

COLLECT

— ARTS ANTIQUARIES AUCTIONS —

Maandblad verschijnt niet in januari, juli en augustus - € 7,95 - P608061
NR. 531 / FEBRUARI 2024

Jef Geys
Vat vol tegenstrijdigheden

Dossier surrealisme
100 jaar alive and kicking

Frans Hals
Mensenschilder

8th EDITION 56 LOCATIONS 300 ARTISTS

56 expositions célèbrent le médium de la photographie dans des galeries, centres d'art, musées répartis dans Bruxelles. Une occasion unique de découvrir des artistes, des oeuvres et des lieux !

56 exhibitions celebrate the medium of photography in galleries, art centers, and museums throughout Brussels.

A unique opportunity to discover artists, works, and places !

56 tentoonstellingen vieren het medium fotografie in galerijen, kunstcentra en musea verspreid over heel Brussel. Een unieke gelegenheid om kunstenaars, werken en plekken te ontdekken!

**Photo
Brussels
Festival**

25.01.-

25.02.24

WWW.PHOTOBRUSSELSFESTIVAL.COM

ANTENOR AUCTION

FAMILY ESTATES

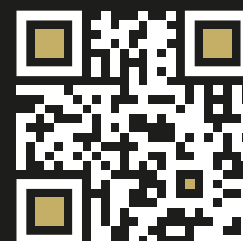
COLLECTIE GRAAF GÉRARD DE LÉOTOING D'ANJONY, KASTEEL VAN MONTAGNET, FRANKRIJK
& EEN PRIVÉ VERZAMELING VAN 18DE EN 19DE EEUWSE BEELDHOEWKUNST
& ANDERE PRIVATE VERZAMELINGEN

LIVE VEILING OP 4 FEBRUARI 2024

TENTOONSTELLING

02-04 februari | Ancienne Nonciature
Zavelstraat 7 - 1000 Brussel
+32 (0)2 898 09 50
info@antenor-auction.com

ANTENOR
AUCTION
@
ANCIENNE
NONCIATURE

Inhoud

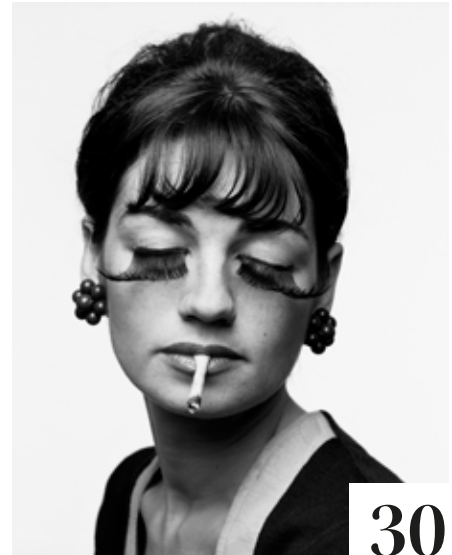
Frans Hals

De onbetwiste meester van de lach

40

Delphine Dumont over PhotoBrussels Festival

30

80

Wim Delvoye

De geslonken marktwaarde

VOLG ONS OP INSTAGRAM
@ARTMAGAZINECOLLECT

hoofredacteur
Els Bracke

redactie
Christophe Dosogne
Trice Hofkens

eindredactie
Annemiek van Grondel

medewerkers
Gilles Bechet
Tamara Beheydt
Jean-Marc Bodson
Bernadette van der Goes
Gwennaëlle Gribaumont
Elien Haentjes
Anne Hustache
Guy Kokken
Ewoud Mijnlieff
Rachel Reijers
Bernard Roisin
Elisabeth Romijn
Christine Vuegen

vertaling
Didier Vanhede

vormgeving
Renaldo Candreva
Ellis De Vuyst

advertenties
Joris van Glabbeek
Tel.: 09/216.20.24
collect.net@ips.be

Collect AAA is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.

druk
Graphius Gent

verdeling
Boekhandel
AMP/ De Post
Lid van WE MEDIA

abonnements
Abonnementenland
Ambachtenlaan 21 Unit 2A
3001 Heverlee
Tel.: 02/808.55.23
België € 49,50 Europa € 70
Abonnementen worden automatisch verlengd en gelden tot wederopzegging uiterlijk twee maanden voor afloop. Een cadeau-abonnement loopt automatisch af. Voor een adreswijziging, een opzegging, een ontbrekend nummer of een andere vraag: klantenservice@aboland.nl
www.aboland.be.

redactiesecretariaat
Begijnhoflaan 464 G
9000 Gent
Tel.: 09/216.20.20
collect@ips.be
www.collectaaa.be

verantwoordelijke uitgever
Patrick Snoeck
Begijnhoflaan 464G - 9000 Gent
Voor de beeldende kunstenaars en de fotografen: CISAC/SABAM
© SABAM Belgium 2024.

cover
Jane Graverol, *De nieuwe melancholie*, 1956, olieverf op doek, Belfius Art Collection. © SABAM 2024. Foto: Hugo Maertens Bruges. Te zien in de expositie *Histoire de ne pas rire. Het Surrealisme in België* in Bozar van 21-02 t/m 16-06. www.bozar.be

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook zonder toestemming van de uitgever. meningen, feiten, weergegeven in ondertekende artikelen of bijdragen aan dit blad vallen onder de verantwoordelijkheid van de betreffende auteur. redactie en uitgever zijn hiervoor niet aansprakelijk. COLLECT is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.
© arts antiques auctions, Gent

12

50

Parasols en paraplu's

België en het surrealisme vormen een onlosmakelijke band, vooral in het buitenland. Dat 2024 het jaar is waarin het honderdjarig bestaan van het manifest van André Breton wordt herdacht, kan hier zeker niet ongemerkt voorbijgaan.

COLLECT heeft zich niet onbetuigd gelaten en onderzocht hoe alive and kicking het surrealisme nog is en hoe deze stroming ooit in twee richtingen in Frankrijk en België vloeide. Minder bekend is dat het surrealisme ook het begin betekende van het einde van de vrouw als lustobject. Of dat Cobra zich als verlengstuk maar tegelijk als recalcitrant broertje van deze beweging manifesteerde. Bereid u voor op een verhaal over bekende namen in de Belgische kunstgeschiedenis, zoals Magritte en Broodthaers, maar ook minder

bekende, zoals Jane Graverol en Rachel Baes. Voor degenen die zich graag laten (ver)leiden door namedropping, hebben we deze maand nog meer te bieden: Frans Hals, de mensenschilder, krijgt een grootschalige expositie in het Rijksmuseum. Ook Jef Geys, wiens belang nooit genoeg kan worden benadrukt, verdient uw aandacht, net als Joris Van de Moortel, die rock-'n-roll brengt in de kunstwereld. Wim Delvoye, van wie de marktwaarde afneemt, wordt eveneens belicht. Daarnaast komen invloedrijke figuren zoals Jeff Wall en Yoko Ono aan bod en de aanstormende kunstenaar Louise Delanghe. Voor degenen die op zoek zijn naar kunstwerken voor hun collectie zonder diep in de buidel te tasten, bieden we een verhelderend inzicht in de geheimen van persglas, met betaalbare en interessante stukken van Val Saint Lambert en Luxval. Februari markeert voor veilinghuizen het startschot voor een nieuw seizoen. Wij hebben nog even teruggeblikt op de hoogtepunten van de afgelopen maanden, zodat u goed geïnformeerd de komende veilingen tegemoet kunt gaan. Veel leesplezier.

Els Bracke
els.bracke@ips.be

RUBRIEKEN & COLUMNS

- 6 Up to date
- 10 Kopstukken
- 26 Kunstenaar van de maand: Louise Delanghe
- 28 Zoom: Jacques Sonck
- 62 Musea
- 68 Kunstinzicht: L'Enfant Sauvage
- 69 Galeries
- 73 Kunstinzicht: De Boer Gallery

100 JAAR SURREALISME

- 12 Surrealisme in België: alive and kicking
- 16 Surrealisme in Frankrijk en België
- 20 Vrouwelijke surrealisten: exit het lustobject
- 22 Cobra versus het surrealisme: een haat-liefdeverhouding

DOSSIERS

- 30 Delphine Dumont over PhotoBrussels Festival
- 32 Het belang van Jef Geys
- 36 Behind the (Jeff) Wall
- 38 Yoko Ono's *Cut Piece*
- 40 Frans Hals: de onbetwiste meester van de lach
- 46 Roelant Savery: meesterillusionist
- 50 Parasols en paraplu's
- 54 De geheimen van geperst glas
- 60 Joris Van de Moortel: trip zonder einde
- 76 Henrik Hanstein & Kunsthau Lempertz
- 80 De geslonken marktwaarde van Wim Delvoye

VEILINGEN

- 84 Veilingen wereldwijd

- 88 Verrassend geveild: stoepa-plaquette bij Galerie Moderne
- 89 Veilingen België

AGENDA

- 66 Museumagenda
- 74 Galerieagenda
- 104 Veilingagenda
- 106 Beursagenda
- 108 Adressen & zoekers
- 109 Veilinghuizen

Op de hoogte blijven van alle nieuwtjes?

Meldt u nu aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief via onze website.

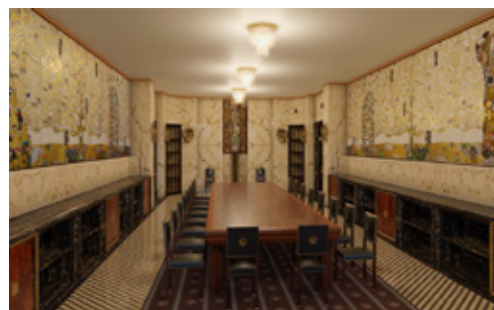
Galerie nieuws

↳ Léon Spilliaert (1881-1946), *Blauwe en gele marine*, ca.1934, aquarel, gouache op papier, getekend, 51,2 x 69,8 cm. Foto: Vincent Everarts. © Patrick Derom Gallery.

OWN (Objects With Narratives), een hedendaagse galerie voor collectible design, vertegenwoordigt niet alleen een kleine groep artiesten designers maar cureert ook exposities in binnen- en buitenland. Sinds kort heeft OWN een nieuwe studio in het hartje van Brugge, in de Gentpoortstraat, waar momenteel een selectie

werken van de gecureerde tentoonstellingen in 2023 te zien is in combinatie met nieuwe, speciaal voor deze gelegenheid gemaakte objecten. Enkel te bezoeken op afspraak. www.objectswithnarratives.com ■ Galerie Aliénor Prouvost, sinds 2019 gevestigd in Elsene en gespecialiseerd in naoorlogse en hedendaagse kunstenaars,

↳ Palais Stoclet, 3D-reconstructie van de eetkamer met fresco van Gustav Klimt. © Urban.brussels/ULB Faculté d'Architecture La Cambre Horta/ALICE.

heeft aangekondigd dat ze met spijt definitief de deuren sluit. ■ Oostende staat dit jaar in het teken van Ensor. Maar ook Léon Spilliaert (1881-1946) is er geboren en getogen. Patrick Derom Gallery in Brussel presenteert in de expositie *Wandering through Silence* 21 werken van Spilliaert rechtstreeks afkomstig van zijn familie. De werken onthullen de intieme zoektocht van de kunstenaar naar reflectie en spiritualiteit in de tijdloosheid van de natuur. Ze verkennen de eenzaamheid van de mens en de onmetelijkheid van de zee. Te ontdekken van 16-02 t/m 13-04. www.patrickderomgallery.com

Van Berlijn naar Brussel

Brussel is een nieuwe galerie rijker. In het najaar opende **Berlin Brussels Art Projects** (BBAP) deze in Rivoli. BBAP werd tien jaar geleden opgericht in Berlijn door de Belgische fotograaf en schrijver Eddie Bonesire en de Duitse curator en kunstverzamelaar Marie-Therese Huppertz. Ze promoten hedendaagse kunst door het organiseren en cureren van tentoonstellingen in het gekende Kunstsalon in der Göhrener Strasse in Berlijn en in Ahrenshoop (Baltische kust). Met de galerie in Brussel zetten ze hun missie verder met een focus op Belgische en Duitse hedendaagse kunst en fotografie. In het kader van het PhotoBrussels Festival kun je tot 02-03 *The Individual Below* bezoeken, een groepstentoonstelling met Alexander Kadow, Franca Ravet en Mathieu Zurstrassen. www.bbap.art

↳ Alexander Kadow, *TiB#002*, 2021, zilvergelatineprint op barytapapier, 65 x 50 cm. © de kunstenaar.

Musea heropenen de deuren in 2024

Het Centre de la Gravure et de l'Image imprimée in La Louvière is heropend na een periode van interne verbouwingswerken. Het opent het seizoen met drie nieuwe tentoonstellingen, twee tijdelijke en een permanente. De permanente geeft de bezoeker inzicht in de technieken, mees-terwerken en oorsprong van het museum. De vernieuwde scenografie zorgt voor een meer visuele en tastbare beleving. www.centredelagravure.be ■ België heeft er een nieuw museum bij. Op 10 februari opent Bastogne War Rooms, een museum en herdenkingsplek van de Tweede Wereldoorlog en uitbreiding van het Bastogne War Museum. Het herbergt de McAuliffe-kelder als symbool van verzet tegen het laatste grote Duitse offensief. Bezoekers zullen ondergedompeld worden in een educatieve reis en historische reconstructies van sleutelmomenten, waaronder de 'NUTS!'-scène. www.bastognewarmuseum.be ■ Op 24 februari heropent ook het Jakob Smitsmuseum in Mol de deuren na een lange sluiting en plaatst hierbij Jakob Smits (1855-1928) zelf en de Molse School in de schijnwerpers. Voor de expositie *Pronkkamers. Frisse blik op*

↓ Jakob Smits (1855-1928), *De stoet van de magiërs*, 1925, inv. nr. 2325. Collectie KMSKA – Vlaamse Gemeenschap. Foto: Hugo Maertens.

Jakob Smits hebben de museummedewerkers zelf met een frisse blik de verschillende kamers ingericht met opvallend veel recente aanwinsten. Te bezoeken van 24-02 t/m 29-09. www.jakobsmits.be ■ Als u nog nooit de gelegenheid heeft gekregen om het Stocletpaleis te bezoeken, dan kan u nu een virtueel bezoek brengen aan dit Unesco-werelderfgoed. Een samenwerking tussen urban.brussels en het ULB resulteerde in

een 3D-reconstructie van het gebouw en zijn interieurs, waardoor je onder andere een inkijk kan nemen in de eetkamer met de fresco van Gustav Klimt. Enkel te bewonderen in de expo *Stoclet 1911 - Reconstructie* in het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis t/m 14-04. www.artandhistory.museum

De 'scilder' Clément Jacques-Vossen

In het kader van Ensor 2024, opent het vernieuwde Galerie P. in Oostende met de solotentoonstelling van de jonge, aanstormende Brusselse schilder Clément Jacques-Vossen. Zijn werk dat wemelt van de fabeldieren, ridders en 'schilders' refereert vaak naar de (kunst) geschiedenis, folklore en heraldiek en versmelt tegelijk met hedendaagse cultuur. Het figuratieve en narratieve samenspel in krachtige lijnen en felle kleuren houdt het midden tussen een historiestuk en street art. Schilders als James Ensor en Pieter Brueghel de Oude hebben een grote invloed op hem gehad. De Oostendse grootmeester komt dan ook om het hoekje kijken in zijn meest recente werk. De expositie *Het geheim van de eenhoorn* is te bezoeken van 24-02 t/m 14-04. www.galeriepapillon.be

↓ Clément Jacques-Vossen, *T_I (Ensor est toujours un fou)*, 120 x 160 cm. © de kunstenaar/Galerie P.

Nieuw veilinghuis en benefietveiling

Brussel is ook een nieuw veilinghuis rijker. **Devillanelle Auction House** opende dit najaar de deuren in de Louizalaan. Gespecialiseerd in kunstveilingen van hedendaagse, moderne, Aziatische en primitieve kunst, alsook van mode, juwelen en waardevolle objecten, combineert het veilinghuis de eeuwenoude tradities van de veilingsector met een moderne en innovatieve benadering. Naast het veilinghuis is er ook de **Fondation Devillanelle** die, naast het beheer van een eigen kunstcollectie, artistieke en culturele initiatieven ondersteunt. In 2024 presenteert de stichting de Parijse kunstenaar Léo Caillard, bekend om hedendaagse marmeren en bronzen sculpturen, die ook

te zien zullen zijn op de Paris Olympics. www.devillanelle.com ■ De **Fondation Boghossian** organiseert, in samenwerking met online-kunstplatform Artsy, een **benefietveiling** ten voordele van de ontheemden in Artsakh, beter bekend als Nagorno-Karabach, in Armenië. Er worden een twintigtal loten geveild, waaronder werk van Etel Adnan, Peter Halley, Robert Longo, Gérard Schneider en Chico da Silva. De opbrengst gaat naar het AGBU Global Relief Fund, dat hiermee verschillende hulpprogramma's op touw kan zetten zodat de verdreven Armeniërs een nieuw leven kunnen starten. Bieden kan enkel via Artsy van 15 t/m 29 februari. www.villaempain.com

↳ Léo Caillard, *Hercules Hipster Farnese*, 2015, sculptuur in gepolijst brons, genummerd in vijf exemplaren, hoogte: 83 cm. © de kunstenaar en Fondation Devillanelle.

De intieme sfeer van kleine beurzen

Het Maison des Arts in Schaarbeek beleeft de 11e editie van **Artist Print** op 3 en 4 februari. Deze onafhankelijke beurs van kunstboeken en multiples wordt georganiseerd door JAP, Jeunesse et Arts Plastiques, en is gekend voor zowel grote en internationale uitgaves maar ook in eigen beheer uitgegeven kunstenaarsboeken en micro-publishing. www.lamaisondesarts.be ■ Na het succes van de eerste editie in 2023 verwelkomt **Wavre Fine Art Fair** opnieuw een vijftigtal internationale galeries gespecialiseerd in oude, moderne en hedendaagse kunst. Nieuwkomers in deze editie zijn onder andere Galerie Loiseau & Zajega (Nijvel), een gerenomeerde specialist tribale kunst, Galerie Raasch uit Solingen, Simon de Harlez (Deulin Antiques), Galerie Mala uit Parijs en Galerie XXL Art uit Brussel, gespecialiseerd in moderne kunst en design. De beurs is van 15 t/m 18 februari in La Sucrierie in Wavre. www.wavrefineart.com ■ In Tour & Taxis vindt de 15e editie van **Affordable Art Fair** Brussels plaats van 07 t/m 11 februari. Voor deze jubileumeditie zijn 85 Belgische en internationale galeries uitgenodigd die samen zo'n 600 gevestigde en opkomende kunstenaars presenteren. Deze beurs staat erom bekend voor elk wat wils te hebben én voor ieders budget. www.affordableartfair.com

↳ Chanel-tas *Croisières*, Limited Edition, te zien bij Katheleys Vintage op Wavre Fine Art Fair 2024. © Wavre Fine Art Fair.

Concurrent voor Europese veilinghuizen

Steigerwerk om de nieuwe torenspits van de Notre-Dame te installeren. Foto: Ludovic Marin/AFP via Getty Images.

Ludovico Mazzolino (ca. 1480-1528), *De oversteek van de Rode Zee*, 1521. © TMRF.

Sinds januari werken twee grote Amerikaanse veilinghuizen samen: Hindman Auction House in Chicago en Freeman's in Philadelphia, opgericht in 1805 en een van de oudste in de VS. De fusie zou een strategisch antwoord zijn op de toenemende concurrentie in het veilingcircuit en zo meer toegang bieden tot de internationale klanten. Ze opereren onder de nieuwe naam **Freeman's | Hindman** en hebben samen zes verkooppriemtes, 18 kantoren en een nieuwe veilingzaal in New York, waarmee ze de grotere wereldwijde veilinghuizen zoals Christie's, Sotheby's en Phillips overtreffen. ■ In 2024 zal een **museumbezoek** in een aantal internationale musea een stuk duurder zijn. Het Louvre in Parijs heeft aangekondigd dat een ticket nu 22 euro kost in plaats van 17. Ook het Palazzo degli Uffizi in Firenze en een aantal musea in New York hadden eerder al hun

prijzen opgetrokken en daar is een nieuwe ticketprijs van gemiddeld 30 euro het nieuwe normaal. Reden: hoge energieprijzen, inflatie, hogere operationele kosten of ondersteuning van het sociale beleid van gratis toegang voor bepaalde doelgroepen. Hoewel ook de Olympische Spelen in Parijs dit jaar een rol zouden kunnen spelen. ■ Na een bezoek in december van president Macron aan de heropbouw van de Notre-Dame in Parijs, heeft hij bevestigd dat de werken op schema liggen en dat de voorziene heropening in december 2024 gehaald wordt. De nieuwe torenspits is gemaakt in een atelier in Lotharingen en bestaat uit ongeveer duizend stukken hout. Er was 600 ton steigerwerk nodig om hem te installeren. Macron heeft ook een nieuw **Notre-Dame-museum** aangekondigd, dat zowel de geschiedenis van de kathedraal als de heropbouw zal documen-

teren. Hedendaagse kunstenaars worden uitgenodigd om zes nieuwe glasramen te ontwerpen voor de zuidzijde van de kathedraal. ■ The European Fine Art Foundation, oftewel TEFAF, heeft de begunstigden van het **TEFAF Museum Restauratiefonds** bekend gemaakt. Dit jaar gaat de subsidie, ter ondersteuning van het behoud van het internationale artistieke en culturele erfgoed, naar National Gallery of Ireland in Dublin en Wadsworth Atheneum Museum of Art in Connecticut, die elk 25.000 euro krijgen. De National Gallery of Ireland zal hiermee *De oversteek van de Rode Zee* (1521) van Ludovico Mazzolino restaureren. Dit Bijbelse kunstwerk is opmerkelijk vanwege zijn grootte en zeldzaamheid en het onconventionele perspectief.

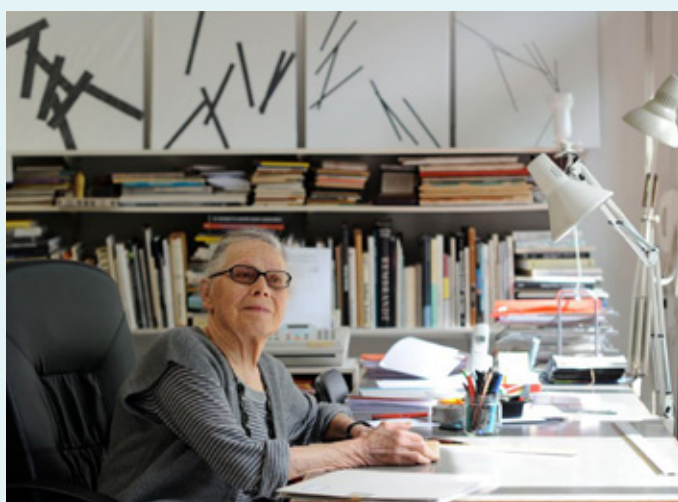
Kopstukken

Jacqueline Mesmaeker

De Brusselse kunstenaar Jacqueline Mesmaeker is op 7 december jongstleden op 94-jarige leeftijd overleden. Ondanks een artistieke loopbaan van vijftig jaar brak ze pas op 91-jarige leeftijd door bij het grote publiek. Ze werd geboren in 1929 in Ukkel en bleef haar hele leven wonen en werken in Brussel. Haar oeuvre kenmerkte zich door een zoektocht naar poëzie in het alledaagse en het onopgemerkte. Zowel haar kindertijd als de zee vormde een rode draad in haar werk. Haar kunst ging verder dan de beperkingen van één medium: installaties, video's, fotografie, schrijven, tekeningen, ontwerpen en performances maakten alle deel uit van haar delicate en ongrijpbare universum.

© R.V.

Stijn Alsteens

Stijn Alsteens (°1976, Leuven), een vooraanstaande expert in oude tekeningen, is benoemd tot de nieuwe directeur van Fondation Custodia. Hij zal Ger Luijten in het voorjaar opvolgen. Als huidig hoofd van de afdeling oude tekeningen bij Christie's heeft Alsteens uitgebreide internationale ervaring als conservator, en eerder bij Fondation Custodia en The Metropolitan Museum of Art. Zijn passie voor oude teken- en prentkunst en zijn streven naar het voortzetten van het werk van Frits Lugt weerspiegelen zijn geschiktheid voor de rol.

© David Atlan.

Vera Molnar

Vera Molnar (1924-2023), pionier van de computerkunst, is op 7 december jongstleden op 99-jarige leeftijd overleden. De in Hongarije geboren kunstenaar experimenteerde met algoritmen en paste de principes van computation toe in haar werk nog voordat ze toegang kreeg tot een echte computer. Molnar wordt beschouwd als de peetmoeder van de generatieve kunst vanwege haar baanbrekende digitale werk, dat evolueerde van de reusachtige computers in de jaren 60 tot het hedendaagse tijdperk van NFT's. Haar invloedrijke bijdrage aan de kunstwereld laat een blijvende erfenis achter.

© Catherine Panchout.

Otobong Nkanga

Op 28 maart 2024 ontvangt de veelzijdige Otobong Nkanga (°1974) een bijzonder eredictoraat in algemene verdiensten aan de Universiteit Antwerpen. Nkanga, bekend als Nigeriaans-Antwerpse beeldend kunstenaar, heeft een divers oeuvre met tekeningen, performances,

sculpturen en meer. Ze is internationaal erkend met tentoonstellingen in instellingen zoals Tate Modern en M HKA. Haar kunst verkent interculturele diversiteit en speelt met het herstellende potentieel van connectiviteit voor een leefbare toekomst.

© Matthew Horwood.

Jesse Darling

De Britse kunstenaar Jesse Darling (°1981) heeft de prestigieuze Britse Turner Prize gewonnen, een vooraanstaande onderscheiding in de beeldende kunst. De jury prees Darlings maatschappijkritische werk, geïnspireerd door gebeurtenissen zoals de Brexit, de coronapandemie en het Britse immigratiebe-

leid, als 'brutaal en innemend'. Het winnende werk bestaat uit installaties met vervormde dranghekken, treinrails, prikkeldraad en verkleurde vlaggen die doen denken aan de Britse vlag. Aan de prijs is een bedrag van £ 25.000 verbonden.

© Victor Frankowski/Hello Content.

Lennart Booij

Lennart Booij (°1970) is de nieuwe voorzitter van de Sikkens Foundation, die de Sikkens Prize toekent voor opmerkelijke bijdragen aan het kleurgebied. De prijs is nu verhoogd naar 75.000 euro, verdeeld over 50.000 euro voor persoonlijke ontwikkeling en 25.000 euro voor een kleurrijk project. Drie nieuwe bestuursleden zijn toegevoegd: Maarten de Vries, Stephan Petermann en Violette Schönberger. De laureaat van 2024, die deze verhoogde geldprijs zal ontvangen, wordt op 7 oktober bekendgemaakt, waarmee de Sikkens Prize een van de meest waardevolle culturele prijzen in Nederland blijft.

© Sebastiaan ter Burg.

Elton John

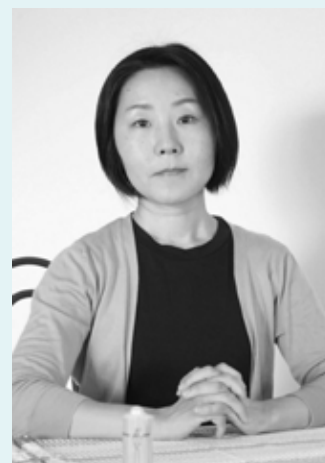
Elton John (°1947) veilt waardevolle items uit zijn voormalige penthouse bij Christie's, geschat op \$10 miljoen. De collectie omvat topkunst, Versace-servies en opvallende kostuums. Een opvallend stuk is een ivoor-gouden ensemble uit 1971, geschat op \$8.000-\$12.000. Ook te koop is zijn Yamaha conservatoriumvleugel voor Broadway-shows, geschat op \$50.000. Het pronkstuk is een Banksy-schilderij uit 2017, direct van de kunstenaar, met een verwachte opbrengst van bijna 1,5 miljoen dollar.

© Reuters.

Naoko Sekine

Naoko Sekine (°1977) heeft de eerste prijs van de Luxembourg Art Prize 2023 gewonnen voor haar studies van landschappen beïnvloed door architectuur en lijnen. Ze integreert binnen- en buitenelementen, verbindt bewustzijn met omgeving en breidt de betekenis van schilderen uit door zintuiglijke ervaringen vast te leggen. Naoko Sekine woont en werkt momenteel in Chiba, Japan en laat zich inspireren door werk van kunstenaars als de Nederlandse schilder Piet Mondriaan en de Amerikaanse componist Steve Reich.

© R.V.

A surreal scene in Belgium featuring a brick building with a red door, a white building with a red window, and a blue circular sign with a white arrow.

Surrealisme in België is alive and kicking

Wie 'surrealisme' denkt, denkt Dalí en Ernst, maar ook Magritte. Een van de meest geliefde surrealisten wereldwijd was een Belg en omgekeerd is een van de grootste Belgische kunstenaars een surrealist. Sijpelt de invloed van het surrealisme vandaag nog door in de Belgische kunst?

TEKST: TAMARA BEHEYDT

Het verhaal van het Belgische surrealisme is anders dan dat van het Franse. Het is een verhaal van ironie, absurditeit, subversieve humor en spelen met taal. Het Franse surrealisme, of althans zoals André Breton het in zijn eerste manifest (dat dit jaar honderd jaar oud is) beschrijft, laat zich inspireren door dromen en inzicht in de menselijke zielenroerselen. Breton ziet hoe de mens steeds meer hecht aan de materiële realiteit van alledag, aan de objecten die hem omringen. Hij stelt voor de verbeelding opnieuw aan te wakkeren door de droom en de intuïtie, alternatieve vormen van bewustzijn die ten onrechte genegeerd zijn, en zo het pragmatische, rationele leven te overstijgen. De groep die in België onder de vlag van het surrealisme samenkomt, bekijkt het anders. Vooral met een terugblik is het makkelijk om in België andere stroomlijnen te onderscheiden. In het werk van René Magritte (1898-1967) en Paul Delvaux (1897-1994), zowat de grootste Belgische beeldende surrealisten, is de droom een belangrijke factor. Maar het zijn Magrittes omgang met taal en de ironische poëzie van dagelijkse objecten die artistieke navolgers zullen krijgen.

Elias Cafmeyer, *Rotonde*, 2023, in situ-installatie tijdens de tentoonstelling Sint-Denijs-City, 18-08 t/m 09-2023. © de kunstenaar. Foto: de kunstenaar.

Messieurs Delmotte, *The Perfect Harmony / But Where is the Sea ?!* uit de serie WE ARE HAPPY WHERE WE ARE NOT! series, 2017. © de kunstenaar. Foto: de kunstenaar.

Broodthaers speelde regelmatig in op Magrittes nevenschikking van woorden en beelden.

EEN ZICHTBARE DIALOOG

Marcel Broodthaers (1924-1976) verschijnt relatief laat op het toneel van het surrealisme, maar hij wordt er in de kunstgeschiedenis wel aan verbonden. Hij vindt aanvankelijk connectie via zijn gedichten, die vanaf het einde van de jaren veertig gepubliceerd worden in tijdschriften en pamfletten. In 1945 was hij in Brussel aanwezig bij een bijeenkomst in Café Parisien, georganiseerd in een poging om de Belgische surrealist te herenigen. Tijdens het plannen van een nieuw tijdschrift leert hij iets later René Magritte en Paul Nougé kennen. Pas in de jaren zestig maakt Broodthaers ook beeldend werk, met als eerste manifestatie een gipsen afgietsel van onverkochte exemplaren van zijn dichtbundels *Pense-Bête* (1963). De kennismaking met Piero Manzoni en de

Italiaanse arte povera waren wat dat betreft eigenlijk doorslaggevend dan het surrealisme. Met zijn installaties vindt Broodthaers aansluiting bij de conceptuele kunst die in de jaren zestig en zeventig opkomt. Want hoewel hij doorgaans in één adem met de surrealisten wordt genoemd, was zijn relatie tot de stroming en de groep ambigu.

In zijn hele beeldende oeuvre zou Broodthaers een zichtbare dialoog met Magritte blijven aangaan. Hij speelt regelmatig in op diens nevenschikking van woorden en beelden. Zo refereren meerdere van zijn werken aan het wereldberoemde *La trahison des images* (met het befaamde opschrift 'Ceci n'est pas une pipe', 1928-1929). Een van zijn 'industriële platen' beeldt een 'Rue Magritte' af. Hij zag Magritte niet louter als surrealist, integendeel. In 1963 schreef hij een artikel over de invloed van Magritte op de popart, een stroming waarmee ook hijzelf door critici geassocieerd zou worden. In een latere brief schreef hij over zijn verwijzingen: "Ik heb het door de surrealisten gewezen gordijn dat de actualiteitswaarde van (Magrittes) werk verhult, weg kunnen nemen." Met het naast elkaar plaatsen van goedgekozen, schijnbaar niet-complementaire elementen, creëert Broodthaers humoristische, maar ook kritische beelden. Niet zelden heeft zijn werk een politieke of maatschappijkritische dimensie. Daarin bleek hij een inspiratie voor volgende generaties.

ABSURDITEITEN UIT HET LEVEN

Het woord 'surrealisme' wordt weleens in de mond genomen om een absurde of verwonderlijke situatie te beschrijven. Op maatschappelijk vlak is België daar tamelijk vatbaar voor: het is een piepklein land met niet minder dan vijf regeringen. Politici die bekvechten of zich misdragen in het uitgaansleven halen regelmatig het nieuws. Koffietafelboeken zoals *Belgian Solutions* steken de draak met – dus blijkbaar typisch Belgische – absurde situaties in het verkeer, in architectuur of in stadsplanning. Absurde, ironische humor is, zou je kunnen zeggen, eigen aan België. Broodthaers refereerde graag aan de Belgische politiek, bijvoorbeeld door de driekleur in zijn werk op te nemen.

De Antwerpse kunstenaar Guillaume Bijl (°1946) neemt in zijn werk de (voornamelijk Belgische) kunstgeschiedenis en hedendaagse maatschappelijke context op de korrel. Door elementen uit het dagelijks leven uit te vergroten wijst hij op de absur-

Het woord 'surrealisme' wordt weleens gebruikt voor een absurde of verwonderlijke situatie. Op maatschappelijk vlak is België daar tamelijk vatbaar voor.

diteit van bepaalde fenomenen. Zo richtte hij beursstanden van galeries in als matrassen- of lampenwinkel – een pittig commentaar op de consumptiemaatschappij en de commodificatie van kunst, die niet ver verwijderd is van Broodthaers' *Musée d'Art Moderne – Département des aigles* (1968). Doorheen zijn oeuvre maakte hij meerdere assemblages onder de noemer *Sorry*, waarin hij als een archeoloog van de hedendaagse samenleving objecten en referenties schijnbaar willekeurig bij elkaar plaatst. In één voorbeeld brengt hij figurines op basis van Magrittes *Le fils de l'homme* en *L'homme au chapeau melon* (beide 1964) samen met beeldjes van personages uit het werk van Bosch en uit de stripreeks *Suske en Wiske*.

Messieurs Delmotte (°1967) is eveneens een erfgenaam van Broodthaers. De Luikse kunstenaar, die eerder in Brussel werkte en nu in Antwerpen, creëert veelal absurde situaties die de lachspieren triggeren, maar ook een kritische noot aanslaan. In zijn performances schrikt hij er niet voor terug om het publiek in verlegenheid te brengen, in installaties en video's speelt hij met de ongepastheid van bepaalde objecten of gedragingen en ook zijn tekeningen zijn vaak ietwat aangebrand, van een 'verboden project' waarin een zeemeeuw neergeschoten wordt, over een voorstel voor een 'living sculpture' van Leopold II, tot een zelfportret met een vlieger bevestigd aan zijn erectie. Ook het spelen met woorden is hem niet vreemd, en ook daarin verkent hij vaak de rand van zedelijkheid – zo maakt hij tekeningen van *Sexcuritas* tot *Tinder Surprise*. In 2019 tekende hij een rechtstreeks eerbetoon aan Broodthaers: zijn *Flabby Belgian Femur* is een buigzame interpretatie van diens *Fémur d'homme belge* (1965).

OPTISCHE ILLUSIE

Tot in de jongste generatie kunstenaars dringt de invloed van het surrealisme door. Meer kunstenaars dan we kunnen opnoemen, vertonen in hun werk invloeden van Broodthaers of Magritte: van de subversie-

ve in situ-installaties van Elias Cafmeyer, over de intelligente en absurde acties van Idris Sevenans en de humoristische juxtaposities van D.D. Trans, tot de maatschappij- en kunstkritische woordspelingen in de schilderijen van Randoald Sabbe – allemaal kunstenaars die ook weleens de spot drijven met de Belgische politiek. In de olieverf- en acrylschilderijen van Charline Tyberghein (°1993) zorgt een uitgekend schaduwspel vaak voor optische illusie. Ze werkt met een beperkt, maar wel wisselend vocabularium van slechts enkele objecten die in haar doeken langs elkaar bestaan: sigaretten, schoenen, touw, sleutels. In die mysterieuze en bijna droomachtige juxtapositie van elementen is ze schatplichtig aan kunstenaars als Magritte of Delvaux,

een associatie die zij zelf ook bevestigt. Kunsthistoricus Xavier Canonne schrijft in de catalogus van zijn tentoonstelling *Het surrealisme in België 1924-2000*: "Broodthaers was de aanvoerder van een generatie die de leuzen en de strengheid van het surrealisme afwees en er slechts de kritische interpretatie van het alledaagse (...) van overnam." De Franse surrealistische beweging ontstond in de jaren twintig van de vorige eeuw als reactie op een pragmatische en rationele maatschappij. In België speelden taal en humor veel meer een rol en schuilt er een zekere politieke dimensie in de confrontatie met het absurde van alledaagse objecten en handelingen. De tendens om dagelijkse of vanzelfsprekende elementen uit te vergroten (de werkelijkheid te overstijgen) met een kritisch doel, dat onder meer in het oeuvre van Broodthaers een hartslag vormt, stroomt tot vandaag door in de Belgische kunst.

Guillaume Bijl, *Sorry* (detail), 2022. © de kunstenaar. Foto: Radicale1924.

De grillige aard van het surrealisme

Max Ernst, *Donker woud met vogel*, 1927, olieverf op doek. Collectie Ulla en Heiner Pietzsch, Berlijn. Foto: Jochen Littkemann.

Dit jaar vieren we de honderdste verjaardag van de geboorte van het surrealisme, een internationale beweging die zich gelijktijdig ontwikkelde in Frankrijk en België, en in mindere mate in de rest van Europa, met name in Tsjecho-Slowakije, Groot-Brittannië, Roemenië, Spanje en Nederland. In Brussel komen we daar straks alles over te weten, op twee grote tentoonstellingen. Maar in hoeverre verschilde het Belgische surrealisme nu precies van het Franse?

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Marcel Mariën, *Le Tao*, 1976, assemblage. Charleroi, Verzameling van de Provincie Henegouwen - Depot bij BPS22. © Fondation Marcel Mariën: L'activité surréaliste en Belgique.

Het neologisme 'surrealisme' werd voor het eerst gebruikt in 1917, door Guillaume Apollinaire, als ondertitel voor zijn toneelstuk *Les Mamelles de Tirésias*, volgens hem eerder 'surréaliste' dan 'surnaturaliste'. Datzelfde jaar nog werd die term overgenomen in het programmaboekje van het ballet *Parade* van Jean Cocteau, onder regie van Sergej Diaghilev, met muziek van Erik Satie, decorstukken en kostuums ontworpen door Pablo Picasso en in een choreografie van Léonide Massine. In 1924 nam ook André Breton die term over, in zijn in Parijs gepubliceerde *Manifeste du Surréalisme*. Breton wordt gezien als de grondlegger van het surrealisme, een zowel artistieke als filosofische stroming die een blijvende stempel zou drukken op de 20e eeuw. Datzelfde jaar nog richtte de Belgische dichter Paul Nougé in Brussel een surrealistisch centrum op en gaf hij samen met onder meer de dichters Camille Goemans en Marcel Lecomte het tijdschrift *Correspondance* uit. Een andere belangrijke groep, Rupture, zou in 1932 het licht zien in La Louvière, rond Achille Chavée. Het surrealisme maakte gebruik van alle expressiemiddelen. Zowel de Franse als de Belgische tak ervan streefde ernaar de geestelijke krachten te bevrijden uit de greep van de rede, en streed tegen de gangbare normen van de vroege 20e eeuw. Of,

zoals André Breton dat omschreef in zijn *Manifeste*: "een dictee van het denken, niet gecontroleerd door de rede, vrij van esthetische of morele vooringenomenheid (...)". De Franse surrealistische beweging, gekenmerkt door een transdisciplinair karakter en een intense samenwerking tussen haar leden, was gebaseerd op de overtuiging dat er een hogere werkelijkheid bestaat, verbonden met de almacht van dromen en het onbevooroordeelde spel van het denken. Aanvankelijk was de beweging hoofdzakelijk literair maar ging wel graag onverwachte samenwerkingen aan, om een nieuwe betekenis te creëren, in een bevrijding van het onbewuste, aangemoedigd door de praktijk van de écriture automatique. Louis Aragon, Robert Desnos, Paul Eluard, René Magritte, Giorgio de Chirico, Philippe Soupault, Salvador Dalí en Jacques Prévert behoorden tot de schrijvers, dichters en kunstenaars die deze esthetische en sociale revolutie droegen. Het Belgische surrealisme daarentegen, gedragen door E. L. T. Mesens, Paul Colinet, Louis Scutenaire, André Souris en Marcel Mariën, zou al snel afstand nemen van de écriture automatique en het politieke engagement van de Parijse groep. Xavier Canonne, een kenner van de beweging, wijst erop dat de Brusselse groep lang het etiket 'surrealistisch' heeft afgewezen, om het dan uiteindelijk toch te aanvaarden.

Het Belgische surrealisme zou al snel afstand nemen van de écriture automatique en het politieke engagement van de Parijse groep.

EEN COLLECTIEF AVONTUUR

Het Belgische surrealisme werd lang ten onrechte gereduceerd tot de figuur van René Magritte, maar het verschilt van André Bretons surrealisme in een aantal cruciale opzichten, zowel artistiek als politiek. In tegenstelling tot hun Franse tegenhangers hadden de Belgische surrealistenaars geen belangstelling voor wat er opborrelde uit het onbewuste of de verrassing van het objet trouvé. Nauwgezet creëerden ze objecten waarvan ze hoopten dat ze een soort schokeffect zouden teweegbrengen. Ze streefden naar een revolutie die zo radicaal was dat ze die alleen konden beleven in de marge van de samenleving, ver weg van oppervlakkige hervormingen. Het Belgische surrealisme was als beweging ook minder collectief dan het Franse.

René Magritte, *Portret van Paul Nougé*, 1927, olieverf op doek. MRBAB, Brussel. Successie Magritte. © Sabam België 2024

Het Belgische surrealisme blonk uit in individuele scheppingskracht.

De samenwerking tussen de leden was beperkter. De Belgische visie was in sommige opzichten dan wel minder verregaand dan de radicale visie van André Breton, maar de gehanteerde methoden waren zeker niet minder radicaal. Veelzeggend is het bijzonder hatelijke pamflet uitgaand van de Belgische surrealistische groep, waarmee dichter en componist André Souris uit de beweging werd gezet, met als titel *Le domestique zélé* (1936). De reden die ze opgaven om hem uit te sluiten, was dat hij het muzikale gedeelte had gedirigeerd van een mis opgedragen ter ere van Henry

Le Boeuf. De morele vooringenomenheid bleek dus al even diepgeworteld in België als in Frankrijk, want juist daaruit ontsproot de beslissing om een lid van de groep de deur te wijzen, zoals Marcel Mariën in 1979 opmerkte: "Ambitie, daar draaide het om, en wel in haar smerigste vorm, een artistieke ambitie waar een onwelriekende financiële reuk aan zit." René Magritte stoorde zich alvast niet aan die reuk ...

Waar het Belgische surrealisme hoe dan ook in uitblonk, was de individuele scheppingskracht. In tegenstelling tot Parijs bestond er in België geen collectief avontuur van lange duur, maar had je een versnippering en een grote verscheidenheid van expressievormen. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond in België dan nog het revolutionaire surrealisme van Christian Dotremont, dat met name de beweging Cobra (oftewel CoBrA) zou beïnvloeden (zie elders in dit nummer). De conflicten tussen mensen en standpunten maken het des te moeilijker de geschiedenis van het surrealisme in België te schrijven, omdat de sporen die zijn nagelaten (vaak minimalistische tijdschriften, marginale werken) zelden de aandacht van kunst- en literatuurhistorici hebben getrokken, wat de meeste surrealistenaars trouwens niet onwelgevallig zou zijn geweest. Van verburgelijking is in Belgische surrealisme vrijwel nooit sprake geweest. De beweging heeft tot op heden haar levendigheid en inventiviteit behouden, terwijl elders het surrealisme die kwaliteiten wel snel heeft verloren. De uitdaging van de komende tentoonstelling in Bozar, samengesteld door Xavier Canonne, bestaat er nu juist in dit fenomeen volledig in kaart te brengen en zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven.

SUBVERSIEF

Een typisch Belgisch kenmerk van het surrealisme is dat men vanaf het begin op de subversieve toer ging, gebruikmakend van subtiele methoden, met de nodige zinspelingen, in een streven naar discretie, op het anonieme af zelfs. Magritte gedroeg zich tegelijk als een typische bourgeois en een subversieve antibourgeois. Hij zette een onberispelijk correct imago neer, maar was nooit bang om een schandaal te veroorzaken. Het verlangen van de leden van de Belgische surrealistische groep om burgerlijk te lijken, is duidelijk te zien op de beroemde groepsfoto getiteld *Le rendez-vous de chasse* (1934).

Zowel de Franse als de Belgische tak ervan streefde ernaar de geestelijke krachten te bevrijden uit de greep van de rede, en streed tegen de gangbare normen van de vroege 20e eeuw.

In tegenstelling tot de onbaatzuchtige houding van de meeste leden van de Belgische groep, met name Marcel Mariën, die hem dat in de zomer van 1962 – zij het op zeer hypocriete wijze – verweet, vertoonde René Magritte bovendien de neiging veel werken in meerdere exemplaren te produceren, zonder enig belang te hechten aan het unieke van een werk, waarbij hij openlijk zijn 'zelfkopieën' vermenigvuldigde en ook werken in opdracht aanvaardde. Er zijn nu officieel zestien versies met olieverf en een tiental gouaches van het beroemde

Rijk der lichten (1954) bekend, wat onmiskenbaar getuigt van Magrittes verlangen om flink te verdienen aan zijn artistieke activiteiten. De meester antwoordde trouwens zeer expliciet aan zijn handelaar Alexandre Iolas: “[...] Net als jij wil ik veel verkopen. Maar niet eender wat. [...] Dus vertel me zo precies mogelijk wat in mijn werk de meeste kans maakt gekocht te worden...” En met succes, want Magrittes werken gaan nu op veilingen de deur uit voor astronomische bedragen.

 BEZOEKEN

IMAGINE! 100 years of international surrealism

21-02 t/m 21-07

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

Brussel

www.brusselsmuseums.be

Histoire de ne pas rire.

Het Surrealisme in België

21-02 t/m 16-06

Bozar

Brussel

www.bozar.be

www.100yearsofsurrealism.be

Salvador Dalí, *Het spook van het verlangen*, 1929, olieverf op doek. Bayerische Staatsgemäldesammlungen - Sammlung Moderne Kunst in der Pinakothek der Moderne München. © Sabam Belgique 2024. Foto: Bayerische Staatsgemäldesammlungen.

Vrouwelijke surrealisten

Exit het lustobject

Rachel Baes, *De filosofieles*, 1963, olieverf op doek. Privécollectie. © Sabam België 2024.

Vrouwen waren onmiskenbaar een van de favoriete onderwerpen van het surrealisme, maar de vrouwelijke kunstenaars van die beweging bleven lange tijd onzichtbaar, straal genegeerd door de kunsthistorici. Hun rol beperkte zich tot die van muze, echtgenote of minnares. Toch is er niet één avant-gardistische kunstbeweging waarin vrouwen zo'n sterke rol hebben gespeeld als het surrealisme.

TEKST: **GWENNAËLLE GRIBAUMONT**

Door de patriarchale context was het wachten tot de samenleving rijp genoeg was om hun werken te erkennen én naar waarde te schatten. Aanvankelijk werd het surrealisme volledig gedomineerd door mannen. Op hun schilderijen bleef de rol van de vrouw beperkt tot die van lustobject. Het waren beelden die de mannelijke fantasie prikkelden. Pas in de jaren 30 waagden ook vrouwelijke kunstenaars zich aan het surrealisme, een genre waar ze intussen al ruimschoots vertrouwd mee waren. Veel van die vrouwen hadden immers samengeleefd met grote surrealistische kunstenaars, als echtgenote of minnares: Marie-Berthe Aurenche, Dorothea Tanning en Leonora Carrington met Max

Ernst, Jacqueline Lamba en Valentine Hugo met André Breton, Meret Oppenheim en Lee Miller met Man Ray, en Jane Graverol met Marcel Mariën.

De muzen wilden zich bevrijden uit hun strakke keurslijf. De vrouwelijke representanten van het surrealisme gaven blijk van een verrassende vitaliteit en overtuiging, en lieten zien dat ze artistiek volledig autonoom waren. Ze kwamen in opstand tegen de beperkte rol van de vrouw, eigen aan het genre en opgedrongen door mannen. Ze wilden het beeld van de vrouw bijstellen. In tegenstelling tot hun mannelijke collega's schilderden de vrouwelijke surrealisten menig zelfportret, niet zelden met min of meer androgyne trekken. Ze beseften terdege dat ze weliswaar hun ding konden doen, maar dat ze anderzijds ook niet onmisbaar waren, zoals Ithell Colquhoun opmerkte. Ze gooiden hun traditionele rol als lustobject overboord en deden dat met een agressieve humor. Ze experimenteerden naar hartenlust en tastten de grenzen van het surrealisme af.

Het vrouwelijke surrealisme was opvallend divers. Zo creëerde Eileen Agar een uitgebreid en veelvormig oeuvre, met assemblages, werken gemaakt van bijeengesprokkelde materialen, automatische technieken, collages, foto's en zelfs ceremoniële hoeden. Jacqueline Lamba en Valentine Hugo namen dan weer deel aan de productie van cadavres exquis. Net als Meret Oppenheim zou Valentine Hugo ook surrealistische objecten creëren, assemblages gekenmerkt door dubbelzinnigheid, fetisjisering en aandacht voor de poëtische waarde van objecten. Toyen creëerde erotische illustraties en dromerige schilderijen, geïnspireerd op haar eigen droombeelden. In dezelfde geest liet Dorothea Tanning zich inspireren door haar hallucinaties, ergens tussen angst en seksuele fantasieën. Wat fotografie betreft, experimenteerden Lee Miller en Dora Maar met het vervormen van de werkelijkheid. Claude Cahun goochelde dan weer met de normen van de vrouwelijkheid, in een reeks zelfportretten.

BELGISCHE SURREALISTEN

Het Belgische surrealisme werd geleid door een trio: de schrijver Irène Hamoir en de schilders Jane Graverol en Rachel Baes. In mindere mate, want beperkt in de tijd, leverde ook Suzanne Van Damme een bijdrage. Het oeuvre en het leven van Graverol waren nauw verbonden met de opkomst

Jane Graverol, *Zonder titel (Bevrijde vrouw)*, 1949, olieverf op doek, 60 X 73 cm. Privéverzameling, Brussel. © Sabam België 2024.

Met een verbluffende precisie creëerde Jane Graverol poëtische werken, toegespitst op de vrouwelijke beleving, in een dromerige benadering van het surrealisme.

van het surrealisme, al vormden haar schilderijen reeds een voorafspiegeling van het surrealisme lang voordat de beweging opgang maakte. Met een verbluffende precisie creëerde ze poëtische werken, toegespitst op de vrouwelijke beleving, in een dromerige benadering van het surrealisme. Van haar schilderijen gaat vaak iets bevreedends en verontrustends uit. De Britse Patricia Allmer, gespecialiseerd in het surrealisme, schreef daarover: "In 1964 schilderde ze het groepsportret *La goutte d'eau*, met daarop de belangrijkste Brusselse surrealisten. Vormelijk gezien is het werk geïnspireerd op het *Zelfportret in een bolle spiegel* (1524) van Il Parmigianino. Graverol staat op een prominente plaats, bovenaan, centraal, met Irène Hamoir als middelpunt van de groep. Een en ander verraadt haar kijk op het structurele belang van vrouwelijke kunstenaars binnen de groep."

Een andere belangrijke figuur van het Belgische surrealisme was Rachel Baes. Op haar bekendste werken zijn de vrouwen niet afgebeeld als muzen, maar als hoofdrolspelers in hun eigen dromerig verhaal, vaak in sombere interieurs of landschappen. Een treffend voorbeeld daarvan is het naargeestige en lugubere *Leçon de philosophie*.

BEZOEKEN

'Histoire de ne pas rire'. Het surrealisme in België

21-02 t/m 16-06

Bozar. Paleis voor Schone Kunsten

Brussel

www.bozar.be

Cobra versus het surrealisme

Een haat-liefdeverhouding

De Cobra-beweging is onlosmakelijk verbonden met de Belgische kunstenaar en medeoprichter Christian Dotremont. Cobra lag in het verlengde van het surrealisme, maar bestreed tegelijk de fundamenteën ervan. Die oppositie had iets weg van een oedipuscomplex. Cobra wilde zich onmiskenbaar onderscheiden van het surrealisme, dat wijdverspreid was en van invloed op alle artistieke disciplines.

TEKST: GWENNAËLLE GRIBAUMONT

Hoewel Cobra officieel slechts drie jaar bestond, van 1948 tot 1951, heeft de beweging een onuitwisbaar stempel gedrukt op de Belgische kunstgeschiedenis. Ze zag het licht in een bijzondere context: in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog verkeerde het surrealisme in een crisis. Sommige leden wilden de organisatie een nieuwe weg doen inslaan, met een sterkere politieke betrokkenheid. Nadat hij de groep van de surrealisten in 1945 had verlaten, begon Christian Dotremont (1922-1979) in 1946 het tijdschrift *Les Deux Soeurs* en het jaar daarop zijn eigen beweging, het revolutionaire surrealisme. Zoals de naam al suggereert, had die beweging een zekere affiniteit met de

communistische partij, een relatie die echter al snel gespannen raakte door de stugge houding van die partij tegenover kunst. Niettemin koesterde de ontlukende beweging sympathie voor het communisme, maar pas toen hij de Deen Asger Jorn (1914-1973) ontmoette, vond Dotremont een manier om daar uitdrukking aan te geven.

Deze twee sleutelfiguren in de toekomstige Cobra-beweging ontmoetten elkaar eind 1947 op de Internationale Conferentie van het Revolutionaire Surrealisme, in Brussel. Toen al ontstond er onenigheid. René Magritte, Marcel Mariën en Paul Nougé, de harde kern van het Belgische surrealisme, verwierpen de door de communisten gewenste volkskunst. De kunst van Asger Jorn

Pierre Alechinsky, *Monkey Business*, 1975. Privécollectie. © de kunstenaar.

‘Waar het surrealisme in België kan worden samengevat als het rijk van de geest, is de Cobra-beweging stevig geworteld in de aarde’

MARIE GODET

en zijn Deense collega's daarentegen was een voorbeeld van kunst die zowel volks als vernieuwend was.

Het jaar erna werd tijdens de internationale conferentie van het Centre de Documentation sur l'Art d'Avant-garde in Parijs de breuk tussen de Franse en Belgische surrealistische revolutionairen bevestigd. Op 8 november 1948 ondertekenden Christian Dotremont, Joseph Noiret, Asger Jorn en de Nederlandse schilders Karel Appel, Constant en Corneille een anti-manifest, *La cause était entendue*, waarin ze hun vurige wens uitten om collectief te werken aan experimentele kunst, vrij van alle dogma's en theoretische vraagstukken. Een paar dagen later werd de groep boven het doopvont gehouden. Cobra (Kopenhagen, Brussel en Amsterdam), een acroniem verwijzend naar het internationale karakter van het nieuwe artistieke avontuur, ontstond uit de fusie van verschillende groepen: de Nederlandse groep Reflex, het Deense Høst en de Belgische revolutionaire surrealist, nog steeds aangevoerd door Dotremont, met onder anderen Marcel Broodthaers, Paul Colinet en Achille Chavée.

EXPRESSIEF ELAN

Kunsthistoricus Marie Godet, curator van de tentoonstelling *Cobra 75* in Durbuy, legt de belangrijkste verschillen tussen de surrealistische beweging en de Cobra-groep uit: “Het surrealisme verwerpt het lichaam, terwijl Cobra het bij de creatie betreft. De leden van Cobra gaven de voorkeur aan spontaniteit boven automatisme, vooral in de vorm van de écriture automatique, de sleutel tot het surrealisme, aangeprezen door André Breton in Parijs. Ze waardeerden lichamelijke expressie, de handeling van het schilderen en het plezier dat ermee gepaard gaat. De kwestie van het proces staat voorop en heeft voorrang op het eindresultaat. Voor de surrealist, zoals René Magritte, ging het daarentegen om de inhoud van het schilderij. De aandacht van de kijker mag niet worden afgeleid door kleuren of vormen. Waar het

Christian Dotremont, *Logogramme*, 1975, editie geproduceerd door Anima Ludens. © R.V.

surrealisme in België kan worden samengevat als het rijk van de geest, is de Cobra-beweging stevig geworteld in de aarde. In het eerste woordschilderij van Christian Dotremont en Asger Jorn staat trouwens te lezen: ‘Il y a plus de choses dans la terre d’un tableau que dans le ciel de la théorie esthétique.’ Deze zin benadrukt meteen het radicale verschil tussen Cobra en het surrealisme. Terwijl het surrealisme werd gezien als een beweging die tot het intellect sprak, richtte Cobra zich tot de zintuigen. Voor de laatste kunstenaars was een bepaalde esthetiek slechts waardevol als deze gepaard ging met zintuiglijk genot en levendig, kleurrijk en spontaan was. In die zin strookte het oeuvre van Pierre Alechinsky, zoals het zich later zou ontwikkelen, met de voorschriften verdedigd door Dotremont. Kenmerkend voor de beweging was ook een hardnekkig streven naar vrijheid en inclusiviteit. Geen grenzen meer! Dotremont pleitte voor een ‘anti- en interspecialisme’. Marie Godet:

“Cobra wil het expressieve elan delen en de creatie zo breed mogelijk openstellen voor iedereen, vooral kinderen. Cobra wil elke hiërarchie tussen kunstenaars opheffen en iedereen die dat wil de kans bieden zich uit te drukken, alleen of collectief.” Chronologisch en historisch gezien heeft het surrealisme de kunstenaars van Cobra zonder twijfel beïnvloed. Het surrealisme is logischerwijs uitgegroeid tot de dominante beweging. Tot slot moeten we de tweedeling tussen surrealist en Cobra-kunstenaars nuanceren. Veel beeldend kunstenaars pendelden tussen de twee bewegingen en namen deel aan de activiteiten van beide.

BEZOEKEN

Cobra 75
18-02 t/m 24-07
Durbuy History & Art Museum
Durbuy
www.dham.be

APPEL AUX GALERISTES, BROCANTEURS ET ANTIQUAIRES

La Ville de Mons lance un nouveau Fonds d'impulsion visant à encourager l'implantation de galeristes d'art, de brocanteurs de qualité et d'antiquaires dans le centre-ville montois. La volonté est de renforcer la vocation culturelle et artistique de Mons en complétant l'offre commerciale.

Cette formule offre des subventions au loyer allant jusqu'à 30.000 € la première année et des primes à l'installation allant jusqu'à 10.000 €.

**Vous êtes intéressé(e) ?
N'hésitez pas
à nous contacter !**

dev.eco@ville.mons.be

Infos complètes :
www.mons.be

Exhibition view: Patricia Dreyfus, *L'île imaginaire*

Established in Brussels since September 2023, BBAP gallery presents contemporary art mainly from Germany and Belgium in solo or group exhibitions, across genres and techniques: painting, sculpture, photography, and other forms of art.

Director and curator: Marie-Thérèse Huppertz
Contact: +32 (0)470 97 88 58 | info@bbap.art | www.bbap.art
Address: Rivoli # 43, chaussée de Waterloo 690, 1180 Brussels

De Fondation Guillaume Corneille,
gevestigd in Brussel, werkt
momenteel aan een inventaris
van alle werken van de schilder.

Voor elk verzoek om certificaten, authenticatie of een rapport van een werk kunt u ons contacteren via:
direction@corneilleguillaume.com (vertrouwelijkheid gegarandeerd).

Instagram : [fondationguilleumecorneille](https://www.instagram.com/fondationguilleumecorneille)

**SALON
DU
DESSIN**

**MARCH THE 20TH
TO THE 25TH**

2024

Palais Brongniart
Place de la Bourse
75002 Paris

salondudessin.com

Guest of honour : La Fondation Dubuffet

Official Partner 2024

PORTZAMPARC
BNP PARIBAS GROUP

Louise Delanghe

In deze reeks zoomt COLLECT in op de plek van jonge kunstenaars in de hedendaagse (kunst)wereld. Waarom maakt die precies zo'n werk, waar komt de inspiratie vandaan en hoe wordt de eigen positie in de kunstwereld gezien? Deze maand: Louise Delanghe (*1994, Koksijde).

TEKST: **ELIEN HAENTJENS**

FOTO: **GUY KOKKEN**

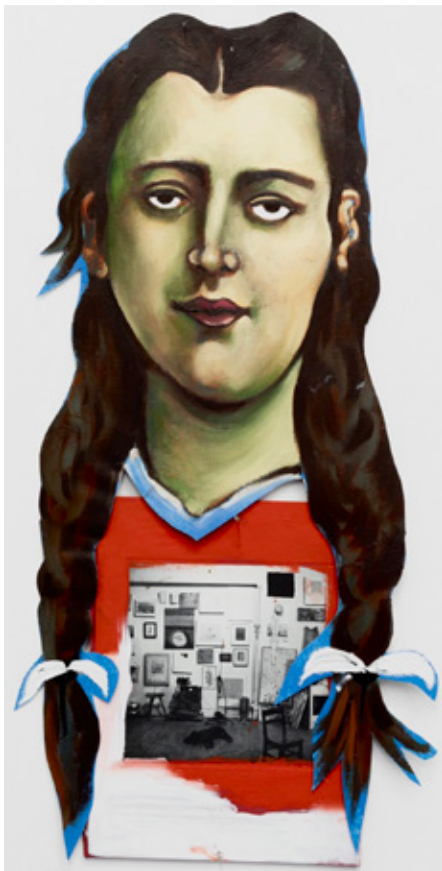

Met haar kleurrijke reeksen van vooral vrouwenfiguren en dieren veroverde Louise Delanghe recent haar plek in de Belgische kunstwereld. Per serie laat ze zich inspireren door een kunstenaar uit het verleden, wiens of wier werk ze deconstrueert en naar haar hand zet. "Voor mijn eerste reeks vrouwenfiguren waren dat de boeren van Kazimir Malevitsj, nu herontdekte ik het oeuvre van William Bouguereau", zegt ze. "Die 19e-eeuwse Franse schilder maakte zo'n tachtig portretten van staande, vrouwelijke figuren. Ik bewonder de technische perfectie waarmee hij details zoals handen en voeten schildert en de academische, realistische stijl. De portretten stralen tederheid en romantiek uit en flirten met de grenzen van slagroomtaartachtige kitsch. De geïdealiseerde boerenmeisjes lijken wel personages uit een romcom avant la lettre."

Hoewel Bouguereau altijd uitgenodigd was op de salons en in zijn tijd ongetwijfeld een ster was, raakte zijn werk na zijn dood in de vergetelheid, weet ze. Delanghe: "De concurrentie van de verbluffende impressionisten was te groot. Hoe zijn oeuvre later toch hergewaardeerd raakte en zo zijn creator overleefde, boeit me. Daarin schuilt het krachtige van het kunstenaarschap: ook wanneer je er zelf al lang niet meer bent, blijft je werk verder leven. Hoe dat aan toekomstige generaties een bepaald wereldbeeld en verhaal openbaart, maakt het boeiend."

EEN LEGER VROUWEN

Op Art Rotterdam presenteert Louise Delanghe een soloshow bij Pizza Gallery. "Ik leerde Robert Monchen kennen toen hij nog De Ruimte in Gent leidde. In december stond hij voor het eerst op Art Antwerp, nu voor de tweede keer op Art Rotterdam", vertelt ze. "Het is fijn om samen te groeien en te zien hoe de galerie een steeds groter publiek weet te bereiken. Net als bij Bouguereau kijken mijn staande vrouwenfiguren de toeschouwer recht aan. Elk schilderij portretteert één vrouw, samen vormen ze wel een soort leger. Alsof ze deel uitmaken van een processie. Zoals wel vaker laat ik me voor hun kledij inspireren door folkloristische tradities of voorzie ik ze van een verzonnen kostuum. Daaraan voeg ik regelmatig cut-outs van bijvoorbeeld mijn eigen profiel of sjablonen toe. Via dat organische knip- en plakwerk creëer ik mijn eigen verhaal en beeld." Niet alleen de collages, maar ook haar gedurfde, intuïtieve kleurgebruik en het spelen met texturen zijn wellicht restanten van haar studie. Delanghe: "Kleur doet het

Louise Delanghe, *Weeping Wham Fig. 2*, 2023, olie en lak op doek/karton, 89 x 24 cm. Prijs: € 1.800.

beeld ontstaan. Samen met mijn vriend kocht ik recent een lot sterk gepigmenteerde Oud Hollands-verf. Dat is een openbaring. Tegelijk hou ik ervan om die olieverf te combineren met huishoudverven, zoals lak. De manier waarop die verschillende soorten verf met elkaar interageren, maakt het spannend. Ook de contrasten tussen de matte olieverf en blinkende lak maken het boeiend. Zo vertaal ik het rijke scala aan grafische mogelijkheden van een publicatie naar het doek, en zijn de doeken in het echt boeiender dan louter op foto. Ik schilder op doek, maar ook op karton of gevonden hout. Zo maakte ik een sculpturaal werk met hout uit het bos en kocht ik eiken panelen van een schooltje uit India. Doordat ik de neiging heb om mijn beelden uit te vergroten, moet ik regelmatig extra kaders aan mijn doeken nieten. Die atypische vormen zijn intussen een handelsmerk.”

LIEFDE VOOR LAGEN

Dat Delanghe schildert zou worden, stond niet in de sterren geschreven. Ze studeerde grafisch ontwerp aan KASK Gent, maar kwam op het einde van die studies tot de vaststelling dat ze er eigenlijk niet verder in wilde. Haar vriend – en kunstenaar – Matthieu Ronsse suggereerde om het penseel ter hand te nemen. “Op mijn eigen tempo heb ik leren schilderen. Werk van technisch

‘De tijdloosheid maakt kunst bijzonder’

perfecte kunstenaars als Bouguereau bestuderen hielp me daarbij”, stelt Delanghe. “Als figuur inspireert ook Vincent van Gogh me. Zijn lef om te vertrekken voor zijn passie, en ondanks alle tegenslagen vol te houden, is bewonderenswaardig. Bovendien bracht ik een deel van mijn jeugd door in Nuenen, en werkten we in Zuid-Frankrijk toevallig in Saint-Rémy. Die plekken ademen zijn bijzonder progressieve schilderkunst. Met haar gevoelige, kleurrijke werk oefende ook Tamara de Lempicka een grote invloed op me uit.” Na omzwervingen in Gent, Berlijn en Zuid-Frankrijk woont en werkt het kunstenaarskoppel samen op een steenworp van het Oostendse Mu.Zee. “We kunnen goed met elkaar over ons werk praten, maar als we allebei van thuis uit werken, is dat soms minder voor de hand liggend”, vertelt Delanghe.

“Gelukkig hebben we allebei veel nood aan afwisseling, en verkassen we regelmatig van atelier. Terwijl ik in Saint-Rémy voor het eerst en plein air werkte, schilder ik nu weer tussen vier muren. Doordat de sterke mistral je schilderij in een vingerknip kan bepalen, en er zo ook gras en zand op het doek belandt, ben je verplicht om snel te werken. Dat accepteren werkte bevrijdend. Nu spendeer ik opnieuw een stuk meer tijd aan een werk. Dat is niet altijd een zegen. Als ik mijn interesse verlies, overschilder ik soms een volledig doek. Slechts zelden zit een tafereel meteen juist. Al koester ik als kunstenaar ook een passie voor materialiteit en meerlagigheid. Dat toeschouwers elke geste of beslissingsmoment kunnen voelen, vind ik waardevol. Tegelijk zorgen die lagen ervoor dat het onmogelijk is om een werk opnieuw te maken. Bij mijn reeks rond *Olympia* van Edouard Manet was het mijn ambitie om mezelf te herhalen, maar hoewel ik de contouren wel uit mijn hoofd kon schilderen, is dat me nooit gelukt. Via herhaling als een soort mantra probeerde ik de fenomenaliteit van het meesterwerk te doorgronden.”

LEVENS GROTE PORTRETTEN

In maart stelt Louise Delanghe voor het eerst tentoon in een institutionele context. Koen Leemans van Keteleer Gallery brengt vijf kunstenaars van de nieuwe generatie samen. “Ik toon er een reeks levensgrote portretten. Door ze vrijstaand in de ruimte te plaatsen is hun aanblik nog confronteren-

der”, zegt ze. “Toen mijn moeder me vroeg om een portret van een collega te schilderen en ze dat vervolgens niet voldoende flatterend vond om af te geven, begon ik na te denken over de manier waarop we geportretteerd willen worden. Na de ‘Friends of my mother’ verzamelde ik enkele ‘Random dudes’ met een boeiende mimiek of in een banaal, en daardoor humoristisch, kader. Hoewel mijn vrouwenfiguren eerder gereserveerd zijn, gaat het er op deze uitvergrote portretten een stuk luchtiger aan toe. Specifiek voor deze reeks fascineert het me hoe Chloe Wise haar hoofden uitvergroot. Dat ik telkens per reeks naar iets kan toewerken, en het vervolgens ook terug kan loslaten, is fijn.” Ook bij de verkoop van haar schilderijen is dat het geval. Delanghe: “Elk werk hangt hier een periode aan de muur. Daarna is het makkelijker om het te laten gaan, en ben ik blij als het goed terecht komt. Dat het blijft doorleven, vind ik fascinerend. Als verzeemelaar is het fijn om in de tijd te duiken, en om je fantasie op hol te laten slaan bij een bepaald tafereel of object. Die tijdloosheid maakt kunst bijzonder.”

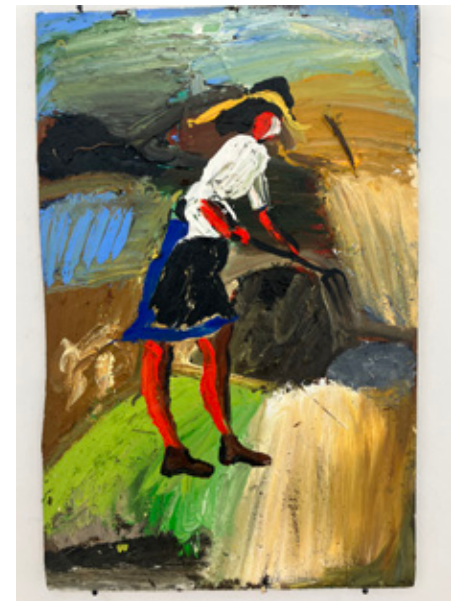
BEZOEKEN

Soloshow *Shuffle blast* (met Pizza Gallery)

01-02 t/m 04-02
Art Rotterdam
www.artrotterdam.com

Looking for clues

03-03 t/m 26-05
Stedelijk Museum van Aarschot
www.hetgasthuis.be

Louise Delanghe, *Field recording*, 2023, olie op doek, 30 x 46 cm. Prijs: € 1.000.

Jacques Sonck

Oog voor het buitengewone

Jacques Sonck, *Untitled*, 1993. © de kunstenaar. Met toestemming van Gallery Fifty One.

'Een ode aan de diversiteit', zo noemt Jacques Sonck zijn 120 portretten die nu te zien zijn bij Fondation A. Dat klopt, maar het is méér dan dat. Je kunt het werk van deze Gentse fotograaf ook zien als een hommage aan het buitengewone of, zoals Astrid Ullens, de voorzitter van de stichting, dat noemt, 'een onmiskenbare blijk van belgitude'.

TEKST: JEAN-MARC BODSON

Alle foto's van Jacques Sonck (°1949) zijn analoge zwart-witportretten, daterend van de laatste vijf decennia, en van het formaat 24 x 36 en recentelijker 6 x 6. Niet zo verwonderlijk dus dat je bij de (zeldzame) tentoonstellingen van deze Gentse kunstenaar gelijkenissen ontwaart met het oeuvre van grote namen van de fotografie, zoals August Sander, Diane Arbus en Irving Penn, voor wie hij zijn bewondering trouwens niet onder stoelen of banken steekt. Zó'n 120 foto's zijn te bewonderen bij Fondation A in Brussel, op een tentoonstelling gecureerd door Roger Szmulewicz, de eigenaar van de Antwerpse galerie Fifty One. Ze laten zien dat Sonck zich als portretfotograaf dezelfde vragen stelt als zijn beroemde voorgangers, maar dat hij wel voor de dag komt met zeer persoonlijke en hoogst originele antwoorden. Sinds haar ontstaan is de portretfotografie altijd een zeer divers genre geweest. Elke fotograaf kon een heel eigen stijl ontwikkelen. In het midden van de 19e eeuw deden de fotostudio's gouden zaken door hun klanten op hun paasbest te portretteren,

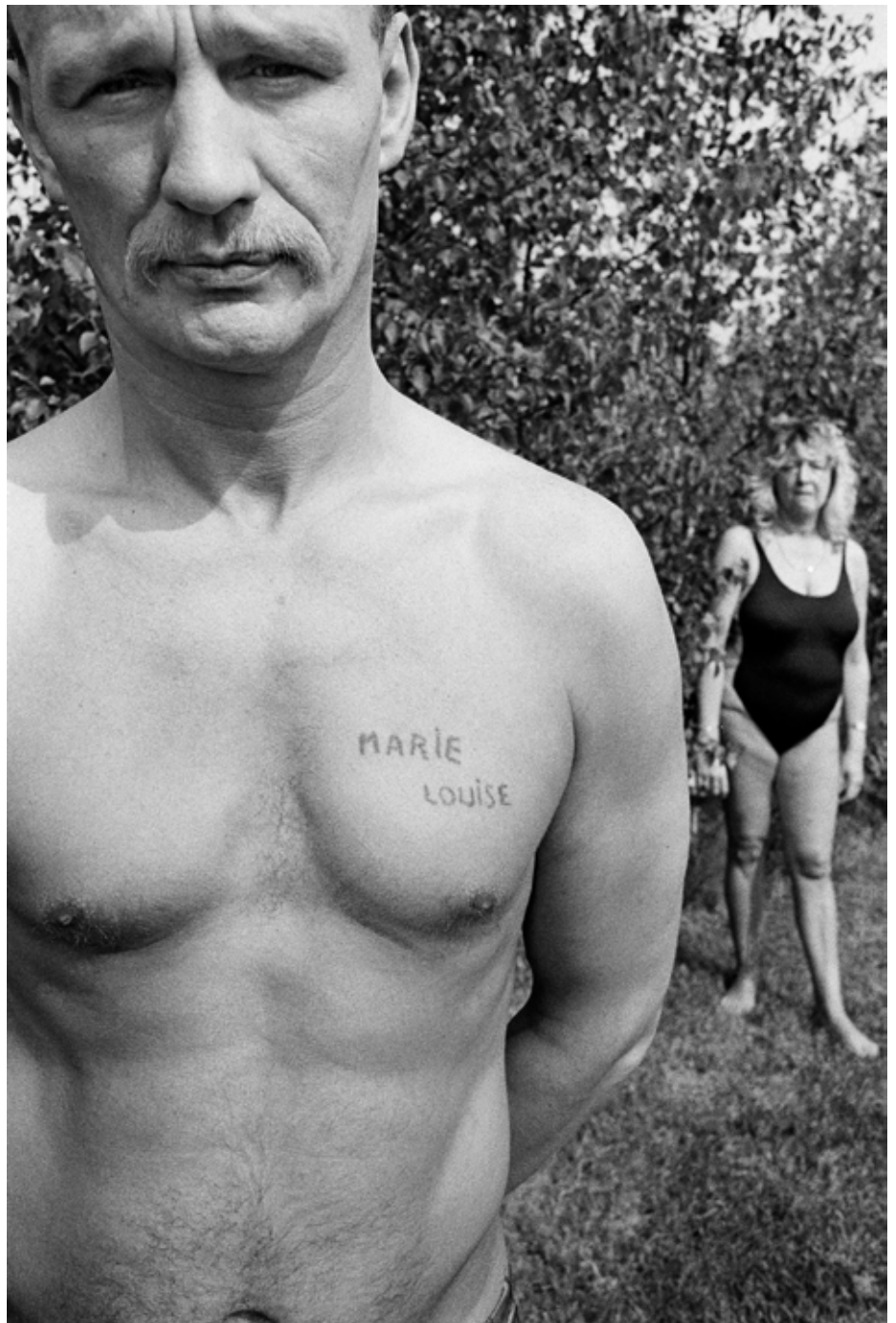
Soncks halve eeuw lange zoektocht naar antimodellen speelde zich tot nog toe hoofdzakelijk af in Gent, Antwerpen en Brussel.

in een decor, pose en kleding waaruit een typisch burgerlijke esthetiek naar voren kwam. De grote Nadar onderscheidde zich – vooral in de periode 1854-1860 – door uitgesproken sobere foto's, met speciale aandacht voor de gelaatsuitdrukking van de geportretteerde. Hij zocht naar de 'morele intelligentie' van die persoon, of ook, zoals hij schreef, de 'innerlijke gelijkenis'. Die soberheid was ook typerend voor de portretten die August Sander maakte van zijn tijdgenoten tijdens de Weimarrepubliek. Bij hem ging het er echter om een 'archetypisch panorama' van de mensen van de 20e eeuw te creëren. Hij streefde ernaar iedereen onder te brengen in een bepaalde categorie en het maatschappelijke normale af te beelden.

EXCENTRICITEIT

Niets van dat alles bij Diane Arbus, zoals we konden zien op de prachtige tentoonstelling die de Fondation Luma in Aarlen in de zomer van 2023 aan haar wijdde. De rode draad in haar oeuvre is het abnormale, soms zelfs het marginale. Wanneer ze toch eens haar lens richtte op een 'normaal' gezin, genietend van de zondagsrust in de eigen tuin, was dat eerder om het ziekelijke conformisme ervan in de kijker te stellen. Ook al fotografeert Jacques Sonck sinds de jaren 90 in zijn studio, zijn oeuvre heeft niets uit te staan met het verfijnde classicisme van de Amerikaanse fotograaf Irving Penn. Bij hem zie je eenzelfde eenvoud, je zou zelfs kunnen spreken van eenzelfde minimalisme, maar dat is louter om des te beter de aandacht te kunnen richten op de 'goede smaak', waarmee de *Vogue*-fotograaf in de jaren 50 en 60 geassocieerd werd. En dat kunnen we alleen maar toejuichen.

En wanneer zijn werk handelt over de maatschappelijke normen, zoals dat van

Jacques Sonck, *Untitled*, 1989. © de kunstenaar. Met toestemming van Gallery Fifty One.

Sander, dan is dat alleen bij wijze van antifrased. Lijken de personen die hij vereeuwigd zich te onderwerpen aan de geldende normen van de mode, dan is dat altijd op een wat overdreven manier, zodat het belachelijk gaat lijken. Dat excentrieke, dat een glimp van hun psyche laat zien, maakt er echter nog geen marginalen van, zoals de personages die Arbus fotografeerde voor *Nova*, *Esquire* en *The Sunday Times Magazine*.

Soncks halve eeuw lange zoektocht naar antimodellen speelde zich tot nog toe hoofdzakelijk af in Gent, Antwerpen en Brussel. Daarom hoeft het niet te verbazen dat

Astrid Ullens, voorzitter van Fondation A, in zijn oeuvre 'een onmiskenbare belgitude' herkent. Jacques Sonck: "Op de een of andere manier probeer ik mensen te documenteren die leven in deze tijd en in dit deel van de wereld waar ik me thuis voel!"

BEZOEKEN

Jacques Sonck. Portraits 1977-2019

t/m 31-03

Fondation A

Brussel

www.fondationastichting.com

'Fotografie bleef hier lang ondergewaardeerd'

Het PhotoBrussels Festival, dat tegenwoordig deel uitmaakt van de European Month of Photography (EMOP), werd in 2016 opgericht door Delphine Dumont, op initiatief van Hangar. Al snel groeide het festival uit tot een niet te missen afspraak voor fotografieliefhebbers. Dit jaar doen 56 deelnemers mee, waaronder kunstgaleries, musea, scholen en kunstcentra, met werk van zo'n 300 kunstenaars. Een gesprek met de leading lady.

TEKST: GWENNAËLLE GRIBAUMONT

'Wij steunen zowel de Belgische fotografen als de verzamelaars'

DELPHINE DUMONT

U stond aan de wieg van PhotoBrussels Festival. Hoe ontstond dit initiatief?

"Ik arriveerde negentien jaar geleden in Brussel en heb mijn carrière altijd gericht op functies waarin kunst en erfgoed alomtegenwoordig zijn. Zo coördineerde ik enkele jaren de restauratie van het Hôtel Ciamberlani, een parel van de art nouveau. Enkele jaren geleden heb ik in Brussel ook een communicatiebureau opgericht, dat onder meer voor de Open Monumentendagen heeft gewerkt. Ik heb daarnaast altijd een passie gekoesterd voor het medium fotografie. Voordat ik directeur van het Hangar Photo Art Center werd, heb ik gewerkt voor Fotofever Brussels, een beurs voor hedendaagse fotografie, waarvan er slechts drie edities zijn geweest. Meer in het algemeen heb ik gemerkt dat fotografie het ondergeschoven kindje van de hedendaagse kunst in Brussel is. Er waren maar weinig spelers die de fotografie verdedigden en de bestaande initiatieven waren meestal niet echt zichtbaar. Ik wilde al deze spelers samenbrengen door in 2016 het eerste PhotoBrussels Festival te organiseren. Het idee van zo'n festival lag eigenlijk voor de hand."

Van slechts enkele deelnemers voor de eerste editie naar bijna zestig locaties dit jaar. Hoe leidt u die groei in goede banen?

"Eigenlijk zijn we nog steeds in volle ontwikkeling. De afgelopen twee à drie jaar hebben we geprobeerd meer structuur en ondersteuning te geven aan het festival. Om de reputatie en het belang van fotografie, kunst en cultuur te versterken, hebben we in 2022 Photo Art & Culture opgericht, met een coördinatiecomité dat bestaat uit belangrijke spelers: Atelier Contraste, Box Galerie, Contretype, L'Enfant Sauvage, Fondation A Stichting, Hangar, La Nom-

breuse, Stieglitz19 en Tipi Bookshop. Dit comité is van cruciaal belang: het stelt ons in staat collectief over het evenement na te denken en onze respectieve specialiteiten en expertises te bundelen."

Die namen en die van de deelnemende fotografen tonen de diversiteit van fotografische expressie. Is dat omdat u zo breed mogelijk wil gaan in het aanbod?

"We willen initiatieven op het gebied van fotografie aanmoedigen en dus zo open en toegankelijk mogelijk blijven. De door het comité vastgelegde selectiecriteria zijn momenteel van praktische aard. In het festivalprogramma nemen we culturele locaties op die het hele jaar door tentoonstellingen houden en die van eind januari tot eind februari werk van een of meer fotografen presenteren. We vragen hun ook tijdens deze periode een evenement te organiseren zoals een lezing, een rondetafelgesprek, de voorstelling van een portfolio, of een workshop. We willen dat het grote publiek in contact komt met het medium fotografie door middel van een breed scala aan initiatieven. Net daarom is de financiële bijdrage die we vragen van galeries en instellingen zeer bescheiden, bijna louter symbolisch. Als organisatie voorzien we in een reeks ondersteunende maatregelen om ervoor te zorgen dat de deelnemers een maximale zichtbaarheid genieten: een kaart die op 60.000 exemplaren wordt verspreid, een actieve en bijgewerkte website, banners in Brussel, persaandacht en dergelijke."

In de beginjaren was er een nauwe band tussen Hangar en het PhotoBrussels Festival. Tegenwoordig lijkt die band lossier te worden.

"Helemaal juist! Hangar, dat een belangrijke speler van de hedendaagse fotografie

Delali Ayivi, *The Joy Of It All*, 2022. © de kunstenaar. Met toestemming van Galerie Gomis.

in Brussel is, blijft natuurlijk een essentiële steun, maar we willen nu dat Hangar deel uitmaakt van dit avontuur als deelnemer, net als alle andere spelers. Dit onderscheid tussen de twee structuren vereiste de oprichting van een vereniging zonder winstoogmerk gewijd aan het festival en de samenstelling van een comité van externe professionals.”

Welke zijn de niet te missen hoogtepunten of fotografen?

“Ik kan onmogelijk kiezen. Belangrijk om te weten is dat het PhotoBrussels Festival een maand lang een overzicht biedt van de Brusselse fotografiescene. Wat me van de vorige jaren is bijgebleven, is de ontdekking van toplocaties die vaak te weinig bekendheid genieten. Ik denk met name aan de Tiny Gallery en K41 NordiKeye.”

In tegenstelling tot Parijs en Amsterdam staat Brussel niet echt bekend als een fotografiestad. Hoe komt dat?

“De fotografie bleef in België lang ondergewaardeerd. Zoals ik al zei, is de fotografie het ondergeschoven kindje, een medium dat het lang moeilijk had om voet aan de

grond te krijgen. Met als gevolg dat de Belgische verzamelaars er minder belangstelling voor hadden. Dit alles verandert nu, met name dankzij initiatieven als ons festival, waarbij de krachten worden gebundeld. De Belgische fotografen hebben onze steun nodig en de verzamelaars hebben begeleiding nodig om de fotografie goed te begrijpen en er interesse voor op te vatten.”

Wat wenst u voor de komende edities?

“Ik zou meer synergie tot stand willen brengen tussen de verschillende structuren, door bijvoorbeeld trajecten op te zetten per thema of per wijk.”

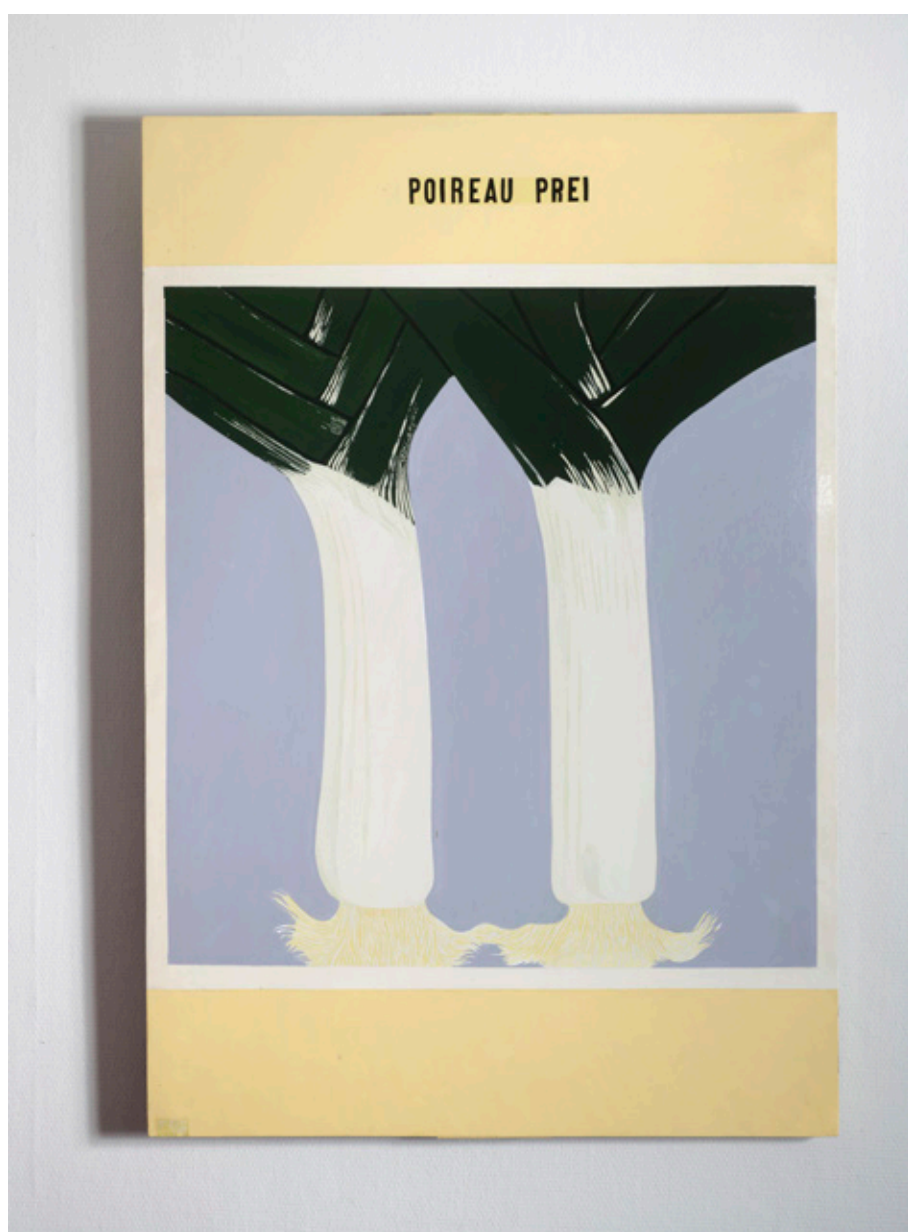
BEZOEKEN

PhotoBrussels Festival
t/m 25-02
Brussel
www.photobrusselsfestival.com

Een nieuw verkooppunt: Hangar Gallery

Inspelend op de vraag van fotografen, die ondersteuning nodig hebben bij het promoten van hun werk, maar ook omdat verzamelaars hulp nodig om de fotografie en de werking van deze relatief ingewikkelde markt beter te begrijpen, is Hangar Photo Art Center van plan eind februari een verkooppunt op te zetten: Hangar Gallery. Delphine Dumont, die het initiatief hiertoe nam, legt uit: “De opening van de galerie is een logische volgende stap. Het verkopen van foto’s maakte al deel uit van de activiteiten van Hangar, maar we willen dit commerciële aspect nu loskoppelen. We gaan beginnen met het vertegenwoordigen van een tiental fotografen die we al lang volgen, voornamelijk Belgen, een mix van nieuw en gevestigd talent. We zullen hun werk te koop aanbieden in een speciale ruimte binnen Hangar, maar we hopen ons uiteindelijk ook buiten de muren te kunnen vestigen. We zullen ook deelnemen aan beurzen en runnen een onlineplatform.” www.hangar.art

Het belang van Jef Geys

Jef Geys, *Prei*. Collectie Guy Van Doorn © Jef Geys Estate – Sabam 2024. Foto: Philippe De Gobert.

Je ziet niet wat je denkt te zien is een ambitieus overzicht van de Belgische kunstenaar Jef Geys in WIELS. In juni verschijnt de meeste volledige overzichtspublicatie ooit. *Jef Geys maakt school* is nog te zien in Z33 in Hasselt: over zijn projecten als leraar. Kunst, wat is dat eigenlijk? Als geen ander stelde Geys vragen over de maatschappij en de kunstwereld, meestal met een fijne, scherpe humor. Vanuit zijn woonplaats Balen in de Antwerpse Kempen werd hij wereldbekend.

TEKST: CHRISTINE VUEGEN

Fans van Jef Geys (1934-2018) weten dat zijn kunstpraktijk in feite een levenspraktijk was, boordevol vragen om inzicht te krijgen. Zijn werk is heel heterogeen en wordt snel beschouwd als visueel weinig aantrekkelijk, maar dat is lang niet altijd zo. En zelfs als het droogjes overkomt, ontlokt het een glimlach. Hij hield zich afzijdig van het kunstcircus, maar gaf zoveel mogelijk informatie. Bij tentoonstellingen liet hij een gratis editie achter van zijn *Kempens Informatieblad*, zijn reactie op dure catalogi. Vandaag de dag wordt hij een van de belangrijkste en invloedrijkste Belgische kunstenaars genoemd. Is dat zo? WIELS-directeur en curator Dirk Snauwaert: "Ik denk dat Jef Geys invloedrijker zal blijken dan Panamarenko, dan Marcel Broodthaers. Veel mensen zijn daar niet van overtuigd, maar dat heeft ook te ma-

Jef Geys, *Kleurboek voor volwassenen*, 1963-1965. Collectie Guy Van Doorn. © Jef Geys Estate – Sabam 2024. Foto: Philippe De Gobert.

ken met het feit dat hij bijna alles gedaan heeft om de clichés over kunstenaarschap overboord te gooien. Woorden als ‘oeuvre’, ‘kunstenaar’ en ‘kunstwerk’ zijn bij hem niet bruikbaar. Het is eigenlijk een soort pionieren, een beetje zoals Dieter Roth en andere kunstenaars die in de ware traditie van de avant-garde bevragen wat een kunstwerk eigenlijk is. Niet alleen de marktkant, maar ook waar je een esthetische ervaring aan vasthangt. Al in de late jaren vijftig, dat is vijf jaar vroeger dan Broodthaers, begint Geys met tekeningen woorden als ‘stereotype’, ‘formule’, ‘stijl’ en ‘genre’ te persifleren: hij maakt er pastiches van. Hij is een pionier van de popart in België, samen met Panamarenko en Broodthaers. Je kan hem ook zien als een van de uitvinders van de conceptuele fotografie, naast bijvoorbeeld de Bechers. Zijn hele praktijk documenteert hij in het fotoboek met alle zwart-witfoto's tot 1998, een anti-fotoboek. Projecten met leerlingen in de Rijksmiddelbare school in Balen, waar hij van 1963 tot 1989 plastische opvoeding gaf, zijn ook een deel van zijn praktijk. Zijn gigantische archief bevat ongeveer alles waar hij ooit mee bezig is geweest, als kunstenaar, als docent, als inwoner van Balen, als geëngageerde mens.”

VEELZIJDIG

Jef Geys groeide op in Leopoldsburg en volgde een opleiding publiciteit aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Misleiding, manipulatie, camouflagetactieken, de schijn doorprikken

en de kritische geest scherp, daar was hij altijd weer mee bezig. “Is wat men ziet werkelijk wat men denkt te zien?”, schreef hij in 1991 bij zijn project voor de Biënnale van São Paulo. Architectuur koppelde hij toen aan een ster of een driehoek: simpele geometrische vormen, maar in concentratiekampen stigmatiseerden ze bepaalde bevolkingsgroepen.

Het verborgene blootleggen, daar was het hem al vroeg om te doen. Hij volgde per post de precieuze tekencursus *ABC École de Paris* en ontdekte er racistische stereotypen in. Zijn *Kleurboek voor volwassenen* toont zeven thema's om over na te denken: vrouwen, huis, auto, lichaam, militair, wereld en voorwerpen. Het wereldwijd gereputeerde werk *Vrouwenvragen?* is een lange handschreven lijst van vragen die nog altijd relevant zijn, vanaf 1965 gestaag aangevuld, aanvankelijk voor leerlingen in de school in Balen waar hij ook originele kunstwerken binnenbracht. In 1984 was museumdirecteur Jan Hoet direct akkoord om er een zestigtal werken uit de Gentse museumcollectie te exposeren, wat tot vandaag uniek is.

Het is onbegonnen werk om eventjes op te sommen wat Jef Geys allemaal heeft uitgevoerd. Daar komt nog bij dat hij geregeld voortwerkte aan reeksen en vroegere projecten herwerkte. Hij hield een inventarislijst bij, die hij ‘catalogue raisonné’ noemde in plaats van ‘catalogue raisonné’. Het overzichtsboek gaat er dieper op in, van nr. 1 tot nr. 844. Staan

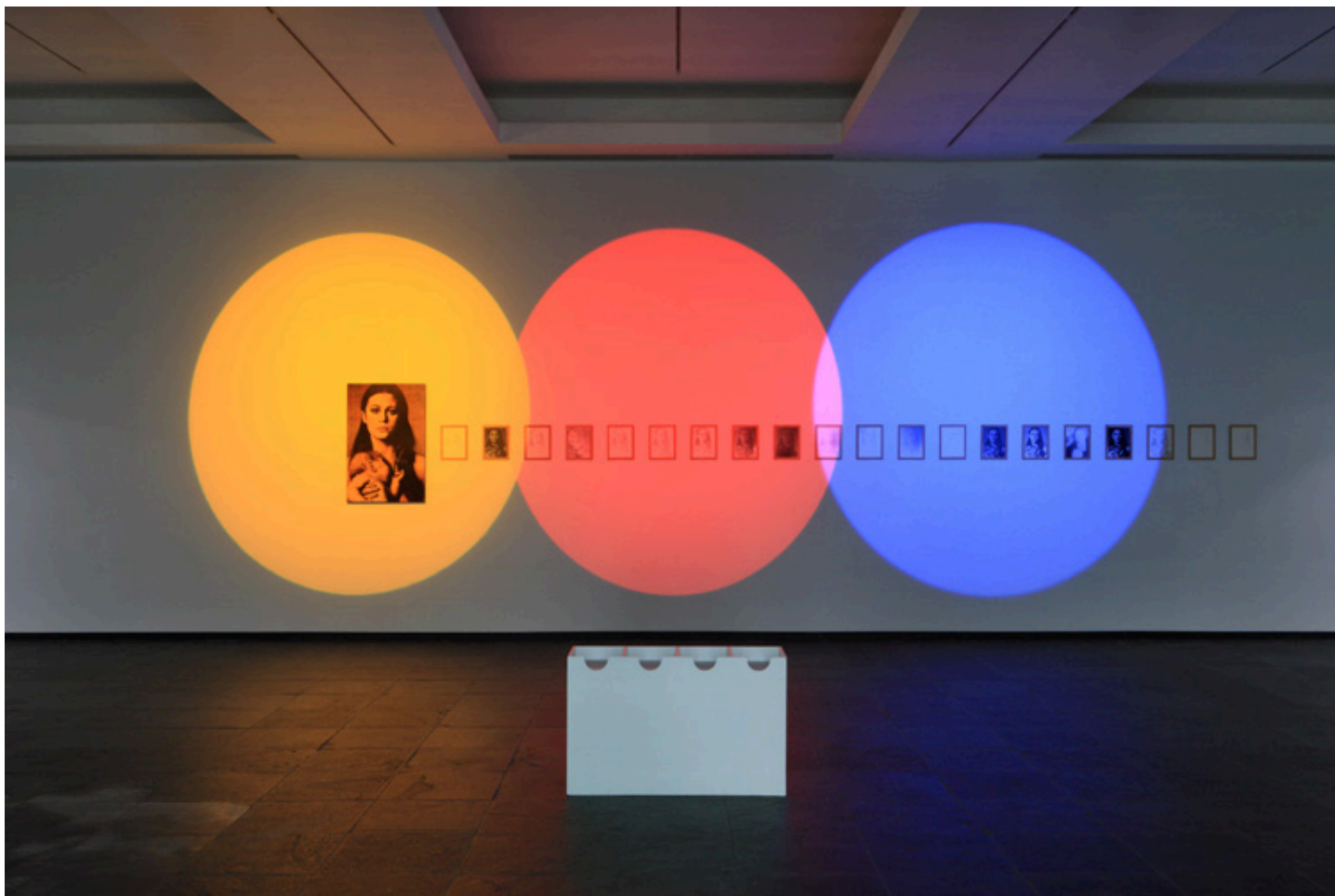
‘Jef Geys heeft bijna alles gedaan om de clichés over kunstenaarschap overboord te gooien’

DIRK SNAUWAERT

onder meer op de lijst: zijn voorstel om het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen op te blazen toen hij daar in 1971 voor zijn eerste overzicht werd uitgenodigd, de kolen die hij in zijn tuin plantte en verkocht als eetbare kunst, aankleedpoppen, de *Gevoelsspeeldoos* die hij maakte bij de geboorte van zijn dochter Nina, een stakingscomité, de jonge wielrenner die hij een jaar lang volgde, een zwart-witfilmpje van Zwarte Lola (‘uit de stripteasebar’) die zingt in een van de prikkelende nachtbars in Balen en omgeving, waar Geys ook een artistiek programma binnenbracht. Kunst infiltreert in het gewone leven, het gewone leven belandt in de kunstwereld en wat lokaal is, blijkt universeel te zijn.

Jef Geys, *Aankleedpop – Man*, 1966. Collectie Mu.ZEE Oostende – Vlaamse Gemeenschap. © Jef Geys Estate – Sabam 2024. Foto: Cedric Verhelst.

Jef Geys, *Geel, rood, blauw, enz...*, 1979. Collectie S.M.A.K., Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, Gent. © Jef Geys Estate – Sabam 2024. Foto: Dirk Pauwels.

BEVRIJDING

Wat Jef Geys deed, sloeg snel aan. In de jaren zestig zat hij bij de toonaangevende New Smith Gallery in Brussel. Vanaf 1966, in volle popart, maakte hij ironiserend *Poppen* van gedraaid hout. Vorig jaar werd een *Pop* bij Cornette de Saint Cyr in Brussel afgehamerd op 128.654 dollar, een veilingrecord voor werk van hem. Hij begon in die tijd ook met quasi-erotisch sensuele fruitsculpturen en fruitreliëfs, bespoten met autocarrosserielak. En tot op het laatst schilderde hij *Zaadzakjes*, een nageschilderd zakje met een kleurrijke afbeelding van bloemen of groenten die nooit helemaal overeenkomen met wat werkelijk uit de grond komt. Mettertijd werd hij internationaal bekend. In 2001 nam hij deel aan documenta 11 in Kassel. In 2009 vertegenwoordigde hij België op de Biënnale van Venetië met zijn project *Quadra Medicinale*. Hoe overleven in een grootstad? Kennissen zochten in een afgebakend gebied van steden op straat planten, onkruid dat eetbaar is en vaak geneeskrachtig. Het bracht een nieuwe uitstraling teweeg, van Detroit tot Singapore.

‘Hij is een pionier van de popart in België, samen met Panamarenko en Broodthaers’

DIRK SNAUWAERT

Nu en dan werkte de kunstenaar fijntjes voort aan zijn schitterende project met schilderijen uit de schilderijenfabriek van Martin Douven in Leopoldsburg. In de VS stond de oprichter bekend als ‘de Henry Ford van het olieverfschilderij’. Zoon François, een jeugdvriend van Geys, was een van de uitvoerders van de modelschilderijen. Deze vaak kitscherige Kempense landschappen infiltrerden dankzij Geys in gereputeerde musea en galleries. Kitsch of tegelijk kunst? “Jef Geys was ook een hippie”, merkt Dirk Snauwaert op. “Hij heeft het woord ‘camp’ mede gedefinieerd. Hij ontwierp mode, interieurs en met een ge-

handicapte vrouw had hij een modeboetiek, een soort Carnaby Street in de Kempen. Zulke dingen waren in de jaren zestig toch ongelooflijk vernieuwend. Het ging over bevrijding, niet alleen politieke bevrijding.”

CULTSTATUS

Hoe stond Jef Geys tegenover de kunstmarkt? “Hij speelde ermee, gooide de regels overhoop. Maar zijn werk was nooit spotgoedkoop, voor zover ik weet”, zegt Snauwaert. Volgens Jos Jamar, die zijn galerie in Antwerpen nog heeft, stond hij er dubbelzinnig tegenover. Ze hadden een bijzondere band, tot het eind. Door Geys’ toedoen opende de verzamelaar in 1989 Galerie Jos Jamar en exposeerde kunstenaars als Warhol en Beuys, maar werd ook een groot verdediger van Jef Geys. Momenteel zijn de belangrijkste galleries die zijn werk vertegenwoordigen Galerie Greta Meert in Brussel (sinds 1990), Air de Paris in Parijs (sinds 2014), Max Mayer in Düsseldorf (sinds 2016) en Essex Street van Maxwell Graham in New York (sinds 2017). Recent is ook de samenwerking opgestart met de prominente Japanse galerie Taro Nasu in Tokio.

Kenmerken van zijn werk: misleiding, manipulatie, camouflagetactieken, de schijn doorprikken en de kritische geest scherpen.

“De aandacht stijgt in Azië en zijn werk wordt verkocht in de VS, in Frankrijk en andere Europese landen”, zegt Kim Rothuys, directeur van Galerie Greta Meert in Brussel. “De prijsklasse is zeer ruim. Het begint met € 10.000 voor kleine werken, € 25.000 voor werk van bepaalde reeksen, van € 60.000 tot € 100.000 voor meer sculpturale

werken, voor de *Poppen* tot € 200.000 en voor historische uitschieters, waarvan ooit maar één is gemaakt, tot € 250.000. Om de prijs te bepalen en te verantwoorden, kunnen we niet anders dan het werk historisch, qua context en qua formaat valideren. De prijzen zijn de laatste tijd wel gestegen, zoals dikwijls na het overlijden van een kunstenaar. Maar ik denk dat die hoge prijzen gerechtvaardigd zijn, gezien de cultstatus van zijn werk wereldwijd. Jef Geys was een vat vol tegenstrijdigheden. Hij is zeer kritisch geweest voor de kunstmarkt, maar hij was zich altijd bewust van zijn ‘marktwaarde’. Hij heeft altijd hoge prijzen gevraagd maar ook veel edities gemaakt die niet duur zijn. Want bemiddeld zijn of niet staat natuurlijk los van de liefde voor zijn werk.”

Jef Geys, *Hallo Andy!*, 1969. Jef Geys Estate.
© Jef Geys Estate – Sabam 2024.

Jef Geys, *Gleichheit, Fraternité, Vrijheid*, 1986. Jef Geys Estate. © Jef Geys Estate – Sabam 2024. (Tijdens *Chambres d'Amis* in 1986 plaatste Geys zo'n deur tegen een blinde muur in interieurs in Gentse achterbuurten, red.). Foto: Kristien Daem.

BEZOEKEN

Jef Geys – Je ziet niet wat je denkt te zien

02-02 t/m 19-05

WIELS. Centrum voor Hedendaagse Kunst
Brussel

www.wiels.org

Jef Geys maakt school

t/m 18-02

Z33. Huis voor Actuele Kunst,
Design & Architectuur
Hasselt

www.z33.be

LEZEN

Jef Geys, *Catalogue Raisonné*, onder redactie van Charlotte Friling (WIELS), 368 p., MER. Borgerhoff & Lamberigts, verschijnt juni 2024.

De school van Jef Geys. Essays & verhalen, door Bart Janssen, Koen Peeters en Jef Van Eynde. Borgerhoff & Lamberigts, 248 p., ISBN 9789464788662. Prijs: € 29.

Behind the Wall

In zijn 45-jarige carrière heeft Jeff Wall slechts 210 werken gecreëerd. Dat zegt veel over de omvang van zijn projecten en de grondigheid waarmee hij te werk gaat. Voor de oplettende kijker zijn alle ingrediënten van zijn toekomstige werken al aanwezig in *The Destroyed Room* uit 1978.

TEKST: BERNARD ROISIN

Historisch gezien is *The Destroyed Room* een van de eerste 'lightboxes' van Jeff Wall (°1946, Vancouver). Dit procedé begon hij al vroeg in zijn carrière te gebruiken, omstreeks 1978 en tot in 2006, om het daarna geleidelijk aan op te geven en weer te gaan werken met gelatinedruk, eerst in zwart-wit, daarna in kleur. De Canadese kunstenaar maakte kennis met dit procedé op een moment dat de fotografie nog niet de artistieke erkenning had die ze tegenwoordig geniet. De methode was formeel, technisch en artistiek interessant, en in die tijd toch zeer alledaags. Lichtbakken, populair in de reclamewereld, waren overal te zien in de straten van steden. Wall nam dit concept over.

Op het eerste gezicht lijkt het bijzonder eenvoudig, maar bij nader inzien is het juist ingewikkeld en interessant, vooral uit technisch oogpunt. Net als in de installaties van David Claerhout brengt de 'lightbox' het licht naar ons toe. Het is een procedé dat indertijd nauwelijks gebruikt werd, behalve voor de televisie, resulterend in een nogal slechte weergave en definitie. Dit in tegenstelling tot de 'lightboxes' van Wall, die bijna net zo scherp zijn als de smartphones van tegenwoordig. Het zijn ook uitgesproken objecten: met een diepte van 25 centimeter zijn die bakken heuse sculpturen. Vaak, zoals in het geval van *The Destroyed Room*, hebben ze zeer grote formaten en zijn van een verrassende monumentaliteit. Zijn heel eigen, vier op vijf meter grote versie van Manets *Déjeuner sur l'herbe* is getiteld *The Storyteller* en staat op de brug naast zijn atelier in Vancouver. Technisch gezien heeft de kunstenaar zijn werk zo verfijnd dat de naden, onvermijdelijk bij foto's van dit formaat, onzichtbaar zijn.

HERSCHEPPEN

Jeff Wall was in een vorig leven hoogleraar in de kunstgeschiedenis. Hij is ook geboeid door filosofie en literatuur. Bij zijn werk

Technisch gezien heeft Jeff Wall zijn werk zo verfijnd dat de naden, onvermijdelijk bij foto's van dit formaat, onzichtbaar zijn.

geeft hij nooit veel toelichting, zodat de kijker een eigen interpretatie kan geven aan deze 'stilstaande filmscènes'. *The Destroyed Room* doet onvermijdelijk denken aan *Le Radeau de la Méduse* van Théodore Géricault, maar dan in een moderne, stedelijke versie en in een inscenering die typerend is voor deze kunstenaar, tegen een filmische rode achtergrond. De kunstenaar geeft toe dat hij dingen herschept, waarbij afval en andere afgedankte voorwerpen een iconografie vormen, met een heel aparte betekenis. Het is echter vooral een stilleven, seculier en filmisch, dat meteen ook zijn Canadese cultuur verraaft, een essentieel aspect van zijn oeuvre. Het is een 'commonwealth'-cultuur, anders dan die van de Verenigde Staten, stukken kritischer over de kapitalistische samenleving. Wall ziet zichzelf trouwens als een socialist, in de Noord-Amerikaanse betekenis van het woord, zeg maar een communist. Hij doet vaak denken aan de Franse cineast Jean Eustache, en heeft ook iets van Ken Loach in de manier waarop hij de Canadese samenleving documenteert, en dan vooral Vancouver, een vervormende spiegel van Seattle, een Amerikaanse stad gelegen aan de Canadese grens. Vancouver, een wereldstad waar extreme rijkdom hand in hand gaat met al even extreme

The Destroyed Room, 1978, transparant in 'lightbox', 159 x 234 cm. Collectie National Gallery of Canada, Ottawa. © de kunstenaar. Met toestemming van Fondation Beyeler.

Bij het zien van de verwoeste kamer stelt de verraste toeschouwer zich vragen, totdat hij beseft hoe het in scène is gezet.

armoede, waar de Aziatische, Europese en andere gemeenschappen een smeltkroes vormen, maar elkaar ook ontwijken en soms zelfs in aanvaring komen met elkaar. De natuur in Canada is indrukwekkend in haar schoonheid en uitgestrektheid, zelfs in Vancouver. Wall heeft de Canadese landschapsschilders uit de 19e en vroeg-20e eeuw uitgebreid bestudeerd. Zijn 'lightboxes' zijn vaak in cinemascope, een procedé dat onwillekeurig doet denken aan de weidse natuur van Canada.

INTELLECTUELE PUNK

In *The Destroyed Room* is alles geënsce-neerd: er is grondig nagedacht over de keuze en schikking van alle elementen van het decor, zodat ze aansluiten op de werkelijkheid. Opvallend is het actuele van dit stuk uit 1978, dat in het licht van onze eeuw net zo goed zou kunnen verwijzen naar Detroit na de crisis van 2008, naar Oekraïne of Gaza vandaag, of zelfs gewoon naar de sloppenwijken van een westerse grootstad. Bij het zien van deze 'lightbox', deze verwoeste kamer, stelt de verraste toeschouwer zich eerst vragen, totdat hij beseft hoe een en ander in scène is gezet. Die aanpak is typerend voor deze generatie kunstenaars, zoals Jeff Wall en Thomas Struth, die de schoonheid en de raadselachtigheid van het alledaagse, het ogenschijnlijk banale willen laten zien. In 1978 was de wereld teleurgesteld door de niet ingeloste beloften van mei 1968. In dit wat sombere klimaat liet *The Destroyed Room*, ontsproten uit een soort intellectuele punk, zien dat ook zeer eenvoudige, sobere, en in dit geval zelfs armoedige zaken toch mooi kunnen zijn,

net als simpele, brutale punkmuziek. Het beeld van die kamer zou later te zien zijn op de hoes van een compilatiealbum van de noiserockband Sonic Youth, dat dezelfde titel draagt als Walls foto. Sommige van zijn werken, zoals *The Destroyed Room*, zijn op lange termijn gezien vaak interessanter dan andere, die esthetischer en serene zijn.

Jeff Wall

t/m 21-04

Fondation Beyeler

Riehen/Bazel

www.fondationbeyeler.ch

Yoko Ono, *Cut Piece*, 1964. Performance van Yoko Ono voor New Works by Yoko Ono, Carnegie Recital Hall, NYC , 21 maart 1965. Foto: Minoru.

Yoko Ono

Cut Piece

De performance *Cut Piece* (1964) is een belangrijk werk uit het oeuvre van Yoko Ono, aan wie het Londense museum Tate Modern nu een tentoonstelling wijdt. Tegenwoordig geldt het werk zelfs als een toonbeeld van feministische kunst.

TEKST: GILLES BECHET

Op 20 juli 1964 zat Yoko Ono (°1933, Tokio) met gebogen knieën op het podium van de Yamaichi Hall in Kyoto, gekleed in een zwarte jurk. Voor haar lag een naaischaar. De toeschouwers, mannen en vrouwen die een voor een voorbijkwamen, knipten elk een stuk uit haar kleren en namen het mee. De eersten aarzelden nog en namen slechts een stukje van de zoom van de jurk of enkele centimeters van een mouw mee, maar die daarna durfden al grotere stukken uit te knippen. Na twintig minuten zat Yoko Ono nog altijd in dezelfde positie, met onbewogen gezicht, in haar ondergoed, met verder slechts enkele lappen zwarte stof op haar huid. De kunstenaar woonde toen in New York, waar ze goed bevriend was met John Cage en nauwe contacten onderhield met de beweging Fluxus, waarmee ze in 1961 haar eerste tentoonstelling in een galerie organiseerde. In Japan werd ze toen nog gezien als een Amerikaanse avant-gardekunstenaar en een verwesterde Japanse. Later voerde ze diezelfde performance ook op in New York en Londen. Voor buitenstaanders leken de beelden extreem gewelddadig. Het was dan ook geen klein contrast, tussen de mensen die een stuk van haar jurk meenamen als een soort trofee, en de kwetsbare, maar onverstoorbare vrouw.

WERK ZONDER EGO

Tegenwoordig wordt *Cut Piece* vaak beschouwd als een baken van feministische kunst. In het protocol van de performance, die behoort tot de reeks *Instruction Pieces* die Yoko Ono toen ontwikkelde, wordt evenwel niet nader bepaald of die performance moet worden opgevoerd door een vrouw dan wel door een man. De opvoering ervan zou later dan ook zowel door mannen als door vrouwen gebeuren. In een Londens undergroundmagazine omschreef Yoko Ono *Cut Piece* in 1967 als volgt: "Het is een daad van schenken. En ook een vorm van kritiek op kunstenaars, die slechts geven wat ze willen geven. Ik wou dat de mensen konden uitsnijden en meenemen wat ze zelf wilden."

Ono legt ook een link met het boeddhisme, door te verwijzen naar een legende die wil dat Boeddha op zijn reis door de wereld, zonder bezittingen, een tijgerin met uitgehongerde welpen tegenkwam, zich liet opeten om ze te redden en zo de verlichting bereikte. In 1974 schreef ze een autobiografisch essay voor een Japans tijdschrift, waarin ze terugblikte op de daad van schenken die *Cut Piece* in haar ogen was: "De traditie wil dat een kunstenaar zijn ego in zijn werk legt. Ik heb altijd al een werk willen creëren waarin het ego niet aanwezig is. Dus stapte ik het podium op in mijn beste kleren. Het zou in strijd met mijn opzet zijn geweest om goedkope kleren te dragen, omdat ze toch aan stukken zouden worden geknipt en meegenomen. Het was best wel moeilijk, omdat ik toen krap bij kas zat. Ik heb de performance opgevoerd in verschillende steden en zo werd mijn garderobe steeds kleiner. Toch had ik op het podium altijd weer het gevoel dat ik deed wat ik moest doen." En ze voegde daaraan toe: "Het publiek was zeer rustig en ik merkte dat iedereen zijn adem inhield. Intussen staarde ik in de leegte. Het voelde alsof ik aan het bidden was en me opofferde."

VOOROORDELEN

Cut Piece is tegelijk zeer direct en raadselachtig. Het is een conceptueel werk met

een ongrijpbare betekenis. Het publiek en de critici waren perplex bij het zien ervan. Sommigen zagen er een protest tegen de overheid in, tegen geweld en oorlog, en meer in het bijzonder de Vietnamoorlog. Anderen beschouwden het als een soort exotische striptease.. Door haar verhouding met John Lennon (1940-1980) kwam haar eigen carrière volledig in de schaduw te staan. Door de Beatlesfans en anderen werd Yoko Ono beschouwd als een spelbreker en de reden van de split van de legendarische groep. De racistische en seksistische vooroordelen waren niet van de lucht. Pas aan het einde van de jaren tachtig werd ze weer gezien als volwaardig kunstenaar, met name naar aanleiding van een tentoonstelling van bronzen werken in het Whitney Museum in New York, in 1989. Het is ook vanaf die periode dat *Cut Piece* geleidelijk aan zou uitgroeien tot een icoon van de feministische kunst. Ook Ono zelf zag dat zo. In september 2003, toen ze zeventig was, voerde ze de performance nogmaals op, in de Parijse schouwburg Le Ranelagh. Ze presenteerde een en ander als een protest tegen geweld en een oproep tot vrede in de wereld, als reactie op de aanslagen van 11 september, maar ook als een protest tegen seksisme, racisme en leeftijdsdiscriminatie. *Cut Piece* is ontegensprekelijk een feministisch werk, rijk aan betekenis en poëtische metaforen, waarin we reeds de kiem zien van de pacifistische manifestaties die haar carrière zouden kenmerken. Het is ook een onrustbarend werk, dat ons doet nadenken over anders-zijn en over het voyeurisme in de relatie tussen kunstenaar en publiek.

BEZOEKEN

Yoko Ono: Music of the Mind

15-02 t/m 01-09

Tate Modern

Londen

www.tate.org.uk

De onbetwiste meester van de lach

Frans Hals was een van de meest vernieuwende schilders van de 17e eeuw in Nederland. Later maakte zijn losse schilderijstijl hem favoriet bij de impressionisten. Totdat de tijd hem inhaalde. Nu is hij dankzij een samenwerking van vier musea weer terug waar hij hoort: op het podium.

TEKST: BERNADETTE VAN DER GOES

Het Rijksmuseum in Amsterdam, het Frans Hals Museum in Haarlem, de National Gallery in Londen en de Gemäldegalerie Staatliche Museen zu Berlin sloegen voor een hernieuwde kennismaking met Frans Hals de handen ineen en stelden de grote internationale tentoonstelling samen die nu in Amsterdam is te zien. De laatste was ruim dertig jaar geleden. De samenwerking tussen de vier musea verklaart hoe het is gelukt zo'n vijftig portretten en genrestukken van topkwaliteit bijeen te brengen, waaronder vier grote groepsportretten.

Extra bijzonder is dat de Wallace Collection in Londen voor het eerst in haar geschiedenis het beroemde doek *De lachende cavalier* uit 1624 heeft uitgeleend, waar het al sinds 1870 hangt. Vijf jaar daarvoor had de Engelse aristocraat Richard Seymour-Conway, vierde markies van Hertford, het portret op een Parijse veiling voor het enorme bedrag van 51.000 Franse francs gekocht. Elf keer meer dan waarvoor de vorige eigenaar, een Franse graaf, het in 1822 in Nederland verwierf. Het prijsverschil illustreert hoe de belangstelling voor Frans Hals, die sinds de 18e eeuw in vergetelheid was geraakt, in die tijd weer rap toenam dankzij de inspanningen van de Franse kunstkriticus Théophile Thoré-Bürger, die vanaf 1857 in zijn publicaties het werk van Hals weer onder de aandacht bracht. Een paar jaar later herontdekte Thoré ook het werk van Johannes Vermeer. Wie Hals op *De lachende cavalier* afbeeldde is niet bekend. Uit het opschrift rechtsboven op de wand achter de man blijkt dat hij in

Zijn kleurrijke, weelderige kleding wijst erop dat de cavalier op het moment van schilderen nog vrijgezel was.

1624 de leeftijd had van 26 jaar. Zijn kleurrijke, weelderige kleding wijst er bovendien op dat de cavalier op het moment van schilderen nog vrijgezel was. Mannen die gehuwd waren werden veel soberder geportretteerd. De borduursels op de mouw van de cavalier, met onder meer een afbeelding van een liefdesknoop en de pijl-en-boog van Cupido, suggereren dat de geportretteerde in die tijd openstond voor de liefde.

De cavalier is levensgroot afgebeeld, zijn houding is ontspannen, zelfverzekerd en nonchalant. Vanonder zijn grote hoed werpt hij ons een vrolijke, wat ironische blik toe. Zijn linkerhand heeft hij in de zij geplaatst, waardoor zijn elleboog uitsteekt en het portret diepte krijgt. Een pose die al sinds de Renaissance in de portretschilderkunst voorkomt en daarom Renaissance-elleboog wordt genoemd. Om te zorgen voor nog grotere nabijheid plaatste Hals de cavalier dicht op het beeldvlak, waardoor

Frans Hals, *De lachende cavalier*, 1624, olieverf op doek, 83 × 67,3 cm. Londen, The Wallace Collection.

Frans Hals, *Portret van een stel*, waarschijnlijk Isaac Abrahamsz Massa en Beatrix van der Laen, ca. 1622, olieverf op doek, 140 x 166,5 cm. Amsterdam, Rijksmuseum.

‘Hals heeft het portret tot kunst verheven’

BART CORNELIS
(NATIONAL GALLERY)

de suggestie ontstaat dat hij echt contact met ons maakt. Conservator Friso Lammermse van het Rijksmuseum: “Je krijgt het gevoel dat je alleen met hem bent, alsof wij ruimte, tijd en emotie met hem delen.”

VOL MET DRANK

Frans Hals (1582/1584-1666) werd geboren in Antwerpen als zoon van een ambachtsman. Zijn vader werkte als lakenbereider in de textielindustrie. Toen Antwerpen in 1585 in handen van de Spanjaarden viel, vluchtte het gezin naar het noorden en vestigde de familie zich in Haarlem. Frans Hals zou er zijn hele leven blijven wonen, op een paar maanden in Antwerpen na. In Haarlem kreeg hij zijn opleiding van de eveneens oorspronkelijk uit Vlaanderen afkomstige schilder en schrijver Karel van Mander. Nadat Hals in 1610 lid van het Haarlemse Sint-Lucasgilde was geworden,

vestigde hij zich als zelfstandig kunstschilder met leerlingen en assistenten, onder wie Judith Leyster, Adriaen Brouwer, Adriaen van Ostade en Philips Wouwerman. Hals was gedurende zijn hele lange leven een gewaardeerd kunstenaar en nam actief deel aan het artistieke leven in de stad. Zo was hij een tijdlang lid van rederijkerskamer De Wijngaertrancken. Hij trouwde twee keer en kreeg veertien kinderen. Dat laatste verklaart wellicht dat het hem, ondanks zijn succes, financieel niet voor de wind ging. Hij bezat bijvoorbeeld nooit een eigen huis. Toen zijn schilderijenproductie tijdens zijn laatste levensjaren afnam, was hij zo armlastig dat hij van de stad Haarlem financiële en materiële bijstand ontving. Hoewel de armoede misschien ook wel mede veroorzaakt kan zijn door een losbandig leven. Arnold Houbraken schreef in zijn tussen 1718 en

Courbet, Manet, Whistler, Monet, Liebermann en Van Gogh reisden naar Haarlem om Hals' portretten en schuttersstukken te bewonderen.

1721 verschenen *De groote schouburgh der Nederlantsche konstschilders en schilders* dat Hals overmatig veel dronk. Hij zou 'gemeenlyk allen avond tot de keel toe vol met drank' zijn geweest. Na zijn dood werd Hals begraven in de Grote of Sint-Bavokerk te Haarlem, waar zijn graf nog steeds is te bezoeken.

LEVENSECHT

Tijdgenoten prezen Frans Hals omdat hij zo goed 'het leven in de verf kon verplaatsen'. Dat gold zowel voor de portretten in opdracht die hij schilderde als voor de modellen die hij zelf koos voor zijn genrestukken. Steeds lijken het echte mensen van vlees en bloed. Ze zijn 'soo ghecolereert dat se schijnen asem van haer te geven, ende te leven', schreef Theodorus Schrevelius in 1648 in zijn boek over de stadsgeschiedenis van Haarlem. Het lijkt wel alsof zij ademen. Toen de Amerikaanse kunstenaar James Abbott McNeill Whistler in 1902 in het Haarlemse stadhuis het doek *Regentessen van het Oudemanshuis* zag, werd hij zo geraakt door de levensechtheid dat hij onder het hekje dat het schilderij moest beschermen doorkroop om het beter te kunnen bekijken en om het gezicht van een van de oude vrouwen te strelen. Hoewel zijn leermeester Karel van Mander in 1604 in *Het Schilder-Boeck* schreef dat het schilderen van portretten een 'sijdwegh der Consten' is, bracht Frans Hals daar blijvend verandering in. Van Mander noemde de portretschilderkunst een zijpad, omdat daar volgens hem slechts voor nodig was dat de schilder de natuur slaafs navolgde. Veel hoger in aanzien stond de historieschilderkunst, want bij het afbeelden van menselijke figuren in Bijbelse en mythologische voorstellingen

moesten kunstenaars over aanzienlijk meer inlevingsvermogen en verbeeldingskracht beschikken. Maar Hals was veel te inventief en creatief om slaafs na te volgen. Bovendien was hij een groot observator. Die eigenschappen stelden hem in staat de portretschilderkunst te moderniseren. Of in de woorden van conservator Bart Cornelis van de National Gallery in Londen: "Hals heeft het portret tot kunst verheven."

VOER VOOR IMPRESSIONISTEN

Evenals de Vlaamse meesters Peter Paul Rubens, Jacob Jordaens en Anthony van Dyck koos Hals voor een snelle, losse pen-

seelvoering en bouwde hij zijn schilderijen op uit brede, grof aangebrachte verfstreken. Door deze manier van werken werd hij na zijn herontdekking, halverwege de 19e eeuw, gezien als een voorloper van het impressionisme, dat in diezelfde periode opkwam. Met zijn vlotte manier van schilderen beïnvloedde hij kunstenaars als Gustave Courbet, Édouard Manet, James Abbott McNeill Whistler, Claude Monet, Max Liebermann, Vincent van Gogh en John Singer Sargent. Zij zagen hem als zielsverwant en reisden vrijwel allemaal naar Haarlem om zijn portretten en schuttersstukken te bewonderen.

Frans Hals, *Portret van Catharina Hooft met haar min*, 1619-1620, olieverf op doek, 91,8 x 68,3 cm. Berlijn, Staatliche Museen zu Berlin, Gemäldegalerie.

Hals' schilderijen lopen over van levenslust en vaak ook van vrolijkheid.

Na verloop van tijd werd Hals zo bedreven in deze losse schilderijstijl dat hij de vormen niet meer hoefde uit te werken, maar ze alleen nog schetsmatig aanduidde. Zoals hij bijvoorbeeld deed in de tronie die hij schilderde van Malle Babbe, een zwakbegaafde vrouw die door de Haarlemse straten zwierf totdat zij in 1646 werd opgenomen in het 'werkhuis'. Wie het schilderij van dichtbij bekijkt ziet vooral losse verftoetsen en strepen. Vanaf enige afstand gezien maken de hersenen tijdens het kijken de voorstelling automatisch zelf af. Behalve de snelle, virtuoze schildertechniek geven ook de originele composities, dynamische lichaamshoudingen en expressieve gebaren en gelaatsuitdrukkingen de schilderijen van Hals een unieke beweeglijkheid. Het mooiste voorbeeld van een succesvolle combinatie van deze

ingrediënten zijn de zes grote groepsportretten die hij vervaardigde van officieren van schutterijen. Daarin combineerde hij, in steeds andere opstellingen, een groot aantal individuele portretten van opgewekt met elkaar converserende officieren.

VROLIJKHEID TROEF

Vrijwel alle ruim tweehonderd nog van hem bekende schilderijen zijn aangenaam om naar te kijken. Of het nu gaat om de portretten van deftige regenten en welvarende burgers of om de muzikanten, losbandige vrouwen, narren en vissersjongens die zijn genrestukken bevolken: allemaal stralen ze vitaliteit en levensvreugde uit. Velen glimlachen of lachen. De schilderijen lopen bijna over van levenslust en vaak ook van vrolijkheid.

Als een van de weinige kunstenaars uit de westerse kunstgeschiedenis kon Hals overtuigend mensen schilderen die lachen. Hij wordt daarom wel de onbetwiste meester van de lach genoemd. Lachen is een emotie die lastig is weer te geven omdat, de gezichtsuitdrukking die erbij hoort heel dicht in de buurt komt bij huilen. Waarschijnlijk had Hals bij Karel van Mander geleerd hoe dat moest. Volgens Van Mander kon je vrolijkheid het beste afbeelden met 'den mondt wat open, soet lachende vrolijk, de ogen wat toegeknepen en een voorhoofd met geen of nauwelijks rimpels'. Dat wil zeggen: als een schilder iemand wilde weergeven die beschaafd en vriendelijk glimlacht. Alleen kinderen, zotten en losbandige mensen mochten op schilderijen uitbundiger lachen en daarbij de tanden blootgeven. De vrouw op het paneel *Jonge vrouw ('La Bohémienne')* heeft een verleidelijke lach, ogen die lonken en een diep uitgesneden decolleté. Mogelijk hing dit werk ooit tussen soortgelijke schilderijen in een bordeel en diende het om klanten een keuze te laten maken uit de beschikbare vrouwen.

ONCONVENTIONEEL

Een aparte categorie vormen de portretten van geleerden, schrijvers en predikanten die Hals schilderde in een klein formaat op paneel en koper. Zoals dat van kalligraaf Jean de la Chambre. Hals beeldde hem af met een schrijfeer in zijn hand. Vaak diende zo'n schilderijtje als model om er op dezelfde schaal portretprenten naar te laten vervaardigen, die de geportretteerde vervolgens kon rondsturen aan vrienden en collega's.

Frans Hals, *Malle Babbe*, ca. 1640, olieverf op doek, 78,5 x 66,2 cm. Berlijn, Staatliche Museen zu Berlin, Gemäldegalerie.

Frans Hals, *De Luitspeler*, ca. 1623, olieverf op doek, 70 x 62 cm. Parijs, Musée du Louvre.

Behalve de virtuoze schildertechniek geven ook de originele composities, dynamische lichaamshoudingen, expressieve gebaren en gelaatsuitdrukkingen zijn schilderijen een unieke beweeglijkheid.

Omdat Hals alle sociale lagen van de bevolking afbeeldde, geeft zijn werk alles bij elkaar opgeteld een goed beeld van de toenmalige vrij egalitaire Nederlandse samenleving. Niettemin waren er natuurlijk wel rangen en standen, zoals blijkt uit *Portret van Catharina Hooft met haar min.* Uit dit onconventionele portret spreekt toewijding en genegenheid, terwijl tegelijkertijd het standverschil tussen het kleine meisje in haar prachtige jurk en de eenvoudig geklede verzorgster groot blijft. Het vermogen van Frans Hals om in zijn schilderijen mensen door middel van hun gelaatsuitdrukking, houding en gebaren tot leven te brengen maakte hem onder opdrachtgevers erg populair. Doorgaans beeldde hij hen af zonder al te veel opsmuk, maar wel van hun voordeligste kant en

Frans Hals, *Jonge vrouw ('La Bohémienne')*, ca. 1632, olieverf op paneel, 58 x 52 cm. Parijs, Musée du Louvre.

ieder met hun eigen individuele expressie, die soms hun karakter verraaft. Sommige opdrachtgevers waren kennelijk zo tevreden dat zij meerdere keren bij Hals terugkwamen. Onder hen de Haarlemse koopman Isaac Abrahamsz. Massa, van wie drie individuele portretten door Hals bekend zijn. Bovendien is hij zeer waarschijnlijk ook afgebeeld op het werkelijk sublieme schilderij *Portret van een stel*, waarop Massa als pasgetrouwd man samen met zijn kersverse vrouw Beatrix van der Laen ontspannen in een liefdestuin zit. Om beider lippen speelt een glimlach; de jonge vrouw bloost een beetje. Lach, blos en de blik van de vrouw suggereren een breed palet aan gedachten en gevoelens. Vreugde overheerst, maar er is ook schalksheid te zien, triomf en voldaanheid. Weinig andere kunstenaars konden in een portret zo'n unieke gelaagdheid afbeelden. Tijdgenoten vonden dat ook. Een van hen schreef in 1663 in zijn dagboek dat Frans Hals 'terecht bewonderd werd door de grootste schilders'.

BEZOEKEN

Frans Hals. Zijn tijd ver vooruit
16-02 t/m 09-06
Rijksmuseum
Amsterdam
www.rijksmuseum.nl

Het Frans Hals Museum bezit de grootste collectie schilderijen van deze schilder ter wereld. Aan het Rijksmuseum gaf het museum vier groepsportretten te leen. Gelijktijdig met die tentoonstelling zijn in het Frans Hals Museum de vier overige groepsportretten en zeven individuele portretten uit de eigen collectie te zien, aangevuld met vijf bruiklenen.

Frans Hals Museum
Haarlem
www.franshalsmuseum.nl

Roelant Savery

Meesterillusionist

Roelant Savery, *Bloemstillevens in een stenen nis*, 1615, olieverf op paneel, 63,5 x 45,1 cm. Den Haag, Mauritshuis, inv. nr. 1217.

Als er werk van Roelant Savery op de markt komt, gaat het vrijwel uitsluitend om landschappen. De prijzen voor deze schilderijen variëren van enkele duizenden euro's tot meerdere tonnen, uiteraard afhankelijk van de toeschrijving (niet zelden: 'omgeving van...', 'navolger van...'), de artistieke kwaliteit en ook de herkomst. Daarbij vallen de soms betrekkelijk grote kwaliteitsverschillen op, vooral stilistisch maar ook technisch. Sommige werken, die worden toegeschreven aan de meester, lijken eerder atelierproducten.

TEKST: EWOUDE MIJNLIEFF

Maar soms komt er een uitgelezen gelegenheid voorbij, zoals in 2016 op de TEFAF. Als een spannend verhaal leest de aankoop van het bloemstillevens van Roelant Savery (1576/78, Kortrijk-1639, Utrecht), dat het Mauritshuis in dat jaar kocht vlak voor de opening van de kunstbeurs. Er moest snel worden gehandeld, anders zou het paneel wel eens naar het buitenland kunnen verdwijnen. Veel bloemstillevens van Savery zijn er niet verhandeld de laatste decennia: in totaal zijn er slechts twintig bekend. Het schilderij past als belangrijk schakelstuk naadloos in het collectieprofiel van het museum, waar (vroege) bloemstillevens een rol van bete-

Geertruydt Roghman naar Paulus Moreelse, Portret van Roelant Savery, 1647, gravure, 267 x 162 mm. Rijksmuseum, inv. nr. RP-P-OB-4233

Veel bloemstillevens van Savery zijn er de laatste decennia niet verhandeld: in totaal zijn er slechts twintig bekend.

kenis spelen. Na de nodige inspanningen lukte het om het schitterende stilleven te verwerven voor de collectie Nederland. Opmerkelijk in zijn tijd moet het illusionisme zijn geweest: bloemstillevens waren tot die tijd veelal van weinig diepte voorzien. Zo niet hier. Een voor die tijd krachtig illusionisme met een geschilderde stenen nis, met een bovenrand en daarop twee vliegen en onderaan hagedissen die bijna het schilderij lijken in te kruipen, en vooral de roemer met bloemen die net over de rand uitsteekt. Allemaal visuele trucs om de beschouwer als het ware de voorstelling in te laten gaan.

We bevinden ons vlak na het ontstaan van het geschilderde bloemstillevens in de

Roelant Savery, Heuvelachtig landschap met hoge rotsen, 1603-13, pen in bruin en roodbruin, penseel in bruin en grijsblauw over tekening in grafiet of zwart krijt, h 420 mm x b 306 mm. Amsterdam, Rijksmuseum, RP-T-00-598.

Noordelijke Nederlanden, met het werk van Savery als belangrijk schakelpunt: zijn eerste bijdrage aan het genre is 1603 gedateerd en bevindt zich in het Centraal Museum. Het latere bloemstillevens van het Maurits-huis staat, samen met ander werk uit de eigen collectie en bruiklenen uit binnen- en buitenland, centraal in de eerste tentoonstelling die sinds lange tijd is gewijd aan de bijzondere kunstenaar die Savery was: een pionier in verschillende genres. Roelant Savery was weliswaar van Zuid-Nederlandse origine, maar hij wordt toch vooral als Noord-Nederlandse kunstenaar gezien. Al op jonge leeftijd moest hij en zijn familie als wederdopers (menonieten) zijn geboortestad Kortrijk

ontvluchten door de bezetting van de malcontenten. De familie streek vervolgens neer in Brugge. Maar ook hier konden de Savery's niet lang verblijven, omdat hun daar een onzekere toekomst wachtte door de bezetting van de stad door landvoogd Alexander Farnese in 1584. Roelant verhuisde met zijn familie daarop naar Haarlem. In 1591 verkreeg zijn oudere broer Jacques het poorterschap van de stad Amsterdam, Roelant bracht zijn leertijd bij hem door. Toen Jacques in 1603 als gevolg van de pest overleed, trok Roelant niet veel later naar Praag, mogelijk nog op aanbeveling van zijn broer. Daar trad hij in dienst van Rudolf II, de keizer van het Heilige Roomse Rijk.

Roelant Savery, *Orpheus betovert de dieren met zijn muziek*, 1627, olieverf op paneel, 62 x 131,5 cm. Den Haag, Mauritshuis, inv. nr. 157.

ARTISTIEKE BLOEI AAN HET PRAAGSE HOF

In de 16e eeuw trokken veel kunstenaars uit de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden naar verschillende locaties in Duitsland, Frankrijk en Italië. Nu eens waren zij onderweg naar Italië, waar de kunst van de klassieke oudheid en de renaissance lonkte, dan weer bleven zij onderweg hangen. Savery moet doelbewust naar Praag zijn gereisd. De periode 1604-15 bracht hij door aan het hof van Rudolf II, keizer van het Heilige Roomse Rijk. Deze vorst was een hartstochtelijk en exemplarisch verzamelaar van artificialia (kunst) en naturalia (planten, dieren) en bevorderaar van de wetenschappen. De 'tegenwoordig meest Schilderconst-beminder ter Weerelt', noemde Karel van Mander hem

In de weelderige tuinen van het hof van Rudolf II bestudeerde Savery tal van uitheemse plantensoorten.

in het voorwoord van zijn *Schilder-Boeck* uit 1604. De tuinen met exotische bloemen en planten bij de paleizen boden Savery de gelegenheid om tal van bijzondere, uitheemse soorten in het echt te bestuderen. Bovendien waren er talrijke kunstenaars uit de Nederlanden aan het hof werkzaam.

De laatste keer dat zijn naam in een document aan het hof wordt vermeld, wordt hij genoemd als lid van de keizerlijke hofhouding in 1615, hetgeen zijn status onderstreept. Deze periode van ruim tien jaar is allesbepalend geweest voor zijn kunstenaarschap.

In deze jaren zijn behalve bloemstillevens vele landschapstekeningen ontstaan. Zo weet Joachim von Sandrart in zijn levensbeschrijving van Roelant Savery te vertellen dat de kunstenaar in opdracht van de keizer in de jaren 1606-08 naar Tirol trok om daar de 'opmerkelijke wonderen der natuur' te tekenen. Ook de hier afgebeelde tekening zal zijn vervaardigd met behulp van schetsen die hij tijdens zijn reis maakte. De vele bladen laten uitgestrekte en onherbergzame wouden, steile rotsen

Savery gebruikte visuele trucs om de beschouwer als het ware de voorstelling in te laten gaan.

groot stuk met landdieren en vogels voor liefst 700 gulden, te identificeren met het schilderij *Orpheus betovert de dieren met zijn muziek* uit het Mauritshuis. Opmerkelijk genoeg zijn dergelijke tafereelen, die lijken te herleiden naar de keizerlijke menagerie in Praag, pas na zijn terugkeer in de Nederlanden ontstaan. Naar verluidt ging de kwaliteit van zijn werk tegen het einde van zijn loopbaan achteruit. Ook zakelijk gezien ging het steeds minder voorspoedig met Roelant Savery. Verschillende documenten getuigen van zakelijke en mentale beslommingen toen hij in februari 1639 kwam te overlijden: hij was failliet en niet meer bij zinnen.

en watervallen zien. Het *Heuvelachtig landschap met hoge rotsen* is eveneens in deze periode ontstaan. Ooit was het in het bezit van Rembrandt. In de beschrijving van diens boedel wordt een groot boek met tekeningen van Savery vermeld, die in Tirol zouden zijn gemaakt.

TERUGKEER IN DE NEDERLANDEN

Na de terugkeer uit Praag volgde een korte periode in Haarlem en Amsterdam. Uiteindelijk vestigde Savery zich in 1618 in Utrecht, waar hij in 1621 het Lombardenhuis in de Boterstraat kocht. Blijkbaar wilde hij laten weten dat hij ooit een roemruchte broodheer had gehad en noemde het huis 'Het Keyzerswapen'. Bij dat huis hoorde een tuin. Lange tijd waren tuinen in Europa uitsluitend beplant met

inheemse soorten. Ingevoerde exotische soorten, zoals de tulp en de keizerskroon, zorgden voor verandering in het aanzicht van de tuinen in de loop van de 16e eeuw, zoals Savery ook op grote schaal aan het hof in Praag had mogen ervaren. Zelf moet hij ook een aantal van deze kostbare geïmporteerde soorten hebben gekocht en gekweekt: toen de bloemen en planten van zijn tuin samen met het huis in 1638 werden verkocht, brachten ze het bedrag van 400 gulden op, het huis zelf 5400 gulden. Zijn schilderijen en tekeningen vonden grif aftrek, ook in de hoogste kringen. Zo liet de prins van Liechtenstein in 1628/9 twee werken voor 1.000 gulden aan zijn verzameling toevoegen. De Staten van Utrecht kochten voor het stadhoudelijk hof van Frederik Hendrik en Amalia van Solms een

BEZOEKEN

Roelant Savery's Wonderlijke Wereld

08-02 t/m 20-05

Mauritshuis

Den Haag

www.mauritshuis.nl

Parasols en paraplu's

In stijl tegen de elementen

De parasol, die bescherming biedt tegen de brandende zon, is de voorloper van de paraplu. Vroeger werd de eerste ook gebruikt tegen regen. Dat verklaart waarom beide dezelfde samenstelling hebben: een steel met daaraan vastgemaakt een aantal ribben, bespannen met een waterafstotend doek. Een paraplu kan worden in- of uitgekapt dankzij een schuifring op de steel. Lang voordat de parasol en de paraplu uitgroeiden tot alledaagse gebruiksvoorwerpen, waren ze niet alleen luxeobjecten, maar ook statussymbolen en zelfs cultusobjecten.

TEKST: ANNE HUSTACHE

De parasol werd al gebruikt in de oudste beschavingen, van Egypte tot Mesopotamië. De eerste exemplaren bestonden wellicht gewoon uit boombladeren, maar al vroeg kreeg de parasol ook een symbolische waarde: wijzen op de status van de persoon die hij beschermde tegen de zon. Parasols waren voorbehouden aan de elite en aan de goden. De opvouwbare parasol zou ontstaan zijn in China, in de 12e eeuw v.Chr. Hij werd toen vervaardigd van materialen en met behulp van technieken die sommige ateliers in onze tijd nog steeds graag gebruiken: een steel en een frame van bamboestengels, waarop geolied papier is gespannen. Aanvankelijk was daar ongetwijfeld zijde op gespannen, maar geolied papier was waterafstotend, waardoor de parasol niet alleen bescherming bood tegen de zon, maar eveneens tegen de regen, en zo meteen ook een paraplu werd.

Vanuit China verspreidde de parasol zich geleidelijk aan over heel Azië. Hij groeide uit tot een symbool van macht en welvaart, zoals de Thaise en Birmaanse stoepa's laten zien. Ook in het oude Griekenland gebruikte men parasols, die daar waren voorbestemd voor vrouwen. In het oude Rome werden parasols gebruikt op het forum, terwijl grote exemplaren het publiek beschermden tegen de zon in de arena, wanneer het velum het liet afweten. In de Middeleeuwen verkoos men een mantel met kap. Parasols blijken toen niet te zijn gebruikt. Vanaf de 18e eeuw raakten parasols van zijde of taf langzaam ingeburgerd in Europa. De waterafstotende versie ervan, de paraplu, met wasdoek in plaats van zijde, won steeds meer aan populariteit. In de 19e eeuw werd het gebruiksvoorwerp zelfs beschouwd als een onmisbaar modeaccessoire.

Achthoekige parasol, China, papier, bamboe. Parasolmuseum in Hangzhou.

In den beginne

18e-19e eeuw

De uitvinding van papier in China had onverwachte gevolgen. Zijde was duur, maar dankzij papier kon vrijwel iedereen zich een parasol aanschaffen. Al snel hadden de vaklui begrepen dat door het papier met olie te bestrijken, de parasol waterafstotend werd en zo meteen ook kon dienen als regenscherm. Het Parasolmuseum in Hangzhou bezit er duizenden van, van allerlei kleuren, telkens met een andere versiering. De natuur was het populairste thema, zoals ook te zien op dit exemplaar. Vooral vogels en bloemen waren zeer geliefd. Deze parasol dateert wellicht uit de 18e eeuw en is opvallend genoeg niet rond, zoals de meeste exemplaren, maar bestaat uit twee vierkanten van papier die samen een achthoek vormen, op een structuur van bamboe, van een vernuftige onregelmatigheid. De versiering is bijzonder geraffineerd. Dit zeer gewilde model wordt nog steeds gemaakt.

Paraplu met Marius-systeem. Frankrijk, ijzer, eik, koper, groene zijden doek, 112 cm lang. Palais Galliera, Musée de la Mode de la Ville de Paris, inv. GAL1920.1.549.

De uitvinding van de eeuw!

na 1715

In 1705 vond Jean Marius, een Franse koopman, de 'gebroken paraplu' uit: opvouwbaar in drie segmenten en uitgerust met metalen staafjes die opklapbaar waren dankzij een scharnier dat verbonden was met de centrale steel. Men kon die overal mee naartoe nemen en bij regen in een handomdraai openen. Deze paraplu lijkt dus erg op de paraplu die we nu kennen, maar getuigt bovendien van een onmiskenbaar raffinement: fraaie groene zijde, een gedraaid eikenhouten handvat, afgewerkt met een vastgeschroefd koperen schoentje. Op 1 januari 1710 verkreeg Jean Marius een koninklijk privilege van vijf jaar voor zijn uitvinding. Tijdens die periode moesten alle paraplu's die werden vervaardigd zijn handelsmerk dragen. Zodra het monopolie van vijf jaar was verlopen, konden ook anderen vrijelijk paraplu's vervaardigen. Aangezien dit uiterst zeldzame exemplaar zijn naam niet vermeldt, mogen we ervan uitgaan dat het van na 1715 dateert.

Praktisch en solide

ca. 1770-1780

In de 18e eeuw raakte de paraplu algemeen ingeburgerd in Europa. Dit exemplaar, indrukwekkend door zijn formaat, was niet alleen opvouwbaar, maar had ook een koperen ring, zodat hij kon worden opgehangen om te drogen. Het was de bedoeling dat het zijden scherm zo lang mogelijk meeging, omdat het vervangen ervan niet goedkoop was. "Tot net na de Tweede Wereldoorlog waren paraplu's en parasols voorwerpen waarvan de zijde werd vervangen", aldus Michel Heurtault, een meester-parasolmaker wiens collectie onlangs in Parijs onder de hamer ging. "Op het moment van aankoop was de kwaliteit van het frame het belangrijkste aandachtspunt, net als de stevigheid van de stelen en ribben, en de esthetiek van de knoppen, hetzij luxueus, hetzij fantasierijk. De stof kon worden vervangen. Op iedere straathoek had je specialisten, evenals schoenmakers en diverse andere ambachtslieden."

Paraplu met inklapbaar handvat, Europa, hout, zijde, koper, balein. 115 cm lang. Voormalige collectie Michel Heurtault. Drouot, 05-12-2023. © Coutau-Begarie. Prijs: € 950.

Mevrouw de gouverneur ...

ca. 1816

Het scherm van deze prachtige parasol, met zijn lange groene franjes, is zonder twijfel een blikvanger, maar het is het handvat dat onze speciale aandacht verdient. De kromming ervan eindigt in een fijn uitgesneden monstertop, terwijl de steel is versierd met figuren in een mooi landschap. En bovenal, aan de onderkant van de steel, tegen een achtergrond van vegetatie, is een banderol te zien, met daarop de inscriptie: 'Mme la Baronne G.A.G.P. Van Der Capellen Née Baronne De Tuyl à Bruxelles'. Zij was de vrouw van Godert van der Capellen, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië van 1816 tot 1826. Het geheel is op virtueuze wijze bewerkt.

Parasol, Kanton, ivoor en zijde, 76,5 cm lang. Amsterdam, Rijksmuseum, inv. AK-RAK-2011-1.

Flora en fauna

ca. 1820

Deze prachtige parasol is te danken aan een vernuftige mix van vakmanschap. Zoals bij veel exemplaren uit de 19e eeuw is de vorm geïnspireerd op een pagode, waardoor deze parasol meteen ook een exotisch tintje krijgt. De zijde is opvallend mooi geborduurd met zijdedraad, met motieven van bloemen en vogels: de kleuren op de beige achtergrond glanzen, het dessin is geraffineerd en de compositie subtiel lichtig. Deze parasol heeft een dop aan de bovenkant, zodat hij op de grond kan worden gezet en als wandelstok kan dienen. De dop is gemaakt van ivoor, net als de onderkant van het handvat, met een uitgesneden Chinese versiering.

Parasol in 'pagode'-vorm, Europa en China, zijde, Makassar ebbenhout, ivoor, balein, 98 cm lang. Voormalige collectie Michel Heurtault. Parijs, Drouot, 05-12-2023. © Couteau-Bégarie. Prijs: € 1.500.

Het raffinement van koraal

ca. 1850-1860

Vanaf 1846 ging men de ribben van balein steeds vaker vervangen door holle stalen stangen. Deze parasol heeft evenwel de sierlijkheid van de vroegere materialen behouden en getuigt ook van bruisende creativiteit, met een vleugje luxe, kenmerkend voor de parasols gemaakt tijdens het Tweede Keizerrijk. Dit exemplaar, dat in schermstand kan worden gekanteld, heeft een scherm van beige zijdesatijn, met zijden franjes. Maar bovenal is het ivoren handvat bewerkt om een 'doornstruik-look' te creëren, waarbij elke doorn is versierd met halve parels van koraal. De punt en de knop maken het geraffineerde geheel compleet, waarbij het rode koraal ook daar enige gelijkenis met een doornstruik vertoont.

Parasol van het type 'koraalstruik', Europa, zijde, ivoor, balein, 69 cm lang. Voormalige collectie Michel Heurtault. Drouot, 05-12-2023. © Coutau-Bégarie. Prijs: € 3.500.

Strandparasol, Japan, ribben van bamboe, zijde, hout, metaal, 59,5 lang, diam. 58 cm. Amsterdam, Rijksmuseum, inv. BK-2002-5.

Flaneren langs het strand

ca. 1920-1930

Te oordelen naar de vele prenten uit de Ukiyo-e-periode heeft Japan een lange traditie van parasols. Dit van het begin van de 20e eeuw daterende exemplaar valt vooral op door de gracieuze lichtheid van de versiering, met waterverf aangebracht op fijne zijden tule. Het is ook bijzonder vernuftig vervaardigd: het scherm, dat uit één stuk bestaat, wordt vastgezet tussen de ribben, die eerst volledig worden geopend en dan weer gesloten. Hierdoor zijn de ribben ook van buitenaf zichtbaar en lijkt de gesloten parasol een scherm van bamboe te hebben. Het uiteinde van het handvat is ongebruikelijk, omdat het is versierd met grote, met waterverf beschilderde houten knoppen, om een marmer-look te creëren.

Made in Belgium

1925

Deze parasol is een van de laatste voorbeelden van een onmisbaar accessoire typerend voor de mode van de 19e eeuw tot het Interbellum, maar dat vanaf de jaren 20 begon te verdwijnen. Een mooi door de zon gebruinde huid raakte toen steeds meer in de mode en er waren ook steeds meer auto's, waardoor men parasols achterwege begon te laten. Misschien was het uit ontgoocheling hierover dat men dit in België gemaakte exemplaar zo origineel mogelijk probeerde te doen lijken. Het houten handvat is niet alleen uitzonderlijk kort maar ook vrij dik, alsof men de spot wilde drijven met de geraffineerde handvatten van de vorige eeuw. Het scherm van beige zijde is bedrukt met oranje, gele en groene motieven, vaag geïnspireerd op oosterse tapijten. Het scherm is gespannen over zestien metalen ribben, twee keer zoveel als normaal: open is de parasol bijna plat.

Parasol, België, hout, metaal, zijde. 57 cm lang. Londen, The Victoria and Albert Museum, inv. T.341-1970.

Van een icoon

ca. 1960-1969

Deze paraplu is typerend voor de jaren 60, met nieuwe materialen als nylon en plastic. Bovendien is hij versierd met de fameuze madeliefjes van Mary Quant, dé ster van Swinging London uit die tijd. Aan het begin van dat decennium sloegen 'goedgeklede' heren met bolhoed met hun zwarte paraplu tegen het raam van haar boetiek, omdat ze geschokt waren toen ze daarin minirokjes ontdekten. Het madeliefje, dat de ontwerper onwillekeurig op een papier krabbelde toen ze op zoek was naar inspiratie, werd het embleem van haar oeuvre. Hier gaat het om een rood madeliefje op een zwart gelijnde achtergrond, een opvallende combinatie die deze paraplu er bijzonder dynamisch doet uitzien.

Mary Quant, paraplu, Groot-Brittannië, nylon, plastic, zilver. Bournemouth, Museum of Design in Plastics, inv. AIBDC 001934.

Bestand tegen de storm

2014-2015

Ondanks zijn eerbiedwaardige leeftijd is de paraplu verrassend weinig veranderd qua ontwerp. Alleen de materialen zijn anders en de industrialisatie heeft ervoor gezorgd dat paraplu's nu verkrijgbaar zijn voor een bescheiden prijs, in tegenstelling tot de luxemodellen uit de 18e en 19e eeuw. Maar wie heeft het nog nooit meegemaakt dat zijn paraplu 'omklapte', waardoor het ding vaak voorgoed onbruikbaar werd? Deze paraplu werd speciaal ontworpen door een Nederlands bedrijf om dit euvel te verhelpen: hij werkt op dezelfde manier als een fietshelm of een vliegtuigvleugel, waardoor de wind over het oppervlak wordt geleid en het risico op omklappen flink wordt verkleind. Deze technische innovatie zorgt ook voor een heel bijzonder uiterlijk.

Senz, *Original Storm*, Delft (concept), China (fabricage), staal, polyester, plastic, 93 cm lang. © Senz.

De geheimen van persglas

Geel persglazen eiersetje, bestaande uit 1 onderschotel, 3 eierdoppen, 3 zoutvaasjes en 1 lepelvaasje, ontwerp H.P. Berlage (1856-1934) 1924, uitvoering Glasfabriek Leerdam.

De ontwikkeling van de persglastechniek maakte massaproductie van glaswerk. De Franse glaskunstenaar René Lalique, die zich aan het begin van de 20e eeuw ging toeleggen op de glaskunst, had een aanzienlijke invloed op de ontwikkeling van het persglas. In de laat 19e en vroege 20e eeuw werd persglas populair vanwege de efficiëntie en de mogelijkheid om glaswerk op grote schaal te produceren, een betaalbaar alternatief voor met de handgeblazen glas en kristal.

TEKST: RACHEL REIJERS

Persglas ondergaat een fabricageproces waarbij een metalen mal, bestaande uit twee delen, wordt gebruikt. Eerst wordt een gipsen model vervaardigd, gevolgd door het maken van een afdruk met giet- of vormzand, die fungeert als contramal. Een tweedelige mal van gietijzer wordt gegoten rondom deze contramal, voorzien van een scharnier om het lossen van het object te vergemakkelijken. De mal wordt verwarmd met gasbranders, waarna de glasblazer een klodder gesmolten glas (bestaande uit zand, soda en potas) in de vorm laat zakken en het onder druk samengeperst wordt. Na het persen moet het glas geleidelijk onder afnemende temperaturen afkoelen. Na het lossen van het glas kan

Anoniem, kandelaar, 1878-1915. Uitvoering N.V. Glasfabriek Leerdam, 23,5 x 10,6 cm. Verkocht bij Botterweg Auctions in Amsterdam op 29-10-2017 voor € 500.

nabewerking plaatsvinden, zoals het wegsnijden of polijsten van de gietnaden, die overigens vaak enigszins zichtbaar blijven. In 1878 werd de geperste glastechniek geïntroduceerd bij de fabriek Jeekel, Mijnsen & Co. in Leerdam. Deze innovatieve techniek bood de mogelijkheid om op een relatief eenvoudige en kostenefficiënte manier glazen voorwerpen te produceren voor een breed publiek. In 1912 bracht de aanstelling van P.M. Cochius (1874-1938) als directeur van de glasfabriek aanzienlijke veranderingen met zich mee. Zijn ambitie was het creëren van mooi vormgegeven producten die voor iedereen toegankelijk waren, met als doel esthetiek naar de massa te brengen. De geperste glastechniek was bij uitstek geschikt voor zijn visie, vanwege de relatief lage productiekosten en het gemak van fabricage. Cochius nodigde gerenommeerde kunstenaars en architecten, zoals H.P. Berlage (1856-1934) en K.P.C. de Bazel (1869-1923), uit om ontwerpen voor glaswerk te maken. Dit resulteerde onder andere in prachtige ontbijtserviezen van geperst glas, gekenmerkt door eenvoud zonder decoraties en met de nadruk op vorm en kleur. De Bazel ontwierp een tienkantig geperst glazen ontbijtservies in zes verschillende kleuren, terwijl Berlage een ontbijt- en eetservies creëerde.

Helder persglazen automascotte *Vogel*, ontwerp Lucienne Bloch, 1929, uitvoering Glasfabriek Leerdam. Hoogte: 18 cm, breedte: 17 cm. Verkocht bij Botterweg Auctions in Amsterdam op 17-05-2020 voor € 1.500.

Berlage's zeskantige, geelgroene ontbijtservies was oorspronkelijk bedoeld om te worden vervaardigd uit graniver, een door Leerdam gepatenteerde, geperste glassoort (steenglas) bestaande uit een mengsel van flessenglas en zand. Bij verhitting smolt het glas terwijl het zand onveranderd bleef, waardoor het glas de uitstraling van steen kreeg. Vanwege de poreusheid van dit materiaal bleek dit echter niet haalbaar. Met de tussenkomst en aanpassingen in het ontwerp door architect Piet Zwart (1885-1977) kon het midden jaren 20 toch seriematig worden geproduceerd, zij het in gewoon geperst glas.

A.D. COPIER

Met de lancering van de productie van graniver in 1921 vond dit materiaal ook zijn weg naar toepassingen binnen interieur en architectuur. Dankzij de veelzijdige eigenschappen van dit materiaal, zoals (mozaïek)tegels voor vloer en wand (bijvoorbeeld in Jachthuis St. Hubertus in

Vooraf A.D. Copier ontwierp vele geperste glazen serviezen, zoals Colopal, voor Leerdam.

Otterlo), ontstond er een nieuw afzetgebied. Vanaf 1928 werden van hetzelfde materiaal ook ronde en vierkante (cactus) bloempotten vervaardigd in het primaire kleurengamma van De Stijl: geel, blauw en, zeer zeldzaam, rood. Deze werden een groot commercieel succes en zijn inmiddels designklassiekers. Deze karakteristieke potten werden ontworpen door A.D. Copier (1901-1991), die op veertienjarige leeftijd begon op de afdeling van Leerdam en zich later opwerkte

Copier, groen persglazen *Neerlandia*-servies. © Glasmuseum Leerdam.

René Delvenne/Charles Graffart, schaal LUXVAL, Val Saint Lambert, ca. 1935.

Persglas floreerde in Nederland in de jaren 20, met een voor die tijd uiterst moderne en verfrissende vormgeving.

tot tekenaar/ontwerper van de Leerdam-brochures. In 1927 kreeg hij de algemene artistieke leiding over de fabriek. Drie jaar eerder ontstond de langverwachte ideale samenwerking tussen kunst en industrie met de oprichting van de Bond voor Kunst en Industrie (BKI), waarvan Cochius directeur was en Copier bestuurslid. Vooral Copier heeft na deze samenwerking nog vele geperste glazen serviezen (zoals Colopal) voor Leerdam ontworpen.

In de jaren 20 en 30 werden in Leerdam ook diverse glassculpturen in gesatineerd persglas vervaardigd, ontworpen door kunstenaars zoals Cornélie Asch van Wijck (1900-1932), Jules S. Vermeire (1885-1977) en Lucienne Bloch (1909-1999). Het is waarschijnlijk dat ook de fabriek van Petrus Regout & Co. in Maastricht kort na de oprichting in 1827 begon met de productie van geperst glas, voornamelijk gericht op meer traditioneel glaswerk voor huishoudelijk gebruik.

PERSGLAS IN BELGIË

Val Saint Lambert (Seraing/Jemeppe-sur-Meuse) is de oudste glasfabriek van België. In 1825 werd een voormalig klooster aangekocht door Val Saint Lambert, en slechts een half jaar later werd de Société anonyme des Verreries et Établissements du Val Saint-Lambert opgericht. Koning Willem I van Nederland was een van de eerste aandeelhouders. Val Saint Lambert nam meerdere Franse en Belgische glasfabrieken over en voegde ze samen. Ze stonden aan de voorhoede van nieuwe technologische ontwikkelingen en importeerden de nieuwste machines om de productiecapaciteit te vergroten. Grote hoeveelheden

Val Saint Lambert contracteerde, eerder dan Leerdam, kunstenaars en architecten, zoals Philippe Wolfers en Henri Van de Velde.

glas werden geproduceerd, waaronder serviezen, opalineglas, kristal, optisch glas, lenzen en laboratoriumglas, dat zelfs naar Amerika en India werd geëxporteerd. Val Saint Lambert trok, eerder dan Leerdam in Nederland, kunstenaars en architecten aan om ontwerpen in opdracht te maken. In de art-nouveauperiode waren onder anderen juwelier Philippe Wolfers (1858-1929) en architect Henri Van de Velde (1863-1957) betrokken bij de fabriek. Van de Velde leverde ontwerpen voor vazen en glas-in-lood panelen, maar het is niet bekend of deze ooit zijn uitgevoerd. De fabriek produceerde ook het glas voor de metalen vaasmonturen ontworpen door Gustave Serrurier-Bovy (1858-1910). De reguliere productie van Val Saint Lambert was aanvankelijk vrij traditioneel en weinig vernieuwend. Dit veranderde na het bezoek aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes in 1925 in Parijs, waar de stand van René Lalique indruk maakte met geperste glazen vazen, objecten en sculpturen. Charles Graffart (1893-1967) ontwierp voor de fabriek onder andere een geperst glazen sculptuur van een parkiet op een rots. In de late jaren 20 leed Val Saint Lambert onder de economische depressie en zag zich gedwongen, vanwege toenemende concurrentie van Leerdam en vele Boheemse glasfirma's, zich toe te leggen op de goedkope productie van persglazen serviezen en eau de toilette-sets in opaliserend, pastelkleurig of zwart glas (Luxval). Deze ontwerpen waren afkomstig van Graffart en René Delvenne (1902-1972).

RENÉ LALIQUE

Een andere glasfabriek die zich specialiseerde in het produceren van geperste glazen objecten was de Verrerie Scailmont. Deze glasfabriek, opgericht in 1901 door H.R. Hirsch in Manage, begon oorspron-

kelijk met de productie van serviesgoed en vazen. In 1924 trad de in België geboren Nederlander Henri Heemskerk (1886-1953) in dienst van het bedrijf. Hij was verantwoordelijk voor het ontwerpen van dik geperste glazen vazen met gestileerde florale en geometrisch-abstracte decors. Vanaf 1927 begon ook Charles Catteau (1880-1966), die vooral bekend staat als keramist en ontwerper voor Boch Frères (La Louvière), ontwerpen te maken voor Verrerie Scailmont, die vervolgens werden uitgevoerd door Heemskerk.

Naast de glascentra in Nederland (Leerdam/Maastricht) en België (Seraing/Manage), staat de Franse glaskunstenaar René Lalique (1860-1945) uit Wingen-sur-Moder, op de voorgrond als het gaat om persglas. Met zijn talrijke ontwerpen voor geperst glas heeft hij deze kunst naar nieuwe hoogten gebracht en ook vele andere glaskunstenaars geïnspireerd, onder wie M.E. Sabino (1878-1961), A. Hunebelle (1896-1985) en P. d'Avesn (1901-1990). Al met al kan worden gesteld dat persglas in Nederland voornamelijk floreerde in de jaren 20 en 30, met een uiterst moderne en verfrissende vormgeving voor die tijd. Het

Belgische geperste glas van Scailmont en de Val Saint Lambert vertoont meer Franse inspiratie en vormtaal. Het bepalen van de financiële waarde van persglas kan variëren afhankelijk van verschillende factoren, zoals de zeldzaamheid, de maker, de conditie en de historische waarde. Hoewel de populariteit van het reguliere persglas is verminderd, zijn sommige vazen van R. Lalique onverminderd in trek en worden ze zeer gewaardeerd door verzamelaars en kunstliefhebbers.

BEZOEKEN

Persglas

10-02 t/m 11-05

Museum De Koperen Knop

Hardinxveld-Giessendam

www.koperenknop.nl

Antes Art 1900

www.antes-artdeco.nl

L. Bloch (1909-1999), *Hert*, 1929. Geperst kleurloos gesatineerd glas, 10,5 x 20 cm. Fabrieksnummer KO1457. Uitvoering N.V. Glasfabriek Leerdam.

GALERIE P. PRESENTEERT
CLÉMENT JACQUES-VOSSSEN
HET GEHEIM VAN DE EENHOORN

24 FEBRUARI - 14 APRIL 2024

GALERIE P. - KURSAAL - OOSTHELLING 10 - OOSTENDE

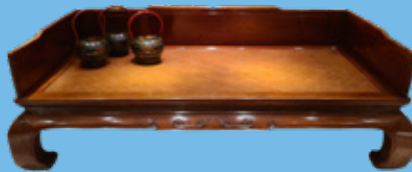
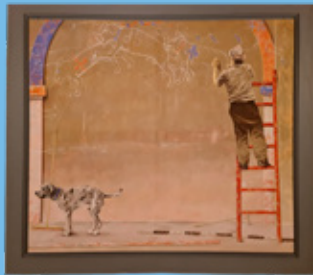
VRIJDAG - ZONDAG 14 - 18 U

VEILING XXX: KUNSTVOORWERPEN EN ANTIEK

Donderdag 22 februari om 13u

Verkoop van de collectie van de heer en mevrouw H.
uit hun weelderige woning van 1800 m2 in Gerpinnes
Aziatische kunst, hedendaagse Belgische kunst en design meubelen.

Kijkdagen op locatie op vrijdag 16/02 en zaterdag 17/02 van 10.00 tot 18.00 uur.
Neem contact op met het kantoor voor het adres en bezoeksafspraken.

52 rue de Bertransart, 6280 Gerpinnes | Tel. +32 71 50 59 95 | +32 495 25 16 20 | info@mjvsoudant.be | www.mjvsoudant.be

La 1ère

présente

WAVRE
FINE ART FAIR

Antiques - Modern & Contemporary Art

15th - 18th February 2024

La Sucrierie, de evenementenhal in Waver verwelkomt 50 internationale exposanten

De bereikbaarheid op 3 minuten van afrit 6 van de autosnelweg E411 Brussel-Namen, en zijn parkeerplaats tegenover de ingang van de hal, bieden bezoekers het comfort van een ontspannen bezoek. Een lunchbar en een theesalon zijn aanwezig in het hart van de beurs.

wavrefineart.com

Trip zonder einde

Joris Van de Moortel

Joris Van de Moortel, *Mijn hoofd is een zieke vulkaan*, 2023, olieverf op linnen, 200 x 210 cm. Met toestemming van Joris Van de Moortel & Galerie Nathalie Obadia, Parijs-Brussel.

Veel, veel, veel. De kunst van Joris Van de Moortel is heel veel. Tekeningen, aquarellen, schilderijen, zelfontworpen tarotkaarten, video en stop-motion, sculpturen, installaties en experimentele muziek in *mess/mass*-performances ... Cultuurhuis de Warande in Turnhout toont de eerste episode van een nieuwe trip die in oktober wordt vervolgd in het S.M.A.K. in Gent en ook daarna niet ten einde is.

TEKST: CHRISTINE VUEGEN

In zijn uiteenlopende kunstuitingen vloeit alles samen in een kolkend geheel met een *messy* en tegelijk magnetiserende esthetiek, een stomende energie en een eigen mythologie vol kunsthistorische referenties zoals het narrenschip en dodendansen. Neem *Mijn hoofd is een zieke vulkaan*, een fragment van de tentoonstelling *Fragmenten, doorgangen, afdaling en terugkeer* in de Warande. Een knap schilderij op groot formaat. Ja, Joris Van de Moortel (°1983, Oostakker-Lourdes, woont in Hoboken) is razend getalenteerd. Het gezicht met opengesperde ogen en uit de kruin oplaaiende vlammen, alsof het hoofd letterlijk ontploft, is een zelfportret. “Een schets voor het olieverfschilderij is de cover van een comic die ik heb gemaakt”, vertelt de kunstenaar. “Het scenario is een conversatie met mezelf, in twee gesplitst, in Mat en Babelario. *Le Mat* is de 'fool', de zot, een belangrijke kaart in mijn tarotspel. *Babel-Ario* is de tweede kaart. In het boek *Utopia* van Thomas More is Babellario de ontdekkingsreiziger die vertelt over het eiland Utopia. Hij is de enige die het heeft gezien, niemand kan dus controleren of het waar is wat hij zegt. Het hoofd is ook verbonden met een ander verhaal in mijn werk, met de *Acne Vulgaris*, de vulkanische afvalberg waar al het wereldlijke afval wordt gestort en die op uitbarsten staat. Het schilderij vat de tentoonstelling een beetje samen: het is een uitbarsting, een eruptie van mezelf op dit moment en op deze plaats. Ik vind dat mensen te veel schrik hebben van een vorm van chaos of onduidelijkheid. Het is een heel belangrijke energie.” De titel *Fragmenten, doorgangen, afdaling en terugkeer* geeft het parcours aan. Het is een

afdeling tot in de keuken van de alchemist, waar op 3 februari, de opening, nog werken ontstaan tijdens de avondlijke performance. Andere grote schilderijen zijn een herinterpretatie van de houtsnedereeks *Apocalyps* van Dürer uit 1498, de drempel naar de 16e eeuw. “Ik maak altijd weer de trip naar de 16e eeuw omdat toen alles begon wat nu escaleert. Het is een groot broeinest, als een spiegel voor wat vandaag gebeurt”, merkt de kunstenaar op. Hij voegt eraan toe dat een apocalyps ook een ‘extreme vooruitblik’ is. Er zijn al verwijzingen dat zijn transhistorische trip wat later gepaard gaat met een reis naar de toekomst. *PUR, NUR and FUR* is de titel van zijn solotentoonstelling in het S.M.A.K. In zijn kosmologie is PUR het verleden, NUR het heden en FUR de toekomst.

Het onderweg zijn is belangrijk, niet de eindbestemming.

ERUPTIES

Dat Van de Moortel bij elke tentoonstelling verrassend uit de hoek komt, was in 2007 al te merken in de groepsexpositie *Virus* in het Hessenhuis in Antwerpen, waar hij een sluis timmerde, een doorgang van 25 meter die de hoofdingang barricadeerde. Een jaar later werd hij, zonder diploma maar met een grillig parcours van kunstopleidingen achter de rug, toegelaten voor een postgraduaat aan het HISK in Gent, waar hij in 2009 afstudeerde. Hij kwam in 2008 aan boord van Hoet-Bekaert Gallery in Gent, de galerie van Jan Hoet Junior die in 2012 sloot. Nu wordt hij vertegenwoordigd door Galerie Nathalie Obadia in Brussel en Parijs (sinds 2013) en ook door Galerie Krinzinger in Wenen (sinds 2018). De opmars is volop aan de gang. De nieuwe tentoonstelling valt samen met de release van zijn veertiende plaat. Wat Van de Moortel doet als beeldend kunstenaar en als muzikant vloeit in elkaar. Hij speelt onder meer gitaar en zet performances op touw: een samenspel met muzikanten als Mauro Pawlowski, Thomas de Prins en zelfs het Belgian National Orchestra. Uit de performances ontstonden de zeven elementen of-tewel sacramenten: glas, was, rook, vuur, wit, natuur en vandaal. Ze worden verklankt, ook met kokende was, bunsenbranders en metalen karren die ‘alchemistische keukenmo-

dules’ zijn. Het zijn een soort rituele acties, waarbij al eens iets in de fik wordt gestoken, kapotgeslagen en met witte verf besmeurd. Brokstukken en restanten worden kunstwerken, vaak met neon. Beeldende kunst en muziek gaan hand in hand. In 2021 was Pawlowski in de performance *Alghe•Mist in de keuken* met gitaar en al ingewikkeld in een doek met de afdruk van een grote houtsnede van Van de Moortel, zijn versie van Bruegels schilderij *De val van de opstandige engelen*. Eveneens in 2021 won zijn muntontwerp de gloednieuwe Prix de La Monnaie de Paris en ook daar barstte een liveperformance los.

EIGEN KOSMOLOGIE

Er komt een wervelstorm van metaforen en motieven aanwaaien. Zijn *SHIP OF FOOLS Floep Gloep Sloep*, een betreedbare boot op het droge, was in 2021 een hoogtepunt van de Triennale in Kortrijk. In 2022 kwam Van de Moortel in Galerie Nathalie Obadia in Brussel opeens voor de dag met heuse olieverfschilderijen op een metersgroot formaat en het fantastische tarotspel *Tarot Incomplet comme Couplet*, een editie van 500 exemplaren. Elke kaart is in feite een kunstwerk. De 78 kaarten van de klassieke tarot zijn er, maar de magiër bijvoorbeeld is veranderd in *Alghe•Mist*. Zijn tarotspel is een soort inwijding in zijn werk. Het is een compact overzicht op losse kaarten, altijd in beweging en onvolledig. Tarot floreerde in de 16e eeuw, de tijd van Pieter Bruegel, dodendansen en *Het Narrenschip* van de schrijver Sebastian Brant waarmee hij aan de haal gaat. *A Dubious Pilgrimage*, zo heet de monografie die in 2019 verscheen. De kunstenaar stelt voor om een reis aan te vatten. Het onderweg zijn is belangrijk, niet de eindbestemming en zeker niet het streven naar succes, macht of geld. Nu begint een nieuwe reis. Om een weg te vinden in de complexe en problematische wereld van vandaag.

BEZOEKEN

Fragmenten, doorgangen, afdaling en terugkeer

04-02 t/m 28-04

Cultuurhuis de Warande, Turnhout

www.warande.be

Opening en performance: 03-02, 19-23 uur.

PUR, NUR and FUR

05-10 t/m 02-03

S.M.A.K. Gent

www.smak.be

De Belgische Dior

23-02 t/m 10-11

Mode & Kant Museum
Brussel

www.fashionandlacemuseum.brussels

Subculturen als inspiratiebron

10-02 t/m 05-05

BPS22
Charleroi
www.bps22.be

Jules-François Crahay (1917-1988) was een van de sterren van de Parijse mode in de tweede helft van de 20e eeuw. Onbegrijpelijk genoeg is hij sindsdien in vergetelheid geraakt. Deze tentoonstelling is de vrucht van vijf jaar van research, om meer licht te werpen op de man over wie de beroemde Amerikaanse modejournalist John Fairchild in 1959 schreef, in *Women's Wear Daily*: "Een nieuwe ster is verschenen aan het firmament van de Parijse mode." Zijn enthousiaste commentaar kwam er na de presentatie van de eerste collectie die Crahay had ontworpen voor het Franse modehuis Nina Ricci. Na zijn eerste stappen te hebben gezet als ontwerper in zijn geboortestad Luik, verhuisde hij naar Parijs,

waar hij zijn eigen modehuis oprichtte. Het succes bleef echter uit en dus ging Crahay aan de slag bij Ricci als assistent van de ontwerper. Gaandeweg zou hij de meeste modellen ontwerpen, zo'n vijftien jaar lang. Uiteindelijk stapte hij over naar Lanvin, waar hij zo'n twintig jaar zou werken en geregeld prijzen in de wacht zou slepen. (ah)

Jules-François Crahay, jurk *Valse* voor Lanvin Haute Couture, herfst-winter 1980. Brussel, Mode & Kant Museum. Foto: Louis Kerckhof.

Banks Violette (°1973) woont en werkt in Ithaca, in het noorden van de staat New York. Aan het begin van deze eeuw maakte hij naam met tekeningen en grote installaties die vaak verwezen naar theaters en ruimten voor performances. Zijn inspiratie hiervoor haalde hij uit de donkere subculturen van jongeren, zoals black metal, gothic en post-punk. Na zich enkele jaren te hebben teruggetrokken uit de kunstwereld, creëerde hij in november 2023 een reeks 'gevallen kroonluchters', gepresenteerd in verschillende winkels van het bekende modehuis Céline. Die zijn nu ook te zien op de tentoonstelling in BPS22. Voor deze comeback krijgt de Amerikaanse kunstenaar de beschikking over alle ruimten van het museum. Speciaal voor deze expo gecreëerde installaties krijgen het gezelschap van oudere werken. Curator Pierre-Olivier Rolin: "De tentoonstelling belicht een reeks tegenstellingen die je vaak aantreft in het oeuvre van Banks Violette, zoals lawaai en stilte, aanwezigheid en afwezigheid, gothic uitbundigheid en minimalistische ingetogenheid, spanning en rust. Die botsen met elkaar op het altaar van de hedendaagse cultuur. De kunstenaar geeft gestalte aan het fenomeen overmaat, in installaties die een afspiegeling van maatschappelijke angsten zijn." (ah)

Banks Violette, *Celine Art Project*, 2023. © de kunstenaar. Met toestemming van Céline.

Roger Raveel, *Vrouw met opsmukspiegeltje*, 1953.
© Roger Raveel Museum.

Zulma, muze en manager

11-02 t/m 05-05

Roger Raveel Museum
Zulte
www.rogerraveelmuseum.be

Achter een grote kunstenaar staat vaak een vrouw. Bij Magritte was dat Georgette, en bij Roger Raveel was dat Zulma, die helemaal beantwoordde aan een zin uit een gedicht van Hugo Claus: 'Aanwezig zijn, dat is voldoende.' Zulma De Nijs (1912-2009) was het model en de muze van de schilder, al vanaf zijn eerste werken, zoals te zien op de vele doeken gepresenteerd in de tentoonstelling *Zulma, muze en manager*. Ze moedigde hem ook altijd aan, verdedigde hem tegen critici en was zijn vurigste fan toen niemand in hem geloofde. De curators van deze tentoonstelling winden er geen doekjes om: "Zonder Zulma, geen Raveel, en zonder Zulma, geen museum." Deze expo is een welverdiend eerbetoon aan deze buitengewone vrouw, die zich een leven lang ophield in de schaduw. (ah)

Hiphop: geboorte en invloed

29-02 t/m 26-05

Schirn Kunsthalle
Frankfurt
www.schirn.de

Zo'n vijftig jaar geleden zag de hiphop het licht in de Bronx, in New York. Leden van de Afro-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse gemeenschappen gebruikten graffiti, breakdance, rap en dj-ing als expressiemiddelen. Deze brede beweging vormde een kritiek op het dominante culturele systeem, met volkomen nieuwe expressievormen. Die laatste hebben zich wijd en zijd verspreid en zo kon de hiphop een niet te onderschatten invloed uitoefenen op de

hedendaagse kunst. Dat maakt de tentoonstelling *The Culture. Hip hop and contemporary art in the 21st century* aanschouwelijk aan de hand van werken gecreëerd vanaf de beginjaren van de hiphop, met speciale aandacht voor de muziek en de beeldende kunsten van de laatste twintig jaar. Het gaat om meer dan honderd schilderijen, sculpturen, foto's en video's, maar ook mode en vinyl langspeelplaten. Te danken aan kunstenaars als Lauren Halsey, Julie Mehretu, Tschabalala Self, Arthur Jafa, Khalil Joseph, Virgil Abloh en Gordon Parks. (ah)

Tschabalala Self, *Seta's Room* 1996, 2022, fotografische overdracht, papier, acryl op doek, 243,8 x 213,4 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Pilar Corrias, Londen.

Laure Prouvost

24-02 t/m 18-08

De Pont
Tilburg
www.depont.nl

De in het Franse Croix bij Lille geboren maar voornamelijk in Antwerpen werkzame Laure Prouvost (°1978) geniet een internationale reputatie. Nederland maakte eerder kennis met haar ideeënwereld in onder meer Witte de With en het Bonnefanten. En, voor wie er de reis voor over had, op de Biënnale in Venetië. Nu kan men zich nogmaals in haar werk verdiepen, dankzij een langdurige tentoonstelling in het museum De Pont. Neem daar, en dat is een dringend advies, alle tijd voor, want haar vaak groots opgezette installaties, soms in combinatie met video's, geluidseffecten of films, stemmen tot nadenken. Het is haar bedoeling dat de bezoeker zich verdiept in vele bestaande problematieken, zoals bijvoorbeeld die betreffende het klimaat. Haar installaties bevatten dan ook veel maatschappijkritiek. Deze expositie, getiteld *In the mist of it all: above front tears*, is zeer aan te bevelen. Nog lang daarna zal de thematiek ervan deel uitmaken van uw denkwereld. (er)

Laure Prouvost, *Above Front Tears Oui Float*, 2022. Nasjonalmuseet, Oslo. © De kunstenaar. Foto: Ina Wesenberg / Nasjonalmuseet.

Vera Molnár, *Quatre éléments distribués au hasard*, 1959. Parijs, Musée National d'Art Moderne – Centre Pompidou. © Adagp, Parijs, 2023/ Centre Pompidou, MNAM-CCI / Dist. RMN-GP. Foto: Georges Meguerditchian.

Ode aan Vera Molnár

28-02 t/m 02-09

Centre Pompidou
Parijs
www.centrepompidou.fr

Deze tentoonstelling is een hommage aan Vera Molnár, overleden in 2023 op 99-jarige leeftijd. Alle fasen van haar vruchtbare carrière komen aan bod: van de eerste tekeningen die de kunstenaar van Hongaarse origine creëerde, vertrekkend van landschappen, voordat ze zich in Parijs vestigde, tot de installaties van de laatste jaren, waaronder het uit 2023 daterende *La vie en M*. De eerste jaren in Parijs stonden in het teken van de geometrische abstractie. Als cyberneticadeskundige en vervolgens als computerdeskundige ontwikkelde Molnár in de jaren 60 een productiemethode die ze zelf bestempelde als een 'denkbeeldige machine'. In 1968 was ze de eerste kunstenaar in Frankrijk die digitale tekeningen maakte, met behulp van een computer aangesloten op een plotter. De expositie presenteert schilderijen, werken op papier, sculpturen, foto's, installaties en haar fameuze *Journal Intime*. Een en ander werd mogelijk gemaakt door de vele schenkingen van de kunstenaar aan Franse musea, vooral aan het Centre Pompidou. (ah)

De mode ten dienste van het portret

22-02 t/m 07-07

Tate Britain
Londen
www.tate.org.uk

Het is een beroemde anekdote: het schilderij dat John Singer Sargent in 1884 presenteerde op de Salon in Parijs veroorzaakte een schandaal. Het model, de beroemde Amerikaanse Virginie Gautreau, droeg een prachtige jurk van zwart satijn, slechts opgehouden door één diamanten schouderbandje. Het andere bandje hing losjes neer van de schouder op de arm. Dit ogenschijnlijk onbeduidend, maar pikant detail werd als zedeloos beschouwd. De kunstenaar herschilderde het 'losbandige' detail en verliet daarna meteen Parijs! Sargent gebruikte graag kledingaccessoires om een portret een dramatisch karakter te geven en de persoonlijkheid van zijn model kracht bij te zetten. Deze tentoonstelling wil een en ander aanschouwelijk maken door samen met portretten ook door modellen gedragen kleren en accessoires te presenteren. De Amerikaan

was een befaamde portrettist. Tot zijn klantenkring behoorden aristocraten en welgestelde lieden, maar ook acteurs en schrijvers. Het thema van deze tentoonstelling wordt verder geïllustreerd door een groot aantal foto's van poserende modellen. (ah)

John Singer Sargent, *Madame X*, 1883-1884. New York, The Metropolitan Museum of Art, Arthur Hoppock Hearn memorial fund, 1916.

Gefascineerd door textiel

13-02 t/m 12-05

Barbican
Londen
www.barbican.org.uk

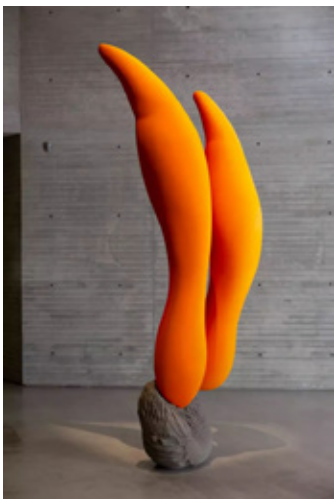
Door de eeuwen heen werd in alle beschavingen textiel gebruikt als drager van boodschappen, zoals de eigen identiteit en geloofsovertuigingen. In de 20e eeuw zijn ook moderne en hedendaagse kunstenaars textiel gaan gebruiken, om politieke en maatschappelijke kritiek te uiten. De curators van het Barbican Centre in Londen vonden dat dit thema nog niet voldoende was belicht en organiseerden daarom de tentoonstelling *Unravel: The Power and Politics of Textiles in Art*. Ze brachten een honderdtal werken bijeen, van zo'n vijftig kunstenaars die vanaf de jaren 60 textiel gebruikten om de aandacht te vestigen op essentiële vraagstukken, vooral in verband met macht. De waaier van gebruikte expressiemiddelen is ruim, gaande van borduur-, brei- en naaiwerk en geweven stukken tot grote sculpturale installaties. Dit alles bewijst dat je zelfs met aloude technieken een hedendaagse boodschap kunt brengen. (ah)

Teresa Margolles, *American Juju for the Tapestry of Truth*, 2015. © de kunstenaar. Met toestemming van Galerie Peter Kilchmann, Zürich/ Parijs.

Alles is beweging

07-02 t/m 06-05

Hayward Gallery
Londen
www.southbankcentre.co.uk

Een dansbeweging, de branding, de stroom van een waterval, een lavastroom ... Het leven bestaat uit een voortdurend stromen van vloeistoffen, die komen en gaan, zich verspreiden en veranderen. In onze tijd wordt steeds meer geëxperimenteerd met digitale, onstoffelijke afbeeldingen, maar *When Forms Come Alive: Sixty Years of Restless Sculpture* laat ons kennismaken met werken van hedendaagse beeldhouwers bekoord door de bewegingen die typerend zijn voor het leven in onze wereld, die van de natuur en de mensen. Op gevoelvulde wijze laten hun werken zien dat alles beweging, verandering, transformatie is. De expo brengt werk van 21 internationale kunstenaars, onder wie Ruth Asawa, Nairy Phyllida Barlow, Michel Blazy, Paloma Bosquê, Choi Jeong Hwa, Tara Donovan, DRIFT, Eva Fàbregas, Holly Hendry, Marguerite Humeau en Jean-Luc Moulène. (ah)

Teresa Solar Abboud, *Tunnel Boring Machine*, 2022. © de kunstenaar. Met toestemming van Travesia Cuatro, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia. Foto: Fernando Sendra.

Klimt op het platteland

15-02 t/m 06-05

Neue Galerie
New York
www.neuegalerie.org

Gustav Klimt (1862-1918) bracht vaak de zomermaanden door op het rustige platteland van Opper-Oostenrijk, met name in de regio Salzkammergut. De kunstenaar, bekend om zijn met goud verfreesde portretten en symbolische onderwerpen, schilderde er menig landschap, louter voor zijn vermaak. Vaak waren het schilderijen van

vierkant formaat, wat lijkt te getuigen van zijn fascinatie voor de fotografie. Tegenwoordig behoren die schilderijen tot de meest populaire bij verzamelaars. Deze tentoonstelling presenteert de landschappen van Klimt in samenhang met de algemene stijlevolutie van de Weense meester, van het academisme en het symbolisme tot zijn vernieuwingen die de moderne bewegingen zouden beïnvloeden. We krijgen niet alleen meesterwerken te zien, zoals het fameuze *Portret van Adèle Bloch-Bauer*, thans eigendom van de Neue Galerie, maar ook gravures en foto's. *Klimt Landscapes* belicht bovendien zijn nauwe band met modeontwerper Emilie Flöge, die hem vaak vergezelde op zijn vakanties aan de oever van de Attersee. (ah)

Gustav Klimt, *Park at Kammer Castle*, 1909, olieverf op doek. New York, Neue Galerie.

Walter Gramatté, *Die grosse Angst (Selbstporträt, Kopf im Halbprofil nach rechts)*, 1918, drogenaaldets verfraaid met waterverf. Washington, National Gallery of Art, schenking van Christopher en Beverly With, ter nagedachtenis aan Karl en Gerda With.

De kracht van het expressionisme

11-02 t/m 27-05

Het expressionisme was een belangrijke stroming in de eerste decennia van de 20e eeuw. Tal van jonge Duitse kunstenaars werden erdoor beïnvloed. In de vereenvoudigde vormen, deformatie van figuren en krachtige kleuren zagen ze een manier om zich af te zetten tegen het maatschappelijke keurslijf en de 'ideale' kunst met haar harmonieuze vormen, blind voor de vele sociale problemen. *The Anxious Eye: German expressionism and its Legacy* laat duidelijk zien dat de formele kenmerken eigen aan het Duitse expressionisme een vruchtbare voedingsbodem vonden in de graveerkunst. In houtgravures kwamen de hoeken en de tegenstellingen tussen zwart en wit des te sterker uit, terwijl drogenaaldgravures dan weer de zachte, contrastrijke kleuren mooi tot hun recht lieten komen. Deze expo presenteert meer dan honderd werken, gravures, tekeningen, geïllustreerde boeken en twee sculpturen, onder meer van sommige van de grootste expressionisten, zoals Erich Heckel, Ernst Ludwig Kirchner, Käthe Kollwitz, Emil Nolde en Egon Schiele, maar ook van minder bekende kunstenaars, zoals Paul Gangolf, Walter Gramatté en Otto Mueller. (ah)

The National Gallery of Art
Washington D.C.
www.nga.gov

Geestelijk vaderschap

02-02 t/m 12-05

Kunsthaus
Zürich
www.kunsthaus.ch

U dacht alles te weten over de fameuze *Fontaine*, een op de rug gelegd urinoir, gesigneerd met 'R. Mutt, 1917' en lange tijd toegeschreven aan Marcel Duchamp? Wat als deze readymade niet van de Franse kunstenaar is, maar van Elsa Von Freytag-Loringhoven (1874-1927), een van de meest kleurrijke figuren van de New Yorkse dada-beweging? Dat is het uitgangspunt van *Already-made*, een filminstallatie waar Barbara Visser mee uitpakt in Zürich. Het gaat om een speciaal voor deze expo gecreëerde installatie opgebouwd rond een uit 2023 daterende film. Het is een heuse detectiveroman, die de grenzen tussen het authentieke en het valse aftast. Zoals bij een readymade baseerde de kunstenaar zich op reeds bestaande materialen om deze film te maken, zoals bijengesprokkelde video's. Barbara Visser creëert echter ook zelf bewegende beelden, met behulp van nieuwe technologieën, zoals motion capture en metamenselijke modellering. Het resultaat is géén kunsthistorisch document, maar stelt fundamentele vragen over het geestelijke vaderschap van een kunstwerk. (ah)

Barbara Visser, *Alreadymade*, 2023 (stilstaand beeld).
© de kunstenaar. Met toestemming van Tomtit Film & VPRO.

Museum agenda

Yves Gobart, n° 952, olieverf op hout, 13,5 x 20 cm. © de kunstenaar. Te zien in Maison des Arts, Brussel.

Antwerpen

Extra City Kunsthall

- ▶ Carpetland. Critical Tapestries. **till 14-04**

FOMU

- ▶ Her Voice - Echoes of Chantal Akerman **till 10-03**

- ▶ James Barnor. Studio of Life **till 10-03**

- ▶ Grace Ndiritu reimagines the fomu collection **till 25-02**

Kunsthall Extra City

- ▶ Carpetland - Critical Tapestries **till 14-04**

M HKA

- ▶ Jim Shaw. The Ties That Bind **09-02 till 19-05**

- ▶ Gordon Matta-Clark. Museum in Motion **till 05-04**

MAS

- ▶ Zeldzaam & Onmisbaar. Topstukken uit Vlaamse collecties **till 25-02**

MoMu

- ▶ Baloji - Augurism **till 16-06**

- ▶ ECHO - Gehuld in herinnering **till 25-02**

Museum De Reede

- ▶ Jules De Bruycker. In druk wekkend **till 05-02**

Museum Mayer van den Bergh

- ▶ Conversations: hedendaagse en historische meesters in gesprek **till 03-03**

Museum Plantin Moretus

- ▶ Van crabbellinge tot carton. Tekeningen van Bruegel tot Rubens **till 18-02**

Snijders&Rockoxhuis

- ▶ Passiel! - 16de en 17de-eeuwse pareltjes uit privéverzamelingen **till 31-03**

Ath

Maison Culturelle d'Ath

- ▶ Erika Vaury. Archaïsme **till 16-03**

Brugge

Groeningemuseum

- ▶ Oefening baart kunst - Unieke inkijk in de opleiding van Brugse meesters **till 12-03**

Brussels

Africa museum

- ▶ ReThinking Collections **till 29-09**

Art & Marges museum

- ▶ Noem het geen art brut **till 21-04**

Atelier 34zero Muzeum

- ▶ Pierre vers une évolution - La sobriété dans l'abstraction **till 31-03**

Belfius Art Collection

- ▶ Inspired by Love **till 22-06**

Botanique

- ▶ ArtContest 2023 **till 04-02**
- ▶ Histoire de ne pas rire. Het surrealisme in België **21-02 till 16-06**

- ▶ James Ensor **29-02 till 23-06**

- ▶ Kapwani Kiwanga. Rootwork **till 10-03**

Broodhuis

- ▶ Philippe Schott. Verzamelaar, kunstenaar en mecenas **till 04-02**

Centrale

- ▶ L'art de rien **till 17-03**

- ▶ Sofhie Mavroudis. A bread in the wall **till 17-03**

Centrale/ vitrine

- ▶ Antoinette d'Ansembourg. From the ground, with love **till 17-03**

CIVA

- ▶ Power **till 25-02**

Design Museum

- ▶ Christophe Gevers. L'architecture du détail **till 10-03**

Fondation A

- ▶ Jacques Sonck **till 31-03**

Fondation Boghossian - Villa Empain

- ▶ Water **till 10-03**

- ▶ Arménie. Le temps du sacré **till 10-03**

Hangar

- ▶ Generations of Resilience **till 23-03**

ISELP

- ▶ Matière critique, explorations photographiques **till 23-03**

Joods Museum van België

- ▶ Erwin Blumenfeld. Photography 1930 -1950 **till 04-02**

- ▶ Shoshana Walfish. Illusive Bodies **till 18-02**

KBR

- ▶ James Ensor - Inspired by Brussels **22-02 till 02-06**

KMKG

- ▶ Josef Hoffmann. Sous le charme de la beauté **till 14-04**

- ▶ Georgië: een verhaal van ontmoetingen **till 18-02**

- ▶ Andro Wekua. Stranger in Paradise **till 18-02**

KMSK

- ▶ MAGINE!100 Years of International Surrealism **21-02 till 21-07**

L'iMAL

- ▶ Code et Algorithmes **till 18-02**

Maison des arts

- ▶ Encore & encore. Rituels d'artistes **24-02 till 05-05**

MIMA

- ▶ Popcorn **02-02 till 26-05**

Musée BELvue

- ▶ À la recherche de... La fin du monde. Une expédition climatique à bord de la 'Belgica' **till 04-02**

Musée de la BD

- ▶ Neuvième Art Nouveau **till 31-03**

Musée Magritte

- ▶ Magritte-Folon. La fabrique poétique **21-02 till 21-07**

Musée Mode & Dentelle

- ▶ Jules François Crahay. Back in the spotlight **23-02 till 10-11**

WIELS

- ▶ Jef Geys. Je ziet niet wat je denkt te zien **02-02 till 19-05**

- ▶ Oscar Murillo. Masses **02-02 till 28-04**

Charleroi

BPS22

- ▶ Banks Violette. Celine Art project **10-02 till 05-05**

Le Vecteur

- ▶ Le Musée du détournement. Expo collective **till 15-02**

Musée de la Photographie

- ▶ Peter Knapp. Mon temps **03-02 till 26-05**

- ▶ Thomas Chable. Au-dessus des nuages **03-02 till 26-05**

- ▶ Elliot Ross. Seeing animals **03-02 till 26-05**

Eupen

IKOB

- ▶ Veronika Eberhart. Garten sprengen **till 10-03**

- ▶ Tanja Mosblech & Andrea Radermacher-Mennicken Hyperbild **till 10-03**

Gent

Dr. Guislain Museum
▶ Zonder titel
till 04-02

Huis van Alijn

▶ Expo 90'S
till 21-04

Industriemuseum

▶ FERRO NON FERRO
till 01-09

Kunsthof Gent

▶ Lysandre Begijn.
Archaïc Asylum
till 05-05

▶ Sahjan Kooner.
dankEconogy1 –
ALIENVillage
till 24-03

MSK

▶ Onder Vrienden
till 28-04

Sint-Pietersabdij

▶ Jelle Vermeersch -
Buitenmensen
till 14-04

SMAK

▶ Jan Van Imschoot. The
End Is Never Near
till 03-03

▶ Karlo
Kacharava. Sentimental
Traveller
till 14-04

STAM

▶ STAMplein: De
vierkante kilometer –
Ledeberg
till 10-03

Grand Hornu

MACS

▶ Lionel Estève. Au fil du
saisons
till 12-05

▶ Jochen Lempert:
Honeyguides and Milk
Teeth
till 12-05

CID

▶ Home made. Create,
produce, live
till 11-02

Grimbergen

Cc Strombeek

▶ Shervin/e Sheikh
Rezaei: X, ME
till 04-02

Hasselt

C-Mine

▶ Expo Aanwinst. De
kunstcollectie van
iedereen
24-02 till 26-05

MMH

▶ We need to talk about
fashion
till 24-03

Z33

▶ Jef Geys maakt school
till 18-02

▶ Classroom
till 18-02

▶ This Is US
till 18-02

Heverlee

PARCUM

▶ Myriam Rispens
- Hemel en aarde
bewegen
till 17-03

▶ Topstukken met een
verhaal
till 25-02

Ieper

Flanders Fields Museum

▶ For Evermore -
Begraafplaatsen van de
Eerste wereldoorlog
till 18-02

Kortrijk

Be-Part

▶ De Gaverprijs
till 24-02

La Louvière

Centre de la Gravure

▶ Nos géantes
till 02-06

Keramis

▶ Mentors – Céramistes
et enseignants en
Belgique
till 18-02

Leuven

M Leuven

▶ ATELIER BOUTS
16-02 till 28-04

▶ Bewogen
till 31-03

Liège

Europa Expo

▶ Da Vinci - L'artiste,
l'ingénieur, le
gastromome
24-02 till 30-06

La Boverie

▶ Bill Viola. Sculptor of
Time
till 28-04

Trinkhall Museum

▶ Serge Delaunay. Un
journal intime
till 22-03

Louvain-la- Neuve

Musée L

▶ The Grid – Trame ·
Grille · Matrice
till 11-02

Marcinelle

Musée de Verre

▶ Chantal Delporte.
Signaux silencieux.
till 10-03

Mechelen

Kunsthof Mechelen

▶ Radical Shapeshifters
till 14-04

Museum Hof van Busleyden

▶ Ridders van het Gulden
Vlies: een schitterende
mythe ontrafeld
23-02 till 02-06

Middelkerke

Villa Les Zéphyrus

▶ Storm Before the
Silence
till 14-04

Mons

Les Anciens Abattoirs

▶ Mentors – Céramistes
et enseignants en
Belgique
till 18-02

Mons Memorial Museum

▶ Didier Mahieu. La laine
et l'eau
till 14-04

Morlanwelz

Musée royal de Mariemont

▶ Les Amis de
Mariemont. Histoire
d'une passion
till 02-06

Namur

CCN

▶ Micha Deridder.
ESSAYAGES : Il y a tant à
faire ensemble
till 03-03

DELTA

▶ Poésie masculine
till 29-02

Musée Félicien Rops

▶ Au travail! Ateliers
d'artistes en Belgique
till 10-03

Oostende

Mu.ZEE

▶ Rose, rose, rose à mes
yeux. James Ensor en het
stilleven in België 1830
- 1930
till 14-04

Puurs

cc Binder

▶ Edward Lipski, Peter
Rogiers, Dennis Tyfus
till 29-02

Puurs-Sint- Amands

Emile Verhaerenmuseum

▶ Bal (dé)masqué. James
Ensor en het masker in
de kunst
25-02 till 02-06

Roeselare

Ter Posterie

▶ Kristof Santy. Bric-à-
Brac
till 25-02

Seneffe

Chateau de Seneffe

▶ Monsieur Plant. Think
nature
till 01-06

Tongeren

Gallo-romeins museum

▶ L'Antiquité en couleurs
till 02-06

Tournai

Musée des Beaux- Arts

▶ Rémy Hans
till 13-05

Zulte

Roger Raveel Museum

▶ Zulma. Muse en
manager
11-02 till 05-05

Jim Shaw, *The Wig Museum*, *The Marciano Art Foundation Los Angeles*, 2017. © de kunstenaar.
Te zien in M HKA, Antwerpen.

Stuur de gegevens voor maart door
naar christophe.dosogne@ips.be
vóór 05-02.

L'Enfant Sauvage – #056

L'Enfant Sauvage in bruisend Brussel

In 2020 bezocht Pauline Caplet (°1993) een pand met een mooie etalage in het centrum van Brussel en besloot daar een plek op te richten om hedendaagse fotografen te ondersteunen. Afkomstig uit een bosrijk gebied in Frankrijk, voelt ze zich nog steeds een 'enfant sauvage' dat het wilde een beetje naar het centrum van de Europese hoofdstad brengt.

In juli 2020 opende L'Enfant Sauvage in Brussel. Hoe en waarom ben je begonnen?

"Ik ben zelf fotograaf en altijd gepassioneerd geweest door fotografie, al sinds ik tien jaar oud ben. Afkomstig uit Frankrijk, ben ik naar Brussel verhuisd toen ik achttien was en meteen beginnen te werken voor verschillende studio's, galeries en culturele organisaties. Deze stad is echt mijn thuis, met bovendien een bruisende fotografiescene. Er zijn enorm veel getalenteerde fotografen en een aanwezig en geïnteresseerd publiek. Tegelijk had ik het gevoel dat er in Brussel geen groot aanbod was van ruimtes voor hedendaagse fotografie in verhouding tot deze bruisende scene. Zo besloot ik, vanuit mijn passie, een eigen ruimte te openen met een 'vitrine' gewijd aan fotografen uit binnen- en buitenland."

Met L'Enfant Sauvage wil je geen klassieke galerie zijn. Hoe onderscheidt ze zich?

"L'Enfant Sauvage richt zich op een intimistisch, introspectief, rauw, frontaal, poëtisch en compromisloos genre binnen de hedendaagse fotografie. We verwelkomen zowel beloftevolle als meer ervaren fotografen, zoals Michael Ackerman nu in de lopende tentoonstelling. In onze selectie vind je onder

anderen Antonio Jiménez Saiz, Margaret Lansink, Christopher de Béthune, Renée Lorie, Marie Sordat, Joseph Charoy en Florence Cats. Het is ook meer dan een galerie: een ruimte gewijd aan fotografie met verschillende evenementen, zoals bijeenkomsten, screenings, workshops, performances en een kleine fotobibliotheek. Het is een plek waar fotografen elkaar kunnen ontmoeten om ideeën uit te wisselen, waar technische ondersteuning en promotie aangeboden worden, in dialoog met de professionele, autodidactische en amateurwereld. Op die manier proberen we het artistieke medium fotografie te desacraliseren en het toegankelijker te maken voor het publiek, maar met het oog dat het toch scherp, veeleisend, authentiek en innovatief blijft. L'Enfant Sauvage publiceert ook boeken, tot nu toe een zestal."

Werk je vaak samen met andere galeries of organisaties?

"L'Enfant Sauvage maakt deel uit van het comité van het nu lopende PhotoBrussels Festival, dat georganiseerd wordt door het Hangar Photo Art Center. Dit is het vierde jaar dat we deelnemen en deze keer werken we samen met box galerie voor de tentoonstelling *Smoke* van Michael Ackerman. Er zijn ook

Pauline Caplet. Foto: R.V.

'L'Enfant Sauvage is meer dan een galerie, met ook bijeenkomsten, screenings, workshops, performances en een fotobibliotheek'

al samenwerkingen geweest met Contretype, het Fotografie-museum van Charleroi en La Conserverie in Metz. Het idee om samen te werken met andere organisaties is voor mij heel belangrijk. Deze veelvoudige projecten brengen ons in contact met andere spelers, zoals artistieke en culturele organisaties en kunstscholen, en ondersteunen zo de promotie van de hedendaagse fotografie. Tot nu toe hebben we nog niet deelgenomen aan grote beurzen, omdat we daar het budget niet voor hebben, maar ook omdat we niet noodzakelijkerwijs in deze lijn van denken passen."

Wat is je ambitie ten opzichte van de kunstmarkt?

"Fotografie neemt steeds meer een belangrijke plaats in op de kunstmarkt. In de afgelopen decennia wordt fotografie beschouwd als een volwaardige kunstvorm, hoewel het voor jonge opkomende fotografen nog

steeds moeilijk is. Een van onze belangrijkste ambities is het creëren van zichtbaarheid en erkenning, en het ontwikkelen van een netwerk van verzamelaars, kopers en instellingen. Maar zoals eerder gezegd, willen we als ontmoetingsplek een divers en breed publiek bereiken, van verzamelaars tot mensen die gewoon nieuwsgierig genoeg zijn om binnen te lopen."

Michael Ackerman, *Smoke*
t/m 10-03
L'Enfant Sauvage
Brussel
www.enfantsauvagebxl.com

Jean-Marie Bytebier verwekt *Vertigo*

24-02 t/m 24-03

Zijn het landschappen? Of gaat het om hoe de wereld rondom ons beweegt en waar wij in bewegen? Jean-Marie Bytebier (°1963, Deinze) duwt altijd weer tegen de grenzen het genre landschapsschilderkunst aan. En hoe! Hij krast erin, er is een witte rand, het is tegelijk conceptuele kunst en een intense landschapsbeleving. Bruingroene natuur met lichtspelingen en wolkenhemels zijn hooguit herinneringen aan landschappen en ook aan meesters als Constable. In zijn thuisstad Gent installeert hij de solo *Vertigo* in de jonge galerie van Charles De Cordier, een neef van Thierry De Cordier. "Je zal bijna letterlijk met je neus tegen het landschap aanlopen en er kan hoogtekorts ontstaan", zegt Bytebier over twee meterhoge schilderijen met een hoge ho-

rizoon. In de buurt hangt hij twee miniatuurschilderijen met een hoge horizon. Alle werken spelen met de horizon, het formaat en de plaats, ergens tussen vergezicht en uitvergroot detail. Ook exposeert hij, van 23 maart tot 30 juni, in Musée d'Art Moderne in Fontevraud (Frankrijk). (cv)

Jean-Marie Bytebier, *Between two Worlds*, 2023, acryl op canvas, 2 x 150 x 210 cm. Foto © Karel Moortgat. **Richtprijs: tussen € 2395 en € 26.500 (incl. btw).**

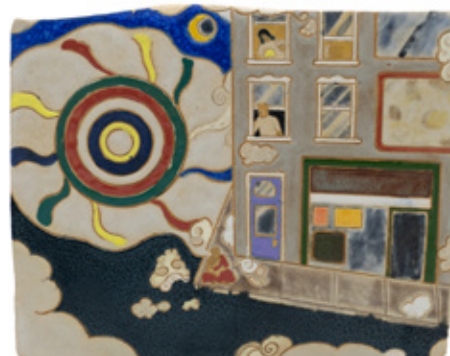
Bram De Jonghe, *Hot Air Sculpture*, 2023, staal en gedroogde bloemen, 175 x 25 x 26 cm. Met toestemming van de kunstenaar en DMW Gallery. **Prijs: € 5100 (incl. btw).**

Charles De Cordier Fine Arts
Gent
www.charlesdecordier.com

Intiem onderonsje bij Tatjana Pieters

t/m 24-03

Tatjana Pieters
Gent
www.tatjanapieters.com

Lady Bonnard van de bekende Belgische schilder Hans Vandekerckhove (°1957) is een reeks nieuwe schilderijen, onder meer douchebeelden met vrouwelijk naakt. Essentiële uitgangspunt: de kunstenaar ervaart een gebrek aan aandacht voor het thema intimiteit in exposities en museumcollecties van de laatste zeventig jaar. De andere solo is *False Cognate* van de aanstormende kunstenaar Kevin McNamee-Tweed, zijn solodebuut in België. Vooral zijn keramische schilderijen zijn opmerkelijk. Hij is afkomstig van een streek in North Carolina met een grote keramiektraditie en wilde klei. De schilderijtjes met ingekraste tekening, glazuren en kleurstoffen op kleine kleiplaten, een zelfontwikkelde techniek, tonen vaak allerhande situaties: grappig, absurd, poëtisch, snedig en met knipogen naar comics en de kunstgeschiedenis. De materie, de dikte en het reliëf zorgen voor een tactiele intimiteit en ze zijn zo klein dat de kijker heel dichtbij moet komen. (cv)

Kevin McNamee-Tweed, *Visualized Enlightenment in the Neighborhood (Neighbors Trying to Sleep)*, 2023, geglazuurd keramiek, 18,4 x 22,9 cm. Met toestemming van de kunstenaar en Tatjana Pieters. **Prijs: € 1900.**

Bram De Jonghe

t/m 09-03

DMW Gallery
Antwerpen
www.dmwgallery.be

Bram De Jonghe presenteert in DMW zijn solo *Après nous les mouches*. De titel is een fijne Belgische uitdrukking, een variant van 'na ons de zondvloed', maar ook een soort vanitas. De Belgische kunstenaar (°1985, Oostende) woont in Den Haag, en trekt de laatste tijd meer en meer aandacht. In Kunsthall Gent hangt zijn meterslange sculpturale ingreep *Wishbone*, geïnspireerd op het water in de vloerverwarming boven de graven in de vroegere kerk. Tentoonstellingen van hem zijn een geheel van kleine of grotere werken en ruimtelijke ingrepen. Hij verhult niet dat hij afkomstig is uit het land van Broodthaers, maar gaat helemaal op zijn eigen manier aan de slag met mosselschelpen die hij meebrengt van strandwandelingen en bijvoorbeeld vastzet in aluminium. Vaak zijn het onwaarschijnlijke combinaties van harde en fragiele materialen. Ha, het nieuwe werk *Hot Air Sculpture* heeft iets van een absurd experiment. "Absurditeit is voor mij een vorm van protest", zei hij onlangs. (cv)

Dennis Tyfus kleurt het leven

t/m 16-03

Een pseudoniem dat wijst op een besmettelijke bacterie en een woekerende kunstpraktijk die veel kanten uitschiet: performance, radio, een eigen muzieklabel, grafiek, installaties, video, sculpturen en de laatste jaren ook grote kleurpotloodtekeningen waarin hijzelf figureert. Dennis Tyfus (°1979, Antwerpen) is al jaar en dag een gangmaker van de Antwerpse undergroundscene en krijgt tegelijk veel bijval in het officiële kunstcircuit. Vorige zomer verscheen bij zijn expositie in de Warande in Turnhout een lijvige monografie. In een krantenartikel werd hij toen omschreven als 'vrolijkste vrijdenker van de beeldende kunst'. En

zie, zijn tweede solo bij Tim Van Laere noemt hij *Tattooed Tears Of Joy*. Zijn werk is nooit simpelweg vrolijk. Het doet glimlachen en grijnzen, maar is ook heerlijk satirisch, absurd en scherp. Nu komt hij voor de dag met nieuwe kleurpotloodtekeningen op groot formaat en een installatie met hangende klokken die niet zullen luiden. (cv)

Dennis Tyfus, *Untitled Untitled, I'll Show Them Untitled!*, 2023, potlood op papier, 170 x 119,5 cm. Met toestemming van Tim Van Laere Gallery, Antwerpen-Rome. **Richtprijs: tussen € 9000 en € 30.000 (excl. btw).**

Lucas Leffler, *Implosion 12 #03*, 2022, vochtig collodium op 12 iPhones (model 4), 24 x 36 x 4 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Lee-Bauwens Gallery. **Richtprijs: € 3.000 tot 18.000.**

Constellation of Nitrate

t/m 25-02

Lucas Leffler (°1993) wil ons met zijn beeldend oeuvre doen nadenken over de aard van fotografische beelden en er meteen ook een nieuwe invulling aan geven. Hij is geboeid door het predigitale en maakt gebruik van anachronistische procedés: het analoge en alle andere alternatieve technieken ontleend aan eeuwenoud vakmanschap. Met zijn experimentele benadering als drijvende kracht ontwikkelt hij unieke procedés om een beeld vast te leggen op even gevarieerde als verrassende media, zoals modder, iPhone-schermen en verouderde Kodak-films. Leffler is duidelijk gefascineerd door het materiële aspect van de fotografie. Los van het puur technische is hij geboeid door de evolutie van de beeldindustrie, meer bepaald de omschakeling naar het digitale, waardoor de analoge traditie verloren ging. Een en ander leidde hem natuurlijkerwijs naar Agfa-Gevaert en Kodak. Met zilvernitraat als gemeenschappelijke noemer presenteert deze tentoonstelling een kosmisch en coherent geheel. (gg)

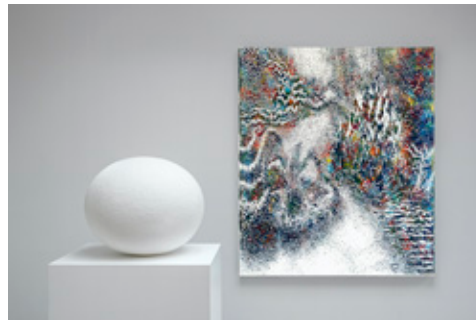
Lee-Bauwens Gallery
Brussel
www.leebauwens.com

Tim Van Laere Gallery
Antwerpen
www.timvanlaeregallery.com

Laperre en Yoneda: oosters getint duet

24-02 t/m 24-03

Galerie 10a
Otegem
www.galerie10a.be

Dat de Belgische kunstenaar Lode Laperre gefascineerd is door oosterse filosofieën en kunstvormen is al bekend. Schilderijen van hem hebben iets van korstige verflandschappen, die voor je ogen lijken te bewegen. Afgeschrapte verf blijft achter in het atelier. Met die restanten van zijn schildersessies maakt hij de sculpturenreeks *Crodolites*, wat 'fossiele uitwerpselen' betekent. Onlangs was er een opmerkelijke installatie van te zien in het kunstparcours *GIST* in de Zennevallei. Nu dialogeren zijn schilderijen in Galerie 10a, zijn galerie in Otegem, met de sobere, maar subtiel tactiele sculpturen van de Japanse kunstenaar Yumiko Yoneda uit Den Haag. De tentoonstellingstitel *sense(i)* komt uit de koker van Laperre. Het is een samentrekking van het Engelse woord voor betekenis, zintuig en gevoel en het Japanse woord voor leermeester. Een duoshow die de zintuigen en de geest stimuleert. (cv)

Yumiko Yoneda, *Inner Volume*, 2017, modelleerlei, gips, polystyreen, 56 x 50 x 46 cm. **Prijs: € 9500.** Lode Laperre, *Ohmium (Pigment Dispersion Syndrome)*, 2023, 140 x 120 cm. **Prijs: € 10.500.** Met toestemming van de kunstenaars en Galerie 10a.

Gerolf Van de Perre

t/m 25-02

Galerie Lloyd
Oostende
www.galerielloyd.com

Hoe zou het zijn met de schilderkunst van Gerolf Van de Perre? De Belgische kunstenaar (°1965, woont in Leuven) laat ons in Galerie Lloyd kijken naar *Fading Mirrors*: een expo van recente en oudere schilderijen met mensen, interieurs, spiegelingen en sinds 2020 ook kleine landschapsschilderijen van de Schotse Hooglanden op paneel. In wezen gaat zijn werk over de weergave en de gelaagdheid van de realiteit. Vorig decennium stond hij volop in de belangstelling toen hij schilderijen samenbracht in graphic novels. Zijn beeldromanprojecten maakten in 2011 opmars in Watou en later onder meer in een solo in het Kasteel van Gaasbeek. Het waren een soort verhalen geïnspireerd op Goya, oorlogsvernietiging, de roman *Le Grand Meaulnes* van Alain-Fournier, de Duitse dichter Rilke en diens fascinatie voor de spiegel. Hoe verschijnt de werkelijkheid op een plat vlak? Van de Perre stimuleert bespiegelingen over de wereld én over de schilderkunst. Het is nu niet anders. (cv)

Gerolf Van de Perre, *Absorption*, 2020, olie-
verf op linnen, 185 x 85 cm. Met toestem-
ming van de kunstenaar en Galerie Lloyd.
Richtprijs: tussen € 1000 en € 5000.

Pao Hui Kao

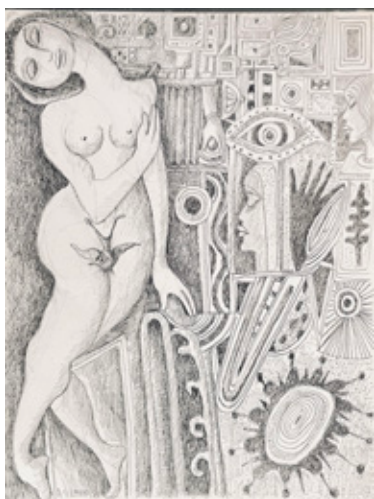
t/m 17-03

Spazio Nobile
Brussel
www.spazionobile.com

Pao Hui Kao (°1987) creëert experimenteel design, gestoeld op herhaling en geduld. Haar werk wordt sterk beïnvloed door traditioneel vakmanschap, vernieuwende materialen, sociale en ecologische vraagstukken. Het bestaat uit objecten, sculpturen en installaties, waarbij de nadruk ligt op de transformatie van gewone omgevingen tot iets bijzonders en esthetisch. Haar projecten zijn een geslaagd huwelijk tussen de krachten van de natuur en de voortbrengselen van de mens. Haar atelier dient als platform voor onderzoek rond experimenteel design, waarbij ze een diepere betekenis legt in door mensenhanden gemaakte sculpturale vormen en installaties, dankzij hun interactie met de natuurlijke elementen. In 2020 creëerde Pao Hui Kao twee collecties voor Spazio Nobile: *Paper Pleats* en *Lacquer Leaf*. Die zijn te danken aan een fascinerende combinatie van het organische en het minerale: overtrekpapier, crêpepapier, rijstlijm, Urushi-lak, kleurstoffen en kintsugi. (gg)

Pao Hui Kao, *Black Urushi Paper Pleats*, 2023, overtrek-
papier, rijstlijm, urushi-lak en zwart pigment, 70 x 33
x 135 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van de
Spazio Nobile Gallery. Foto: Anastasija Mass. **Richtprijs:
€ 2.500 tot 15.000.**

Armand Simon

04-02 t/m 24-02

Galerie Nardone
La Louvière
www.galerienardone.be

Ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van het *Manifest* van André Breton, de symbolische geboorte van het surrealisme, richt Galerie Nardone de schijnwerpers op het oeuvre van een vooraanstaande Belgische surrealist: Armand Simon (1906-1981). De galerie presenteert een zestigtal tekeningen van deze discrete, zelfs introverte kunstenaar. Als tekenaar maakte hij gretig gebruik van de door Breton aangeprezen *écriture automatique*. Xavier Canonne: "Indien hij een eenling was, was dat omdat hij ver weg bleef van het dogmatische surrealisme, de ideologische ruzies van de groepen Rupture en Haute Nuit vermeed en een voorzichtige kijk had op de naoorlogse artistieke trends en mode. Deze nauwgezette tekenaar, die op vaste uren werkte, alsof hij bij het ochtendgloren een afspraak met de verbeelding had, bezondigde zich misschien ook aan een overdaad aan verlegenheid, door sommigen gezien als luiheid of angst. (gg)

Armand Simon, *Sans titre*, 1977, tekening, 29,5 x 22,5 cm. Collectie Nardone. **Richtprijs: € 1.800 tot 2.500.**

Marc Angeli

t/m 02-03

Michel Rein
Brussel
www.michelrein.com

De tentoonstelling over Marc Angeli (°1954) brengt een selectie van recente schilderijen en stukken van albast. Verder krijgen we ook oudere schilderijen op hout of doek te zien, samen met tekenin-

gen en ensembles kleine stukken, gepresenteerd in speciaal daarvoor gemaakte dozen. Claude Lorent, de curator van de expo: "In al zijn schilderijen zie je de natuur aan het werk. (...) Van diverse bestanddelen, zoals bijenwas, rode wijn voor het variëren van de intensiteit of witte wijn, honing, melk in zijn doorschijnende witheid, konijnenhuidlijm als bindmiddel, tot en met pigmenten zoals paprika en sinaasappel, pollen, gipsstof, het onzichtbare water, maar ook smeuge lijnzaadolie of olijfolie, gekozen voor de kleurschakeringen, en zelfs bloed en sperma, de elementen van het leven. De subtiele mengeling van al die ingrediënten (...) heeft iets van een alchemistisch ritueel. In zijn nuances en materialiteit is elk resultaat een uniek kleinood, waarvan de kostbaarheid in het innerlijk vervat zit." (gg)

Marc Angeli, *Marineblauw albast*, 2021, pigmenten, konijnenhuidlijm op albast, 20,2 x 14,5 x 2,3 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Michel Rein, Brussel/Parijs. **Richtprijs: € 3.000 tot 20.000.**

Winnie Claessens, aankondigingsbeeld met het werkje *The tamed infinity project #1*, 2023, 8,8 x 8,8 x 12,3 cm. Met toestemming van de kunstenaar en FRED&FERRY. **Richtprijs: tussen € 950 en € 8000.**

Antonio Da Ros. Suspended Colors

t/m 23-03

Modesti Perdriolle Gallery
Brussel
www.modestiperdriolle.com

De Modesti Perdriolle Gallery verwelkomt de eerste solotentoonstelling over Antonio Da Ros (1936-2012) buiten Italië. Met een dubbele opzet: het Belgische publiek laten kennismaken met een van de grootste ontwerpers van Murano-glaswerk van de vorige eeuw, en zijn werk in een bredere context plaatsen, rekening houdend met alle invloeden en referenties waar hij inspiratie uit putte. Deze virtuoze glaskunstenaar experimenteerde met uiteenlopende technieken, zoals het 'sommerso', een complex procedé waarbij lagen gekleurd glas in de kristal-massa worden gevat. Da Ros blonk uit in het naast elkaar of over elkaar leggen van lagen gekleurd glas, met een verbluffend technisch meesterschap, waarbij de kleur letterlijk in de materie zweefde. Zijn ontwerpen waren hoofdzakelijk conceptueel, in een dialoog met de hedendaagse kunst. De stukken zijn heuse sculpturen, typerend voor de levendige kunstscene van Venetië, met internationale tentoonstellingen zoals de Biënnale, waaraan hij vaak heeft deelgenomen. De expo presenteert veertig stukken, van de jaren 60 tot 80. (gg)

Antonio Da Ros, *Vaas voor Vetreria Gino Cenedese*, 1980, kristal. Met toestemming van de Modesti Perdriolle Gallery. **Richtprijs: € 2.000 tot 8.500.**

Winnie-World-Expo

24-02 t/m 23-03

FRED&FERRY
Antwerpen
www.fredferry.com

Wel, wel, Winnie Claessens (°1989, woont in Antwerpen) trekt *Winnie-World-Expo* uit de steigers in galerie FRED&FERRY. Haar kunstpraktijk wordt meer bekend. Ambachtelijk en met analoge technieken maakt ze schaalmodellen, sculpturen, video's en installaties die ons binnenbrengen in haar eigen kleine universum vol vragen over de toekomst van de wereld, dikwijls op de dunne grens tussen utopie en dystopie. De eerste sectie in de galerie is de solotentoonstelling *Winnie-Expo*. De tweede sectie *Winnie-World* wordt omschreven als een rariteitenkabinet met zijprojecten. En de derde sectie is *World-Expo*: een fictieve wereldexpo met elf kunstenaars, onder wie Anne Beumer, Kasper De Vos en Arash Shahali. Ze kregen carte blanche om een paviljoen te maken op een grondvlak van 80 x 80 cm dat rust op steigerbuizen. Zo wordt gereflecteerd over wereldexposities zoals Expo 58, een icoon van optimisme, en op huidige vragen, verwondering en angsten, maar ook op de intrigerende mogelijkheden van de toekomst. (cv)

Bruggen slaan tussen kunst, culturen en continenten

Met locaties in Los Angeles en Antwerpen overbrugt De Boer Gallery twee levendige kunstscenes, elk met een eigen karakter en geschiedenis. Deze nieuwe galerie focust op een aanbod dat tegelijk zowel spannend als betrouwbaar is. We spreken met Jacob Vasa.

Vanwaar deze uitbreiding in Antwerpen?

“Onze recente uitbreiding naar Antwerpen was een belangrijke stap voor de galerie, omdat het ons in staat stelt de Europese kunstmarkt aan te boren en het bereik van onze kunstenaars uit te breiden. We willen een divers spectrum van internationale artiesten aan een nieuw publiek introduceren. Onze programmering in Antwerpen omvat in eerste instantie solo- en groepstentoonstellingen met de kunstenaars met wie we de afgelopen jaren in de VS hebben samengewerkt. Tegelijkertijd willen we relaties opbouwen met internationale en Belgische kunstenaars, om ze in de loop van de tijd in ons programma te integreren. Dit verrijkt onze tentoonstellingen en is ook een kans voor veel van onze kunstenaars om hun Europese debuut te maken, en voor Europese kunstenaars om hun werk voor het eerst te tonen in Amerika.”

Hoe kiezen jullie de kunstenaars?

“We zijn volledig toegewijd aan de carrière van onze kunstenaars, maar ook altijd op zoek naar opkomend talent. Dit kan via verschillende wegen, zoals sociale media, e-mailapplicaties of het netwerk van de kunstenaars waarmee we al werken. Duo- en groepstentoonstel-

lingen en kunstbeurzen zijn een geweldige kans om nieuwe samenwerkingen te verkennen. Het is van vitaal belang dat beide partijen echt genieten van de samenwerking.”

Hoe proberen jullie een diverse groep kunstenaars te vertegenwoordigen, in termen van zowel generaties als artistieke praktijken?

“De galerie heeft altijd kunstenaars met verschillende sociale en artistieke achtergronden vertegenwoordigd. In termen van generatieverschillen bewaren we altijd het evenwicht tussen het werken met gevestigde figuren en jonge of opkomende kunstenaars. Sommigen hebben een kunstacademieachtergrond, terwijl anderen autodidact zijn. Hoewel ons programma gericht is op ‘proces-based’ praktijken, zijn de resultaten daarvan altijd subversief en zeer verschillend. Er is een sterke individualiteit in het spel met elk van onze kunstenaars, zodat we tentoonstellingen cureren die consequent verrassend en dynamisch zijn.”

Hoe stimuleren jullie het verzamelen van hedendaagse kunst en werken samen met verzamelaars in België om kunstenaars te ondersteunen?

“We bouwen zinvolle relaties op met verzamelaars want

David De Boer (links) en directeur Jacob Vasa (rechts). © De Boer Gallery.

‘Een symbiose tussen kunst en sociale betrokkenheid kan alleen maar worden aangemoedigd’

erkennen hun cruciale rol in de carrières van kunstenaars en het succes van de galerie. In Antwerpen hebben we een aantal gepassioneerde, toegewijde verzamelaars ontmoet. Het is een tweerichtingsverkeer: zij maken kennis met opwindende kunstenaars en wij krijgen waardevolle inzichten over de Europese kunstmarkt vanuit hun perspectief. Opvallend is de openheid van verzamelaars om nieuw talent te omarmen naast meer gevestigde figuren. Sinds de opening van onze tweede ruimte hebben we diverse verzamelaars verwelkomd, verspreid over verschillende leeftijdsgroepen. Ons doel is om voort te bouwen op deze relaties en een galerie te worden waarvan verzamelaars weten dat ze zowel spannend als betrouwbaar is.”

Hoe verweven jullie maatschappelijke en culturele thema's in tentoonstellingen?

“In plaats van specifieke overtuigingen of meningen op te leggen, zijn we een standvastig ondersteuningssysteem voor

kunstenaars. Neem Azikiwe Mohammed, die zijn werk inzet om gemeenschap op te roepen. Zijn kunst vloeit naadloos samen met zijn sociale initiatieven, waaronder de lancering van Black Painters Academy en een voedselbank in NYC. Zo'n symbiose tussen kunst en sociale betrokkenheid kan alleen maar worden aangemoedigd. Daarnaast kan cultuurkritiek of een specifieke sociale boodschap ingebed zijn in de kunst zelf. We vinden het fijn wanneer het werk van een kunstenaar aanleiding geeft tot een conversatie of controverse, waardoor een dialoog ontstaat die verder gaat dan het doek. Zo kan de galerie dienen als katalysator voor discussie tussen bezoekers en zelfs verzamelaars.”

Claire Milbrath: Glad Surprise

t/m 27-02
De Boer Gallery
Antwerpen
www.deboergallery.com

Adrian Geller, *Melancholia*, 2023. © de kunstenaar. Te zien in Super Dakota in Brussel.

Antwerpen

Atelier Jacques Gorus

► Jacques Gorus - Paul Joostens
till 25-02

Coppejans Gallery

► Jeroen Jongeleen & Ewerdt Hilgemann. Rolling Cube
till 18-02

DMW Gallery

► Bram De Jonghe. Après nous, les mouches
till 09-03

Fred&Ferry

► Winnie-World-Expo
24-02 till 23-03

Galerie Art Forum

► Eelke Van Willegen & Leo Jacobs
till 29-03

Galerie Micheline Szwajcer

► Ann Veronica Janssens. 3 Sculptures
till 03-02

Keteleer Gallery

► Valgerður Sigurðardóttir
till 09-03

► Enrique Marty. De Profundis
till 10-11

Ronny Van de Velde

► The American years of George Grosz
till 25-02

Tim Van Laere Gallery

► Dennis Tyfus. Tattooed Tears Of Joy
till 16-03

VCRB Gallery

► Jef Van Campen. Times Ninety
till 03-03

Asse

Galerie De Ziener

► Elke Van Kerckvoorde. Vakorde
till 18-02

Brussels

Almine Rech

► Todd Bienvu. Kill Your Idols
till 24-02

► Eliot Greenwald. The Wall
till 24-02

Ballon Rouge

► Helen Anna Flanagan. Une chambre avec vue
till 17-02

Belfius Art Gallery

► inspired by Love
till 22-06

Belgian Gallery

► Bernier, Mélan, Decoster, Hans & Verstraten. Paradis perdus
till 22-02

Bernier/Eliades

► Tindara Sparta. Coup de Chien
till 02-03

box galerie

► Michael Ackerman. Lightness. Darkness (and some Smoke)
till 02-03

Centrale for contemporary art

► Sofhie Mavroudis & Antoinette d'Ansembourg. L'art de rien
till 17-03

Chez Olivia

► Oriane Thomasson. Paradis
till 24-02

Clearing

► Loïc Raguénès. There are tears at the heart of things & Les animaux bleus
till 16-03

Contretype

► archipel_1
till 31-03

EDJI Gallery

► Iris Marchand. i cried when i washed my first bone
till 10-02

Fondation A

► Jacques Sonck
till 31-03

Frédéric Mouraux Gallery

► Erik Samakh, Fab Rideti, Barbara Kandiyoti. Spirit of the Forest
till 02-03

Galerie Arielle d'Hauterives

► Oceana
09-02 till 21-04

Galerie Christophe Gaillard

► Marina Gadonneix & Eric Baudart
till 02-03

Galerie Didier Devillez

► François Delfosse. Travaux récents
till 17-02

Galerie DYS

► KRJST studio
till 03-03

Galerie Emilie Dujat

► Joëlle Van Autreve. Capturing the Uncanny
till 25-02

Galerie Eric Mouchet

► Judith Blum-Reddy. Everything Is Not Ok
till 16-04

► Oliver Westerbarkey. When The World Hits Your Eye
till 16-04

Galerie Faider

► Renaat Ivens. Paintings
till 17-02

Galerie Greta Meert

► David Claerbout. Birdsong
till 03-02

Galerie La Forest Divonne

► Elsa & Johanna. Chronicles of the Ordinary
till 09-03

Galerie La Patinoire Royale Bach

► Marie-Luce Nadal
till 09-03

► Lita Albuquerque. Early Works
till 30-03

Galerie Lmno

► François Génot & Elise Guillaume. Lieux Empruntés
till 17-02

Galerie Lorelei

► Olivia de Posson
Till 31-03

Galerie Nathalie Obadia

► Eugène J. Martin
till 16-03

Galerie Patrick Derom

► Leon Spilliaert. L'Arpenteur du Silence
15-02 till 13-04

Galerie Templon

► Alioune Diagne & Jean-Michel Alberola
till 24-02

► Léonard Martin. Suite Zabriskie
till 24-02

Gallery Nosco

► Caballero, Casari, Cortazar, Fernandez, Martinat, Penalva, Sassi. Geometric Primitive
till 16-03

Gallery Sofie Van den Bussche

► Jacques Charlier & William Sweetlove. Double jeux - dubbele betekenís
till 10-02

Gauli Zitter

► Morten Knudsen, Judith Kakon, Hanne Darboven. Real Heart
till 02-03

Gladstone Gallery

► Shahryar Nashat
till 29-03

Hangar

► Generations of Resilience
till 23-03

► PhotoBrussels Festival
till 25-02

Harlan Levey Projects

► Emmanuel Van der Auwera. Studio I: VideoSculpture Trilogy
till 23-03

► Making Visible
till 23-03

Hopstreet Gallery

► Noé Sendas. Praxiteles's Dream
till 24-02

Husk Gallery

► Peter Depelchin & Céline Marin
till 24-02

In-Gate Gallery

► Evgeni Dybsky, Maen Florin: Tintoretto Included
till 09-03

Irène Laub Gallery

► Stijn Cole & Elise Peroi. Gardening the Forest
till 17-02

Jonathan F. Kugel

► Cabinet d'amateur contemporain
Till 17-02

KIN

► Thibaut Henz. Intervall
till 03-02

La Peau de l'ours

► Benjamin Ottoz
till 02-03

La Verrière

► Koenraad Dedobbeleer.
Emi e dames messieur
08-02 till 27-04

Le Neuf Gallery

► SavAnne & Cyrille Aron.
SEQUENCE 026
till 02-03

Le Salon d'Art

► Cheval de Bataille.
Clément Jacques-Vossen.
Oeuvres récentes
till 24-02

Lee-Bauwens Gallery

► Lucas Leffler.
Constellation of Nitrate
till 25-02

L'Enfant Sauvage

► Michael Ackerman.
Smoke
till 10-03

Marc Minjauw Gallery

► Kiro Urdin
till 04-02

Maruani Mercier

► Kasper Sonne. Last
Goodbye
till 02-03

Meessen De Clercq

► mountaintcutters. Tools
of alterities
till 17-02

Melissa Ansel

► Clément Jacques-
Vossen & Philippe Koeune.
7e mouvement
till 18-02

Mendes Wood DM

► Mariana Castillo Deball.
Cada cosa es Babel
till 10-02

Michel Rein

► Marc Angeli. Peinture
d'origine naturelle
till 02-03

Michèle Schoonjans Gallery

► Samuel Levy. Black
Forest
till 17-02

MIMA

► Popcorn
02-02 till 26-05

Modesti Perdriolle gallery

► Antonio Da Ros.
Suspended Colors
till 23-03

Mulier Mulier Gallery

► Kawamata, Early,
Panamarenko, Byars,
Art et langage, Wiener,
Fabre, Mesens
till 29-02

Nationale 8 Gallery

► Ann-Sophie Deproost
& Elles Walschaerts
till 25-02

Nino Mier

► Hubert Schmalix.
Please, No Questions
till 24-02

► Nicolas Shake.
California Son
till 24-02

Nosbaum Reding

► Vincent Geyskens. Par
Contre
till 02-03

Odradek Residence

► Vermeiren, Remy,
Riofrio, Bauer &
Llosa. Des formes
s'interconnectent
till 28-03

OV Project

► Anthony Discenza.
Recrudescence
till 03-02

Rodolphe Janssen

► Roger-Edgar Gillet
till 10-02

Sorry We're Closed

► Karel Dicker. Only
Excuses
till 23-03

► Machteld Rullens. Dwaet
till 23-03

Spazio Nobile

► Pao Hui Kao. 25 Seasons
till 17-03

Stieglitz 19

► Sick Girl / Vaccine
till 09-03

Super Dakota

► Adrian Geller. Aparte
till 24-02

The Palm Beach

► France Dubois. Les fleurs
till 25-02

Xavier Hufkens

► Sayre Gomez. Heaven
'N' Earth
till 02-03

► Lesley Vance & Ken
Price. Fired and Painted
till 03-02

► Jonathan Horowitz.
On TV: Video Works,
1993-2020
till 04-02

► Leon Kossoff
till 30-03

Zedes art gallery

► Eric Kengen
till 24-02

Flémalle

CARACAScom

► Le Bruit de la Couleur
till 10-02

La Châtaigneraie

► Le Bruit de la couleur
till 10-03

Gent

Charles De Cordier Fine Arts

► Jean-Marie Bytebier
24-02 till 24-03

KIOSK

► Renée Paule. PR
till 17-03

Heusden- Zolder

Kunstgalerij De Mijlpaal

► Helena Schepens,
Patrick Storme,
David Huycke, Patrick
Ceyssens.
till 03-03

La Louvière

Galerie Nardone

► Armand Simon
till 24-02

Liège

Galerie Christine Colon

► Guy Ferrer. Inspiré
till 18-02

Les Brasseurs - art contemporain

► Robin Faymonville,
Achille L. Santantonios &
Vitrine Jeune Artiste
till 24-02

Louvain-La- Neuve

Espace 001

► Florence Libotte &
Brieuc Dufour. Meeting
points
till 25-02

Mons

Galerie de l'atelier des capucins

► Sphéricités
till 04-02

Mons & La Louvière

BeCraft & Keramis

► Mentors
till 18-02

Namur

Galerie Détour

► Pierre Rahier
21-02 till 23-03

► Elise Vlaminck
till 10-02

Oosteeklo

William Wauters Galerie

► Jos Verdegem. In
perspectief
till 25-02

Oostende

CAPS

► ENSOR En Sortie
till 25-02

valerie_traan gallery

► In the Space between
Something and Nothing
till 25-02

Soumagne

Galery Wégimont Culture

► Roel Goussey. La mer
et le miroir
till 18-02

Tournai

Rasson Art Gallery

► JonOne
till 24-02

Villers la ville

L'abbaye de villers

► Pierre Debatty
till 10-03

Wijnegem

Axel Vervoordt Gallery

► Bosco Sodi.
Folegandros
till 16-03

Xhoris

Bibliothèque de Ferrières

► José Strée. Sculptures
till 30-03

Antonio Da Ros, Vases, Solid Glass With Coloured Glass Submersion, 1960-1980, Brussel. Te zien bij Modesti Perdriolle Gallery, Brussel.

Stuur de gegevens voor maart door
naar christophe.dosogne@ips.be
vóór 05-02.

Kunsthhaus Lempertz

Henrik Hanstein blikk vooruit

Het in 1845 opgerichte Kunsthaus Lempertz, tegenwoordig gevestigd in Keulen, is een van de oudste veilinghuizen van Europa en het grootste van Duitsland, met gemiddeld twintig veilingen per jaar. Sinds 1976 wordt het geleid door Henrik Hanstein, eveneens voorzitter van de European Federation of Auctioneers (EFA). Speciaal voor COLLECT blikt hij terug op het afgelopen jaar en kijkt hij in de toekomst.

TEKST: GILLES BECHET

Hoe was de balans van 2023?

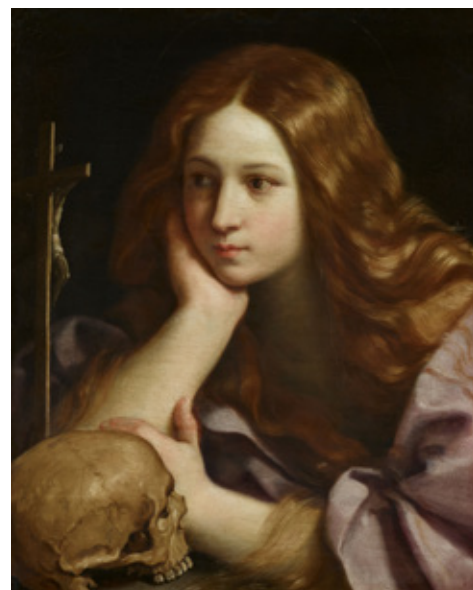
“Het was een uitstekend jaar, met mooie veilingen en enkele uitzonderlijke stukken. Onze omzet bedroeg 60,3 miljoen euro, bijna 10 miljoen meer dan het jaar ervoor. Dat is het totaal van de resultaten behaald in Keulen – goed voor zo'n 90% van onze omzet –, Berlijn en Brussel. De internationale markt deed het zeker niet slecht, maar ook niet geweldig goed, al waren er uitstekende veilingen bij.”

Hoe ziet u die markt evolueren?

“Mocht de economie vertragen, dan verwacht iedereen dat de eerste helft van 2024 moeilijker zal zijn dan 2023. We merken ook dat de veilingmarkt steeds nauwer aanleunt bij de markt van de hedendaagse kunst, wat een probleem kan vormen voor de galleries. Soms, zoals in Londen en Parijs, vinden de verkopen van hedendaagse kunst min of meer op hetzelfde moment plaats op beurzen en in veilingzalen. Toen ik zo'n vijftig jaar geleden in deze business begon, was er een groot verschil tussen deze twee markten. Wanneer nu bijvoorbeeld Art Cologne plaatsvindt, zijn er geen veilingen van hedendaagse kunst, maar er zit een pauze van slechts twee weken tussen, en hoe dan ook heeft iedereen nu toegang tot de catalogi.”

Hoe zou u de identiteit van Lempertz omschrijven?

“Small is beautiful’. We werken een beetje als een privébank op een markt gedomineerd door de grote banken. Toch denk ik dat onze winst hoger ligt dan die van de grote veilinghuizen. Wat ik heb opgestoken van mijn geregelde contacten met de managers van Christie's en Sotheby's is dat hun winst daalt. In Parijs, bijvoorbeeld, is de concurrentie bijzonder hevig en door

Guido Reni, *Marie-Madeleine*, ca. 1630, olieverf op doek, 70 x 56 cm. © Lempertz, € 730.000.

‘We werken een beetje als een privébank op een markt gedomineerd door de grote banken’

de stijgende provisies verliezen ze steeds meer geld. Wij kunnen het ons veroorloven flexibeler te zijn. We zijn wellicht ook sneller en inschikkelijker. Het is als een raceboot vergeleken met een cruiseschip. De meeste middelgrote veilinghuizen blijven in handen van één persoon of een familie. En we onderhouden ook een persoonlijker contact met onze klanten.”

Heeft de voortschrijdende digitalisering een invloed gehad op uw activiteiten?

“De laatste zes tot zeven jaar zien we een omschakeling. De catalogi staan nu online en sites als Artnet en Artprice verzamelen de resultaten van alle veilinghuizen, zowel de grote als de minder grote. Zoekt een verzamelaar bijvoorbeeld een werk van Hockney, dan kan hij snel de veilingresultaten van de afgelopen twintig jaar raadplegen en ook zien welke stukken binnenkort te koop worden aangeboden. Dat heeft onze business ingrijpend veranderd. Je kunt nu ook online of telefonisch bieden. Zo kan het dat er recordbedragen worden geboekt in Zürich, Wenen, Keulen

Hoofdsteen van de Mbala, Democratische Republiek Congo, 17 cm hoog. © Lempertz. € 42.840.

Duitse meester, *Portret van een gekleurde hoveling*, ca. 1760-1770, olieverf op doek, 77 x 57,5 cm. 18-11-2023. © Lempertz. € 201.600.

‘Het resultaat hangt af van de kwaliteit van het stuk, en niet langer van de plaats waar het te koop wordt aangeboden’

of Brussel, die niet moeten onderdoen voor die geboekt in Londen of New York. Iedereen heeft dezelfde kans. Het resultaat hangt af van de kwaliteit van het stuk, en niet langer van de plaats waar het te koop wordt aangeboden. De keuze wordt tegenwoordig bepaald door de waarde van de objecten. Stukken met een geschatte waarde van 300 tot 10.000 euro worden nu online verkocht. Voor duurdere stukken is dat moeilijker, omdat de koper tien dagen heeft om te bieden en dus van gedachten kan veranderen. Alles kan nog worden beslist in de laatste tien minuten.”

U kunt dus niet langer genoeg nemen met namen die goed liggen op de eerstehandsmarkt en moet aandacht hebben voor wat er morgen verkocht zal worden.

“We moeten open van geest zijn. Vandaar dat ik beurzen als Art Antwerp bezoek. De smaak van het publiek verandert, en

dat geldt niet enkel voor de moderne en hedendaagse kunst, maar ook voor de oude kunst. Enkele jaren geleden wilde iedereen nog bloemstillevens, maar daar is nu niet bijster veel belangstelling meer voor. Idem voor stillevens met dieren. De smaak verandert, onder invloed van de moderne kunst. Men zoekt nu dingen die soberder zijn, met minder verwijzingen. Ik hou niet van die smaakevolving. Steeds meer mensen kopen met hun oren in plaats van met hun ogen.”

U houdt veilingen in drie steden.

“In Keulen houden we veilingen van oude, moderne en hedendaagse kunst, foto’s en Aziatische kunst. In Berlijn ligt de nadruk op stukken die op de een of andere manier een band met de geschiedenis van de stad hebben. Zo zijn we wereldleider wat betreft porselein van de KPM, de Koninklijke Porseleinfabriek in Berlijn, opgericht in 1763 door Frederik de Grote. We hebben ook vertegenwoordigingskantoren in Milaan en Zürich. In onze kantoren in München en Brussel organiseren we tentoonstellingen in preview. Brussel is voor ons erg belangrijk wat oude kunst betreft. Wat weinig mensen weten, is dat wij een van de eerste veilinghuizen hebben opgericht in Brussel, in 1849. In 1938 hebben we het jammer genoeg moeten sluiten. Mijn moeder is een Belgische, dus was ik blij toen we zo’n dertig jaar geleden weer een vestiging konden openen in Brussel, in de Wolstraat. Dat is een ideale plek, stukken minder duur dan Parijs en vlot te bereiken voor Franse en Britse verzamelaars. Ik zou er onze activiteiten willen uitbreiden. We zijn er begonnen met het organiseren van veilingen van etnische kunst en hebben vastgesteld dat er een weinig vertegenwoordigd marktsegment was, dat van de Polynesische kunst. Nu zijn we daarin marktleider. Sinds enkele jaren weten verzamelaars dat ze hiervoor bij Lempertz in Brussel moeten zijn. Het probleem is dat de taksen veel te hoog zijn. Zonder dat zou Brussel kunnen uitgroeien tot een belangrijke plek op de kunstmarkt.”

Hoe is uw klantenkring samengesteld?

“De helft van onze omzet komt van buitenlandse verzamelaars en de andere helft van Duitse. Het hangt vooral af van het soort stukken. Wat moderne en hedendaagse kunst betreft, is tussen 60% en 70% van onze klanten Duits of Duitstalig. Van de oude kunst gaat 60% naar het buitenland. Van de Aziatische kunst, en met name de Chinese, gaat 90% naar China.”

‘We merken dat de veilingmarkt steeds nauwer aanleunt bij de markt van de hedendaagse kunst, wat een probleem kan vormen voor de galeries’

Hoe ziet u de toekomst en welke problemen verwacht u?

“Van de toekomst heb ik eigenlijk geen idee, dat zou u moeten vragen aan mijn twee dochters, die samen met mij Lempertz runnen. De jongste leidt de vestiging in Keulen, de oudste die in Berlijn. We zijn het enige Duitse veilinghuis dat ook in het buitenland actief is. We zouden er graag nog meer aanwezig zijn.”

Hermann Max Pechstein, *Zelfportret in liggende houding*, 1909, olieverf op doek, 73,5 x 98,5 cm. 01-12-2023. © Lempertz. Foto: Saša Fuis. € 3.200.000.

Albert Birkle, *Krankzinnigheid (Irrsinn)*, 1925, olieverf op doek, 63,5 x 57,5 cm. 06-06-2023. © Lempertz. € 900.000.

Wat zijn uw grootste problemen?

“Fraaie stukken vinden. Vind je uitzonderlijke stukken, dan zal de veiling ook uitzonderlijk zijn. Gaat het om een stuk van gemiddeld belang, dan zal de veiling geen klapper worden. Over het algemeen is er veel belangstelling voor fraaie stukken, maar veel minder voor die van geringer belang. Hoe minder interessant, hoe moeilijker om het verkocht te krijgen. We zullen dus proberen minder objecten te verkopen, maar van een grotere waarde. De verkopers kennen de markt en vergelijken de verschillende veilinghuizen met elkaar. We hebben allen hetzelfde beroep. Het is niet meer zoals vroeger, toen de prijzen sneller stegen in Parijs dan in Zürich, of sneller in Duitsland dan in België. Tegenwoordig kun je overal ter wereld dezelfde prijs behalen. Wat ook belangrijk is, is dat je over een goede expert beschikt. Dat kan echt een verschil maken.”

VEILING

www.lempertz.com

Expertisedagen te Brussel:

07-02 t/m 08-02

21-02 t/m 22-02

brussel@lempertz.com

De fors geslonken marktwaarde van Wim Delvoye

Chapel, 2007, staal, glas een elektriciteit, 326 x 305 x 181 cm. Van Ham Kunstauktionen, Keulen, 23-06-2021.
© Van Ham. € 150.000.

Wat is er aan de hand met de marktwaarde van Wim Delvoye? Sinds 2016 gaat die in dalende lijn. In 2021 daagde voor liefst 60% van de te koop aangeboden werken geen koper op. Dat blijkt uit de statistieken van Artprice, de wereldleider van de kunstmarktinformatie. Er is evenwel reden tot voorzichtig optimisme: sinds begin 2023 is de veilingomzet gegroeid, terwijl de prijsindex licht is gestegen. Toch lijkt het aura van de onruststoker van de Belgische kunst te zijn aangetast. We nemen een en ander onder de loep, nu Delvoye carte blanche heeft gekregen van Musée d'Art et d'Histoire in Genève, waar hij de beschikking krijgt over alle ruimten.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Wim Delvoye (*1965, Gent) is een van de meest spraakmakende kunstenaars van zijn generatie. Hij maakte naam met getatoeëerde varkens en een drolenmachine (*Cloaca*, 2000). Momenteel woont hij deels in de Iraanse stad Kashan. Provoceren heeft de kunstenaar altijd graag gedaan. In zijn hart is hij een echte punker. Toch heeft hij zijn relatie met de kunstmarkt nooit verwaarloosd. In 2005 liet hij het volgende optekenen in *Le Monde*: "Ik probeer een prijs te plakken op kunst." In zijn atelier aan de rand van Gent werkte een leger van assistenten achter computers lange tijd aan de verwezenlijking van die wens.

De (ironisch bedoelde) beursgang van *Cloaca* werd uiteindelijk afgeblazen, maar een ander project kreeg wel gestalte: Art Farm, een naamloze vennootschap met privé-aandeelhouderschap in de vorm van een landbouwbedrijf, gevestigd in China, nabij Peking, waar een twintigtal getatoeëerde varkens nu een zorgeloos leven kan leiden. De kunstenaar gaf de volgende uitleg bij die varkensmetafoor: “Dat varkensverhaal dateert van het begin van de jaren 80, toen ik op vakantie was in Cuba. Een vriend, Gerardo Mosquera, vertelde me: ‘Weet je, Fidel Castro spreekt over de liberalisering van het regime, maar de enige toegeving die hij bereid was te doen aan de bevolking was dat elk gezin een varken zou mogen houden.’ Voor het communistische regime was een varken een kapitalistisch symbool, en dus was het dier verboden in de privésfeer. Een varken is inderdaad een manier om kapitaal te verwerven. Het is een biologisch en financieel groeimiddel. Je verwacht er een meerwaarde van. Het is als een kunstwerk. Zelfs de beste verzamelaar verwacht dat de waarde ervan zal toenemen. Zo hij het al niet ziet als een financiële investering, dan verwacht hij toch een sociale of symbolische meerwaarde. Een verzamelaar zal zeggen: ‘Zie je wel? Ik wist dat die kunstenaar belangrijk zou worden!’ Niemand wil toegeven dat de kracht achter kunst erin bestaat dat je het kunt bezitten.”

‘ALLES IS ECONOMIE’

Uiteindelijk zorgde die openhartige en lucide kijk, gepaard aan een zeker cynisme, misschien wel voor een zekere moeheid bij die ‘varkens’ van verzamelaars, die hij samen met zijn legendarische galeriehouders Guy Pieters en Emmanuel Perrotin vaak in verwarring heeft gebracht. Wellicht heeft de markt zich tegen hem gekeerd, omdat hij er altijd graag de draak mee stak. In *Le Monde* verklaarde Delvoye: “Het gaat erom het systeem te laten zien. Ik ben er niet echt tegen, het is meer ironisch. Ik maak er grapjes over. Ik ben niet bevooroordeeld. Ik ben Belg, ik ben Vlaming. Ik heb er niets bij te winnen. Ik heb geen mening. Trouwens, welke mening kan je hebben over iets dat er is, overal, in elke hoek, zoals God: onze economie. Alles is economie. Het zou kunnen dat het altijd zo geweest is.” En: “Ik wil dat kunst is als cocaïne. Als het veel waard is in musea, moet het ook veel waard zijn op straat. Ik wil dat het een ‘currency’ heeft, een marktprijs. Het is een economische term. Ik doe het opzettelijk, een beetje toch.” De markt denkt daar helaas anders over. De marktwaarde van Wim Delvoye heeft nooit

Sylvie, 2006, taxidermie van een getatoeëerd varken, 67,3 x 140,3 x 29,8 cm. Sotheby's, Londen, 29-06-2016. © Sotheby's Art Digital Studio. £ 110.000 (€ 132.462)

Wellicht heeft de markt zich tegen hem gekeerd, omdat hij er altijd graag de draak mee stak.

zo'n miljoenenpiek bereikt als die van zijn Britse alter ego en rolmodel Damien Hirst, die hij bewondert en met wie hij zichzelf lang heeft vergeleken. Het wereldrecord voor een werk van Delvoye dateert van oktober 2011: £ 190.000 (€ 217.075) voor een neogotische betonmolen van roestvrij staal. Het werk ging bij Sotheby's in Londen onder de hamer voor heel wat minder dan wat experts hadden verwacht.

Het zijn trouwens gelijkaardige werken van opengewerkt metaal in neogotische stijl die de beste resultaten halen op de markt, zoals een opmerkelijke *Chapel* (2007), die in juni 2021 bij Van Ham in Keulen € 150.000 opbracht, minder dan de laagste richtprijs. Een historisch stuk, *Cabinet* (1990), een eigenzinnige installatie geïnspireerd op het beroemde Delftse aardewerk, ging bij Christie's, in Amsterdam, van de hand voor € 140.000. Wat getatoeëerde varkens betreft, ging de prachtige *Sylvie* (2006) in juni 2016 bij Sotheby's in Londen de deur uit voor £ 110.000 (€ 132.462). Dichter bij ons boekte De Vuyst in maart van datzelfde jaar een opbrengst van € 70.000 met de huid van *Paul* (2002). Tegenwoordig zouden die werken wellicht niet eens voor de helft van die prijs van de hand gaan.

CLOWN

Ook al houden ze, bij gebrek aan nieuwe werken, geen tentoonstellingen meer over Delvoye, toch spannen zijn galeriehouders zich nog in om overzichtstentoonstellingen georganiseerd te krijgen (de laatste was in 2019, in de KMSKB, in Brussel) en andere samenwerkingen met instellingen tot stand te brengen. De aanpak van Wim Delvoye is simpel en efficiënt en valt in de smaak bij een breed publiek, maar de verzamelaars lijken wel uitgekeken op zijn eindeloze provocaties, getint met Nietzscheaans nihilisme. Nu nieuwe gewapende conflicten de wereld meer dan ooit in tweeën splijten, hoeft het niet te verbazen dat vooral de westerse kunstliefhebbers het lijken te hebben gehad met de capriolen Delvoye, die na eerst volop de lof van China en Rusland te hebben gezongen, nu zweert bij Iran, waar hij negen gebouwen bezit en voorts overweegt (maar moeten we hem geloven?) een project in Noord-Korea op te zetten. Helaas, provocaties draaien soms op niets uit, terwijl de vergetelheid om de hoek loert ...

BEZOEKEN

L'Ordre des Choses. Carte blanche à Wim Delvoye
t/m 16-06
Musées d'art et d'histoire (MAH)
Genève
www.mahmah.ch

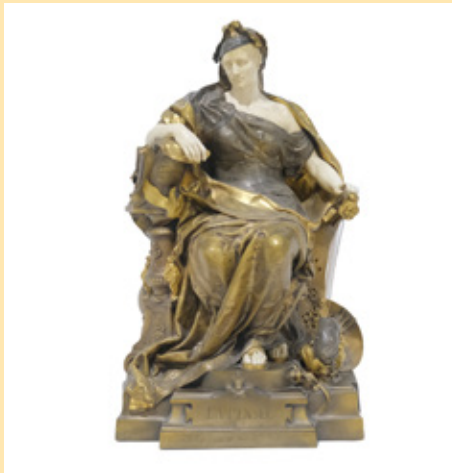

OSTANTIX AUCTIONS

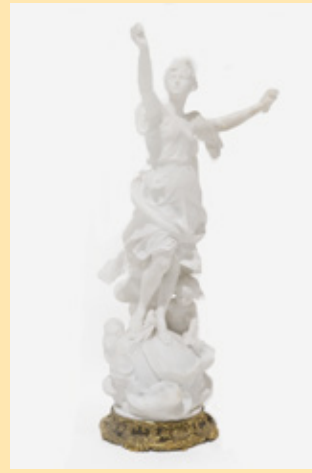
Veiling: 27-28 februari 2024

Kijkdagen: 17 tot 23 februari 2024

Doorlopend open van 9h tot 17h

Een belangrijke en imposante bronzen Chryselefantien sculptuur "La Pensée" verguld brons en ivoor door Gustave-Frédéric Michel (1851-1924) Medaille d'honneur, gieterij door Susse frères te Parijs H:73,5cm
Schattingsprijs: €12.000-15.000

Een groot wit marmeren sculptuur "Pax Libertas Mundi" (vrede en vrijheid in de wereld) Door Luca Madrassi (1848-1919) H:105cm
Schattingsprijs: €6.000-8.000

Links: Een Chinees paar familie verte porseleinen vazen. Decor van galante dames te paard. 19e eeuw en gemerkt.
Schattingsprijs: €2.000-3.000

Rechts: Een Chinees paar QianJiang en familie rose porseleinen vazen. Tafeldecor van onsterfelijkheden 20e eeuw en gesigneerd door de artiest.
Schattingsprijs: €2.000-3.000

Hermann Max Pechstein Zelfportret, liggend. 1909. Olieverf op doek, 73,5 x 98,5 cm. Resultaat: 3,2 miljoen euro

LEMPERTZ

1798

VEILINGEN IN VOORBEREIDING:

Oude Meesters, Juwelen en exclusieve Horloges, Zilver, Decoratieve Kunst
Hedendaagse Kunst, Moderne Kunst, Fotografie, Aziatische Kunst

Aarzel niet om ons te contacteren voor een gratis en vertrouwelijke schatting van uw voorwerpen en kunstwerken:

Emilie Jolly Grote Hertstraat 6 1000 Brussel T 02-514 05 86 brussel@lempertz.com

Expertisedagen te Brussel: op 7-8 en 21-22 februari

€ 540.960

François Joseph Navez, *Scènes de brigands avec la diseuse de bonne aventure*, 1821, olieverf op doek, 104 x 128 cm. Collin du Bocage OVV, Parijs, 17-11. © Collin du Bocage.

£ 13.000 (€ 15.110)

Jan Diederik Pont, *miniatuurmand*, Amsterdam, 1755, zilver, 9 cm lang. Olympia Auctions, Londen, 22-11. © Olympia.

£ 695.000 (€ 815.000)

Clara Peeters, *Stilleven met rozen, anjers, tulpen, narcissen, irissen, juffertje-in-t-groen, ridderspoor en andere bloemen, in een tenen mand, met een vlinder en een krekkel*, ca. 1615, olieverf op koper, 32 x 42 cm. Sotheby's, Londen, 06-12. © Sotheby's.

AFGELOPEN

Uitzonderlijke Record voor Navez in Drouot

"Ik heb zopas een schilderij afgewerkt waarvan ik zeker weet dat het indruk zal maken op uw tentoonstelling. Het gaat om een waarzegster met een buitengewone expressie en tint, schreef de Belgische schilder François-Joseph Navez (1787-1869) in 1821 aan zijn vriend Auguste-Donat De Hemptinne. Het schilderij ging op 17 november onder de hamer in Drouot. De markt heeft Navez uiteindelijk gelijk gegeven, want zijn werk ging op de door Collin du Bocage georganiseerde veiling van de hand voor € 540.960 (inclusief kosten). Dat is een nieuw wereldrecord voor deze kunstenaar. Ook Caravaggio had eerder al dat thema uitgebeeld, met name aan het einde van de 16e eeuw, maar Navez maakte er iets pittoreks en romantisch van, op het Romeinse platteland van de 19e eeuw, vergeven van de bandieten. Het thema werd toen uitgebeeld door alle jonge schilders die naar Rome kwamen om zich er te perfectioneren, maar wel geïnspireerd door eigentijdse personages. Met dit werk wilde Navez het genreschilderij een nieuwe dimensie geven, voorbij het anekdotische. Via dit populaire thema wilde hij volgens neoclassicistisch recept een soort tijdloosheid bereiken. De schilder verheugde zich over de vele lofbetuigingen die hij oogstte met dit werk en schonk het uiteindelijk aan schilder De Hemptinne, als dank voor de grote tentoonstelling die hij over hem organiseerde in Brussel.

Collectie miniaturen bij Olympia Auctions

Eind november behaalde Olympia Auctions in Londen uitstekende resultaten met een unieke collectie Nederlandse miniatuurobjecten, vervaardigd van massief zilver. Deze verkleinde versie van echte objecten voor huishoudelijk gebruik bleek bijzonder in trek bij kandidaat-kopers van over de hele wereld, die boden via internet en per telefoon. Een van de blikvangers van de veiling was een opengewerkte en gegraveerde miniatuurmand, met daarin vier flesjes. Het lot werd afgehamerd op £ 13.000, 13 keer meer dan de laagste richtprijs. Men gaat ervan uit dat die miniatuurobjecten werden vervaardigd voor jonge meisjes uit rijke gezinnen, om Nederlandse poppenhuizen mee

te meubileren, of als stalen voor Nederlandse kooplui die handel dreven met Amerika en Azië. Ze zijn altijd populair geweest. Dit zilveren speelgoed, dat huishoudelijke voorwerpen op ware grootte nabootst, werd besteld door rijke families die zo soms de inboedel van een heel huis verzamelden in het klein en in een rariteitenkabinet bewaarden.

Mooi bod voor Clara Peeters bij Sotheby's

Op 6 december kon men bij Sotheby's in Londen bieden op een schilderij uit de 17e eeuw, toegeschreven aan de Antwerpse kunstenaar Clara Peeters (ca. 1581/1585-na 1657). Het werk kwam uit een Belgische adellijke collectie, waar het al sinds 1928 deel van uitmaakte. De nieuwe eigenaar bood er £ 695.000 (€ 815.000) voor. Het is meteen het duurste schilderij uit het oeuvre van de Antwerpse. Dit olieverfschilderij dateert wellicht van omstreeks 1615. Clara Peeters bleef lange tijd vergeten. Er zijn dan ook bitter weinig details over haar leven bekend. Dat is toch wel vreemd, gezien de verbluffende kwaliteit van haar schilderijen. Sommige zijn zelfs te vinden in de koninklijke collectie in Madrid, wat erop wijst dat ze erkenning genoot

tot ver buiten Antwerpen. Het valt dan ook niet te begrijpen dat ze, net als sommige andere vrouwelijke kunstenaars uit die tijd, in de daaropvolgende eeuwen over het hoofd werd gezien in de kunstgeschiedenis. Pas in het midden en aan het einde van de 20e eeuw werd ze herontdekt en kreeg ze de waardering die ze verdient. Er zijn zo'n veertig werken van haar hand bekend.

Record voor Lucie Rie bij Bonhams

Op 6 december hield Bonhams in Parijs een veiling van meesterwerken van keramiek. Het topstuk was een kom op voet van Lucie Rie (1902-1995), vervaardigd omstreeks 1980, met ingelegde roze stralende lijnen en banden van turkoois en mangaan. Na een hevige bidstrijd werd het lot toegewezen voor € 406.800, bijna tien keer meer dan de richtprijs (€ 40.000-60.000). Dat is meteen ook een nieuw wereldrecord voor deze kunstenaar. Een andere blikvanger van deze veiling was een grote witte Cycladische vorm van Hans Coper (1920-1981), daterend van 1968 en afgehamerd op € 165.500, het dubbele van de hoogste richtprijs. Claire Gallois, het hoofd van de afdeling 20e-eeuws design bij Bonhams in Parijs: "Lucie Rie is een van de grootste namen

€ 406.800

Lucie Rie, kom op voet, ca. 1980, keramiek.
Bonhams, Parijs, 06-12. © Bonhams.

£ 1.734.000 (€ 2.016.000)

Michael Sweerts, *Een portret van de kunstenaar (?) die de biddende Madonna presenteert*, ca. 1656-1658, olieverf op doek, 45,1 x 34,3 cm.
Christie's, Londen, 07-12. © Christie's. Images Ltd.

€ 16.400

Josef Hoffmann voor Jacob & Josef Kohn, fauteuil *Sitzmaschine*, ca 1908, model nr. 670, gekleurd en gebogen hout, 112 x 64,5 x 80 cm.
Hôtel des Ventes de Toulon Côte d'Azur OVV, 07-12. © HDV Toulon Côte d'Azur.

van de Britse keramiek van de 20e eeuw. Deze zeldzame kom is een heus meesterwerk. Ik ben dan ook geenszins verrast dat er zo verwoed werd geboden in de zaal, per telefoon en online, met als spannend resultaat een nieuw veilingrecord." De vier vazen en kommen van Lucie Rie gingen alle van de hand voor bedragen die stukken hoger lagen dan de richtprijs, wat nog maar eens bewijst dat de wereldwijde belangstelling voor haar werken nog steeds groot is.

Michael Sweerts nog steeds in trek bij Christie's

Op 7 december gingen bij Christie's in Londen werken van oude meesters onder de hamer. Zo kon men bieden op een zeer bijzonder en voor de kunstmarkt volslagen onbekend schilderij van de Brusselse kunstenaar Michael Sweerts (1618-1664). In juli vorig jaar vestigde Christie's een nieuw wereldrecord voor deze kunstenaar, die verzamelaars blijft fascineren, zowel door zijn technisch meesterschap als door zijn vernuftige composities. Het schilderij werd afgehamerd op £ 1,7 miljoen (€ 2 miljoen), meer dan vier keer de laagste richtprijs (£ 400.000). Dit bod bevestigt nog

maar eens de belangstelling voor zeldzame werken die zich onderscheiden door hun bijzondere aard, hun conditie en de nieuwigheid ervan op de markt. Bijzonder is dit werk zeker. Het wordt gezien als een mogelijk zelfportret, zoals te lezen staat in de veilingcatalogus: "Gedreven door zijn sterke belangstelling voor pedagogie en kunstonderwijs laat Sweerts hier op zelfverwijzende manier zijn meesterschap van zowel beeld als medium zien – de uitvinder die zijn uitvinding binnen een andere uitvinding presenteert." Schilders beelden zichzelf wel vaker af in hun werken. Sweerts vormt hier geen uitzondering op. In deze compositie zag hij zichzelf ongetwijfeld als een volwaardige deelnemer aan een onderliggend didactisch doel.

Befaamde fauteuil van Josef Hoffmann in Toulon

De beroemde *Sitzmaschine*, eenvoudig te vertalen als 'zitmachine', is een fauteuil die Josef Hoffmann in 1905 ontwierp in de Wiener Werkstätte. Dit tot de Sezession behorende meesterwerk werd gefabriceerd door de firma Jacob & Josef Kohn, gespecialiseerd in meubelen van gebogen en

thermogevormd hout. De *Sitzmaschine* werd in 1908 voor het eerst gepresenteerd op de Kunstschau in Wenen. Het meubel was dé blikvanger op de veiling die Hôtel des Ventes de Toulon Côte d'Azur op 7 december hield in Toulon. Het ging om een historisch exemplaar, toegewezen voor € 16.400. Deze fauteuil, ontworpen voor eenvoudige productie en gebruiksgemak, heeft een vlakke, verstelbare rugleuning (de bolletjes op de armleuningen dienen als bevestiging van de rugleuning). De volle, gewelfde armleuningen lopen door naar onderen en vormen zo meteen ook de basis van het meubel, met een uitschuifbare voetsteun. Dit zeer praktische model was een voorafspiegeling van het design van Marcel Breuer.

Koninklijk object bij Artcurial

Op 13 en 14 december hield Artcurial een avondveiling van meubelen en kunstobjecten. Men kon onder meer bieden op een braadslee met deksel in de vorm van een everzwijn (Florence, 20e eeuw), rechtstreeks komend uit de Belgische koninklijke familie. De na de Tweede Wereldoorlog opgerichte edelsmidswinkel Fratelli Lisi is befaamd om zijn zilveren dieren, met een verbluffend echt lijkende vacht, een techniek die deze edel-

smeden perfect beheersen. Hun werk doet denken aan dat van Buccellati. Op veilingen zie je zeer zelden zulke grote braadsleeën met deksel in de vorm van een everzwijn. En dan is er natuurlijk nog de prestigieuze herkomst. Een en ander verklaart wellicht waarom de nieuwe eigenaar er € 22.304 (inclusief kosten) voor over had, meer dan de hoogste richtprijs (€ 18.000-20.000).

Een Justus van Egmont bij Osenat

Justus van Egmont, later verfranst tot Juste d'Egmont (1601-1674), werd geboren in Leiden en overleed in Antwerpen. Hij verliet de Verenigde Provinciën na het overlijden van zijn vader en vestigde zich met zijn moeder in Antwerpen, waar hij aan de slag ging in het atelier van Rubens. In 1628 verhuisde hij naar Parijs om hofschilder te worden in dienst van Lodewijk XIII en daarna Lodewijk XIV. Hij was befaamd om zijn portretten, onder meer dat van koningin Maria de' Medici. Op 17 december ging in Versailles een ander soort werk van hem onder de hamer, met name een grisaille voorstellende een tragedie die zich in 1128-1130 had afgespeeld in Noord-Frankrijk en waaraan de herinnering levendig werd gehouden door processies, nog tot aan

€ 22.304

Fratelli Lisi, braadlee met deksel in de vorm van een everzwijn, Italië, 20e eeuw, zilver, 37 x 62 x 41 cm. Artcurial, Parijs, 13 & 14-12. © Artcurial.

€ 20.160

Justus van Egmont, *Aanroeping van de heilige Geneveva voor de kriebelziekte*, grisaille, 53,5 x 46 cm. Osenat OVV, Versailles, 17-12. © Osenat.

€ 504.000

Zeer zeldzaam boeddhistisch altaar, China, Qing-dynastie, Yongzheng-Qianlong-periode, verguld lak, licht zeegroene jade. Christie's, Parijs, 12-12. © Christie's Images Ltd.

het einde van het Ancien Régime. Het ergste was mycotoxine, moederkoren, en zat verborgen in een onschuldig basisvoedingsmiddel: brood. Het veroorzaakte hallucinaties, stuip trekkingen en gangreen, met de dood tot gevolg. De ziekte bekend als ergotisme werd ook kriebelziekte of sint-antoniusvuur genoemd. De giftigheid van de schimmel die zich ontwikkelt in slecht bewaard graan, werd pas in de 18e eeuw begrepen en de verantwoordelijke alkaloïde (waarvan lsd een afgeleide is) werd pas in de volgende eeuw ontdekt. Na duizenden doden dacht men in de Middeleeuwen dat de heilige Geneveva, de beschermheilige van Parijs, als enige redding kon brengen. De aanroeping van de heilige, hier op dramatische wijze uitgebeeld, zou de ziekte genezen, zo dacht men. Het werk, met een richtprijs van € 15.000-20.000, ging bij Osenat de deur uit voor € 20.160.

Aziatische kunst in trek bij Christie's

Mede door het succes van de Printemps Asiatique in juni, waarbij Christie's te koop aangeboden werken tentoonstelde in twee steden, is Parijs uitgegroeid tot een belangrijke draaischijf van de markt van Aziatische kunst, die nu

volledig geglobaliseerd is. Op de veiling van 12 december en de onlineveiling van 30 november tot 14 december pakte Christie's uit met objecten uit collecties uit Frankrijk, Duitsland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Nederland, België, Japan, Taiwan en de Verenigde Staten. De totale opbrengst bedroeg € 7,3 miljoen. Voor 91% van de werken werd de richtprijs behaald of overtroffen. Het klapstuk was een zeer zeldzaam boeddhistisch altaar uit Nepal, van verguld koper, daterend uit het begin van de Malla-periode (13e-14e eeuw). Het lot werd toegewezen voor € 730.800 (richtprijs: € 350.000-450.000). Een eveneens uiterst zeldzaam Chinees boeddhistisch altaar, van verguld lak, licht zeegroene jade, uit de tijd van de Qing-dynastie, ging dan weer van de hand voor € 504.000 (richtprijs: € 250.000-350.000).

Succes bij Un Hiver Marocain van Artcurial

De vijfde editie van Artcurial's veiling, getiteld Un Hiver Marocain, die op 30 december plaatsvond in La Mamounia, lokte verzamelaars van meer dan twintig verschillende nationaliteiten, met name uit Marokko, Europa en het

Midden-Oosten. De veiling bracht MAD 30.660.950 (€ 3.066.095) in het laatje, kosten inbegrepen. Blikvangers waren de werken van Jacques Majorelle en verschillende tijdgenoten. Zo werd het werk *Un confrère soudanais (Een Soedanees)* van Kees van Dongen, afgehamerd op MAD 5.078.800 (€ 507.880), kosten inbegrepen. Eveneens stonden op het programma: de Marokkaanse en hedendaagse Afrikaanse kunst. Zo kon men bieden op een sculptuur (moeder met kind) van Mona Saudi, toegewezen voor MAD 695.360 (€ 69.536), inclusief kosten, liefst tien keer meer dan verwacht. Het werk *Sans Titre* (2020) van Aboudia ging dan weer de deur uit voor MAD 656.000 (€ 65.600), kosten inbegrepen.

OP KOMST

De collectie van Philip Hewat-Jaboor bij Christie's

Philip Hewat-Jaboor (1953-2022) was een gepassioneerde en alomtgewaardeerde kunstkenner, kunstadviseur en voorzitter van de Mas-

terpiece Art Fair, in Londen (2012-2022). Zijn uitgelezen collectie, goed voor zo'n tweehonderd lots, vormt een ode aan de schoonheid van fraaie steensoorten, met stukken van prestigieuze herkomst. Het gaat met name om sierkunst van de oudheid tot nu. Op 8 februari gaat zijn collectie onder de hamer bij Christie's, in Londen. Philip Hewat-Jaboor koesterde een bijzondere passie voor het prestigieuze porfier (purpersteen) uit Egypte, wat blijkt uit het grote aantal objecten van dit materiaal, zoals een paar neoklassieke vazen daterend van het begin van de 19e eeuw (richtprijs: £ 100.000-150.000). Andere werken getuigen van zijn grote bewondering voor en affiniteit met de legendarische Britse mecenasen en verzamelaars William Beckford (1760-1844) en Thomas Hope (1769-1831). De waarde van zijn collectie wordt geschat op meer dan £ 1,5 miljoen (€ 1,7 miljoen), met richtprijzen gaande van £ 700 tot 120.000.

De inboedel van Palazzo Volpi bij Sotheby's

Op 13 februari gaat bij Sotheby's in Parijs de collectie van de graaf en gravin Giovanni Volpi di Misurata onder de hamer. Die komt uit

MAD 5.078.800 (€ 507.880)

Kees van Dongen, *Un confrère soudanais of Soudanais*, ca. 1910-1911, olieverf op doek. Artcurial, Marrakech, 30-12. © Artcurial.

Richtprijs: € 30.000-50.000

Paar salonbanken, midden 18e eeuw, versierd aan één kant, met de hand geschilderd in het blauw en verguld, 85 x 178 cm. Sotheby's, Parijs, 13-02. © Sotheby's Art Digital Studio

**\$ 100.000-150.000
(€ 92.000-140.000)**

Irving Penn, *Black and White Vogue Cover (B) (Jean Patchett) New York*, 1950, foto. Christie's, New York, 21-02. © Christie's Images Ltd.

het beroemde Palazzo Volpi, dat uitkijkt op het Canal Grande in Venetië. Deze architecturale parel in renaissancestijl werd gebouwd aan het begin van de 16e eeuw. Niemand minder dan Michelangelo zou de fresco's van het palazzo zijn komen bewonderen. Graaf Giuseppe Volpi di Misurata (1877-1947) kocht het pand in 1917. Hij was onder meer de oprichter van het beroemde filmfestival van Venetië. Zo kreeg het palazzo meteen ook heel wat leden van de high society over de vloer. De eigenaars zorgden voor een sierlijke combinatie van kunst en glamour, in een weelderig decor. Het ensemble dat bij Sotheby's onder de hamer gaat, bestaat uit meubelen en kunstobjecten afkomstig uit de 'piano nobile' (bel-etage): van de 'portego' (typisch Venetiaanse ontvangstaal) tot de balzaal en de muzieksalon. Venetiaanse fauteuils van verguld hout, grote Romeinse consoletafels, consoletafels met een versiering in Japanse stijl, 'sopraporta' in de stijl van Jacopo Sansovino, 'Wagner'-canapés en banken uit de 18e eeuw, en niet te vergeten de Venetiaanse spiegels: alle zagen ze er de grootste Hollywood-sterren langskomen. Ook de inboedel van de speelzaal gaat onder de hamer, met geraffineerde meubelen van Maison Jansen, dat sommige van de mooiste interieurs uit die tijd ontwierp.

Gravures van James Rosenquist bij Phillips

Op 15 februari houdt Phillips de tot op heden grootste veiling en tentoonstelling van gravures van James Rosenquist (1933-2017), waarbij de schijnwerpers worden gericht op de evolutie van zijn prentkunst, van 1965 tot 2012. Het is de eerste keer dat die afdrucken geveild worden, na lange tijd te zijn bewaard door de familie van de kunstenaar. Rosenquist, een van de eerste popartexponenten, verlegde voortdurend de grenzen van het creëren van beelden en gebruikte prenttechnieken om een oeuvre tot stand te brengen dat consequent commentaar leverde op het consumptisme en de typisch Amerikaanse lifestyle in de tweede helft van de 20e eeuw. Veel van de op deze veiling te koop aangeboden werken werden eerder al tentoongesteld in prestigieuze musea. Tot de meest opmerkelijke behoren *F-111*, *Welcome to the Water Planet*, *The Bird of Paradise Approaches the Hot Water Planet*, en *Time Door Time D'Or*, in 2017 en 2018 tentoongesteld op de grote overzichtstentoonstelling in het Museum Ludwig, in Keulen. De richtprijzen gaan van \$ 3.000 tot 50.000 (€ 2.800 tot 46.000).

De collectie van Sir Elton John bij Christie's

Christie's pakt uit met een reeks historische veilingen gewijd aan een van de grootste nog levende popmusici: Elton John (*1947). Het gaat om acht veilingen, in New York en online. De eerste vindt plaats op de avond van 21 februari, in het Rockefeller Center. Het veilingmenu omvat een ensemble topstukken afkomstig uit de vroegere woning van Elton John in Atlanta. Zijn jaren in die Amerikaanse stad vormden een cruciale fase uit zijn leven en carrière. Voor fans en verzamelaars is dit een unieke kans om een stuk van de geschiedenis en erfenis van de zanger op de kop te tikken. Atlanta speelde een sleutelrol in het leven van Elton John. Op zijn vele Amerikaanse tournees keerde hij steeds weer naar die stad terug. In 1992 zorgde hij voor een verrassing door er te gaan wonen. De keuze voor Atlanta en die woning aan Peachtree Road was ingegeven door persoonlijke motieven. In 1990 zette Elton John een punt achter zijn drank- en drugsverslaving. In de warme lokale gemeenschap en in het afkickcentrum vond hij de nodige steun en troost. In de loop der jaren verzamelde

de zanger een indrukwekkende collectie kunstwerken, objecten en souvenirs. Niet zelden waren die speciaal gecreëerd voor zijn Amerikaanse woning. Elton John koesterde onder meer een vurige passie voor fotografie. Sinds de jaren 90 was hij dan ook een verwoede verzamelaar van foto's. Aan de muren van zijn woning hingen werken van Andy Warhol, Helmut Newton, Robert Mapplethorpe, Peter Beard, Herb Ritts, Richard Avedon en nog tal van anderen. Zijn huis had dan ook veel weg van een galerie. De collectie omvat ook intiemere werken, speciaal gecreëerd voor Elton John en zijn echtgenoot David Furnish. Zo kan men bieden op *Your Song* van Damien Hirst, gesigneerd, met een opdracht ('XXX for Elton + David love Damien Thank You'), met een richtprijs van \$ 350.000-450.000, en een portret van Elton John geschilderd door Julian Schnabel, met een richtprijs van \$ 200.000-300.000.

€ 330.000

Verrassend afgehamerd

Een 'Tashi Gomang'-stoepa-plaquette met hoogrelief, versierd met de beeltenissen van vier Tantrische genotsgodinnen, afkomstig uit het Densatil-klooster in Tibet, stond centraal tijdens een verhitte veiling bij Galerie Moderne in Brussel afgelopen december. De bidders via de telefoon waren fel in competitie, wat resulteerde in een verpletterende overtreffing van de richtprijs van € 40.000-60.000.

De 'Tashi Gomang'-stoepa, letterlijk vertaald als 'stoepa van vele gunstige deuren', behoort tot de acht stoepa's die de cruciale facetten van het leven van Boeddha vertegenwoordigen. Dit specifieke reliëf dateert uit het begin van de 15e eeuw en is opmerkelijk goed bewaard gebleven. Het heeft zijn oorsprong in het Densatil-kloos-

ter, een belangrijk centrum van Tibetaanse spiritualiteit dat werd gebouwd tussen 1192 en 1198 in het huidige dorp Rigang in de Tibetaanse Autonome Regio.

Het Densatil-klooster, ooit gevestigd op de plek waar de kagyü-meester Phagmo Drupa zich in 1158 vestigde, viel in de 13e eeuw in handen van de Lang-clan, bloeiend onder hun overheersing van centraal Tibet. Het werd in de 14e eeuw een van de weelderigste kloosters in het land, prachtig versierd door bekwame ambachtslieden, met name de Newars, gespecialiseerd in kloosterversieringen.

Hoewel het Densatil-klooster in 1962 werd erkend als beschermd erfgoed, onderging het tijdens de Chinese Culturele Revolutie een bijna volledige verwoesting en plundering. Veel van de kunstwerken ervan,

waaronder dit reliëf bij Galerie Moderne, zijn opgedoken op de kunstmarkt. Het bronzen kunstwerk, verguld met kwik, toont godheden die verschillende rituele instrumenten vasthouden of met hun vier handen mudra's vormen, boven een rij van tien lotusbladeren en onder een fries van parels. Het werd in 1998 verworven door Galerie Slim Bouchoucha in Parijs en bracht op deze recente veiling een indrukwekkend bedrag van 330.000 euro op, gezien zijn zeldzaamheid, schoonheid en indrukwekkende geschiedenis.

'Tashi Gomang'-stoepa-plaquette met vier tantrische godinnen van vreugde, versierd met juwelen, Tibet, Densatil-klooster, ca. 1408, hoogrelief in verguld brons, gekleurde stenen en turkoois, 38 x 25 cm. Galerie Moderne, 12-12. © Galerie Moderne.

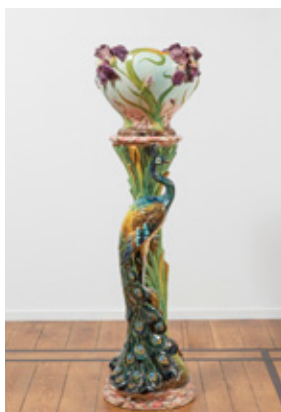
06-11

Keramik van Delphin Massier bij Bonhams Cornette de Saint Cyr

€ 11.000

Opmerkelijk Bijbels wandtapijt, ca. 1650-1700. Richtprijs: € 12.000-18.000. © Bonhams Cornette.

De veiling *Collectibles and Curiosities* bij Bonhams Cornette de Saint Cyr, bestaande uit meubilair, oude schilderijen en kunstobjecten uit de 18e tot de 20e eeuw, bracht onder meer een hommage aan het werk van Delphin Massier (1836-1907), een belangrijk keramist uit Vallauris. Een grote vaas met pauwen in

€ 26.000

Delphin Massier (1836-1907), zuil met pauw en bloempot met irissen in geëmailleerde faience met decoratie à la barbotine, Vallauris. Richtprijs: € 4.000-6.000. © Bonhams Cornette.

geëmailleerde faience, met een richtprijs van € 2.000-3.000, bracht uiteindelijk € 30.000 op. Een zuil met pauw en bloempot met irissen in geëmailleerde faience vond een koper voor € 26.000 (richtprijs € 4.000-6.000). Een zuil met een roze flamingo en bloempot met distels van dezelfde maker haalde € 14.000, terwijl de richtprijs € 2.000-3.000 bedroeg. Dit aardewerk van Massier was afkomstig uit een privécollectie en verkeert in uitstekende staat. Stukken van deze kwaliteit kwamen de voorbije tien jaar niet meer op de markt.

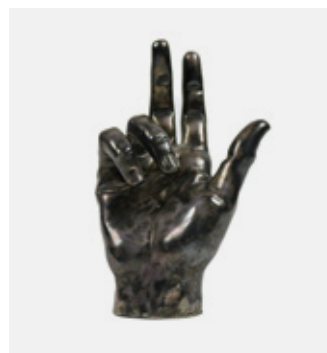
13-11

Een Russische theedoos bij Haynault

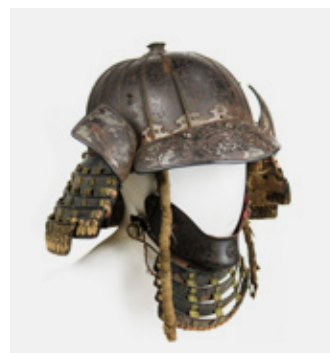
€ 82.000

Ivan Petrovich Khlebnikov (1819-1881), uitzonderlijke theedoos met bijbehorende schaal, Moskou, achthoekig, in zilver en verguld zilver met polychroom cloisonné-email, elke hoek is versierd met een haan, decoratie van geometrische en gestileerde bloemenmotieven, stempel van de edelmid op elk stuk en 91 zolotniki. Richtprijs: € 15.000-20.000. © Haynault.

€ 3.000

Reliefschrijn in de vorm van een zegenende hand, wellicht van Napolitaanse makelij, rond 1700-1720, in zilver, fijne details in de plooiën en nagels, merkstempels onleesbaar. Richtprijs € 1.500-2.000. © Haynault.

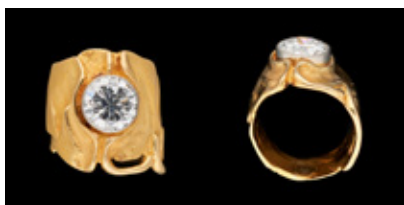

€ 2.800

Kabuto van het Kaga-type, Japan, midden tot laat Edo, vorm in Akoda-stijl. Richtprijs € 1.200-1.800. © Haynault.

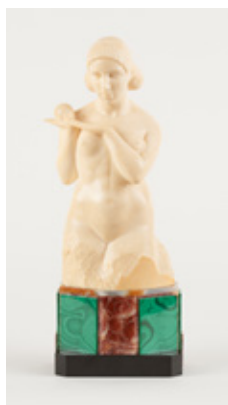
13 t/m 14-11

Philippe Wolfers in de schijnwerpers bij Horta

€ 26.000

Demaret, gouden ring verfraaid met briljant-geslepen diamant van 2,94 karaat, in het originele etui. Richtprijs: € 15.000-16.000. © Horta.

Philippe Wolfers (1858-1929, Belgische School) stond in november bij Horta dubbel in de schijnwerpers met twee unieke stukken. Het eerste, een ivoren *Nympe de*

€ 59.000

Philippe Wolfers (1858-1929, Belgische School), *Nympe de Pomone*, sculptuur in ivoor op een sokkel in marmer en malachiet, met CITES-certificaat, hoogte: 25,5 cm. In het werk *De Wolfers Dynastie* (Pandora Publishers) staan twee exemplaren in brons, één in ivoor en één in graniet, vermeld. Richtprijs: € 8.000-10.000. © Horta.

Pomone, ging van de hand voor € 59.000, op vijf na de hoogste prijs ooit. In 2010 verkocht Horta al het bronzen exemplaar van 112 cm voor € 110.000, op een na een wereldrecord. Het andere stuk in marmer, *Nympe surprise drapée ou Nymphéa*, werd afgehamerd op € 48.000. Pure schoonheid gekoppeld aan zeldzaamheid! Bij de liefhebbers van juwelen deed de Belg Demaret de harten sneller slaan, met een gouden ring met diamant van 2,94 karaat. Deze kreeg voor € 26.000 een nieuwe eigenaar.

14 t/m 15-11

Een schilderij van Lens verrast bij Vanderkindere

€ 24.000

Andries Cornelis Lens (1739-1822, Vlaamse School), *Venus overhandigt wapens aan Aeneas*, olieverf op doek, gemaroufleerd op doek, 80 x 112 cm. Richtprijs: € 2.000-3.000. © Vanderkindere.

€ 23.000

Joallerie Leysen, 18-karaats geelgouden ring bezet met smaragd-geslepen diamant van 3,51 karaat, met certificaat, maat: 48-49. Richtprijs: € 20.000-30.000. © Vanderkindere.

€ 9.600

Astrolabium in geciseleerd messing, met gegraveerde Latijnse inscripties, bovenaan versierd met 'twee liggende personages met een schild', 19e eeuw, 25 x 20,3 cm. Richtprijs: € 500-700. © Vanderkindere.

15-11

Het koffertje van Pierre Mangot bij MJV Soudant

Hieronder een samenvatting van de indrukken van de heer Soudant over deze veiling: "Toen ons gevraagd werd om het koffertje van Pierre Mangot te verkopen, leek het ons onmogelijk om dat te doen in het kader van een traditionele catalogusverkoop, tussen een vaas van Gallé en een schilderij met dieren ... Zo kwamen we op het idee om een kleine catalogus op te stellen over de wereld van de oude kunst, met als hoogtepunt dit kistje uit de Renaissance. Zo

ontstond deze catalogus met 50 loten met kunstobjecten uit periodes gaande van de Middeleeuwen tot het Ancien Régime. Het werd een succes: 35 van de vijftig loten vonden een koper; de gelukkigen kwamen uit tien verschillende landen. Het was een wat avontuurlijke onderneming omdat het enthousiasme voor de haute époque in België minder groot is dan in onze buurlanden. Gelet op het resultaat plannen we voor volgend jaar echter een nieuwe editie."

€ 400.000

Pierre Mangot (ca. 1485/1490, Tours?-tussen 1551-1563, Parijs?), kistje in verguld zilver en andere edele materialen, vervaardigd in Parijs in 1535, 9,5 x 11,5 x 8,5 cm. Richtprijs: € 400.000-600.000. © MJV Soudant.

22-11

Rood koraal bij Millon Belgique

€ 40.000

Grote porseleinen vaas met deksel, versierd met personages in Wucai-email, op een gebeeldhouwde houten sokkel, China, Kangxi-periode (1662-1722). Richtprijs: € 5.000-7.000 © Millon Belgique.

€ 21.000

Sculptuur in roodkoraal dat de zeven gelukkiggoden voorstelt, Japan, Meiji-periode (1868-1912), gewicht: 1.000g. Richtprijs: € 1.500-2.000. © Millon Belgique.

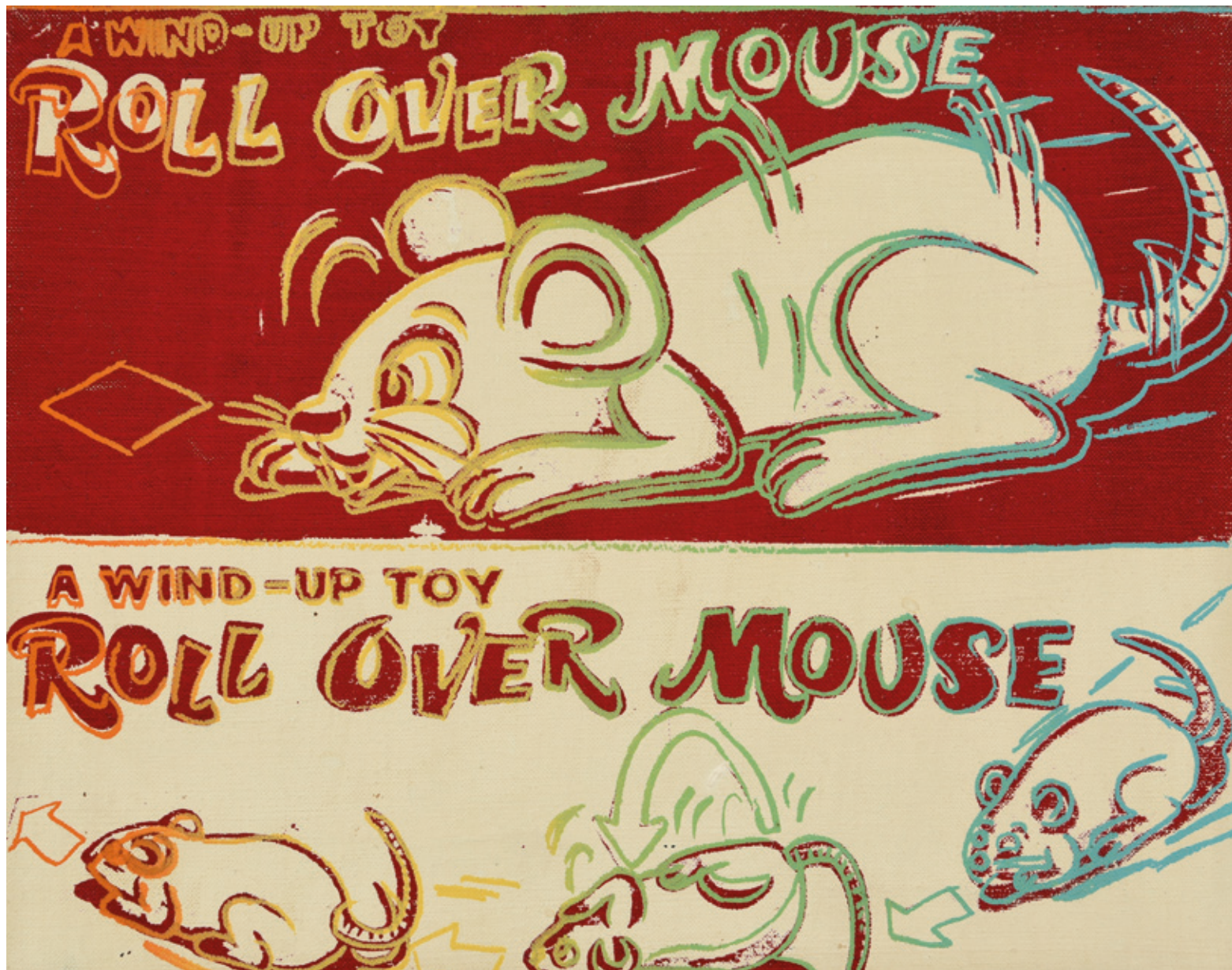
€ 16.000

Zeldzaam porseleinen bord, versierd met een geanimeerd landschap in blauw-wit email, China, ca. 1595-1605, merkteken met reiger. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Millon Belgique.

€ 8.500

Zeldzaam porseleinen bord, versierd met vogels op een bebloemde rots, in blauw-wit email, China, ca. 1595-1605, merkteken met reiger. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Millon Belgique.

Andy Warhol

De Vuyst
FINE
AND ART
DESIGN

VEILING

HEDENDAAGSE KUNST,
MODERNE & OUDE MEESTERS

Zaterdag 2 maart 2024 – 13u & 19u30

Kijkdagen: 21 t.e.m. 28 februari – 10-19u

Wenst u te verkopen?

Contacteer Christophe Fedele: +32 9 348 54 40
of christophe.fedele@de-vuyst.com.
Bezoek aan huis op afspraak.

25 t/m 26-11

Mooie resultaten voor moderne kunst bij Maison Jules

€ 8.000

Luc Peire (1916-1994), *Fontenay*, 1978, olieverf op doek. Richtprijs: € 8.000-12.000. © Maison Jules.

€ 11.000

Twee marmeren Rosso Antico Grand Tour-modellen van ruïnes, Italië, 19e eeuw. Richtprijs: € 2.000-4.000. © Maison Jules.

Tijdens de novemberveiling bij Maison Jules Gent was er, naast een gebruikelijke mix van antiek en vintage, extra aandacht voor een groot aantal loten moderne kunst. Dat resulteerde in enkele mooie resultaten voor Luc Peire (€ 8.000), Amédée Cortier (€ 6.000) en de 'herontdekte' Joseph Willaert (€ 4.600). Bij de meer klassieke werken kregen Modest Huys (€ 4.800) en Anna De Weert (€ 5.700) de verdiende aandacht. Maar ook Albert Saverys en een vroeg schilderijtje van Constant Permeke uit

1913 sprongen in het oog. Zoals verwacht, gooide het lot met de Italiaanse marmeren Grand Tour-modellen van ruïnes uit de 19e eeuw hoge ogen. Na een intense biedstrijd werden deze hebberdingen afgehamerd op € 11.000 en keren ze terug naar het land van herkomst.

28-11

Bijzondere blauwe saffier bij Millon Belgique

€ 180.000

Ring, perfect bezet met voor ongeveer 1,40 karaat aan diamanten, die het schrijn vormen voor een uitzonderlijke natuurlijke saffier van 13,63 karaat, suikerbrood- ('sugar loaf') geslepen. Bij deze cabochon van een merkwaardig koningsblauw horen twee gemmologische rapporten van hoog aangeschreven Zwitserse laboratoria, maat: 54, brutogewicht: 8,9 g. Richtprijs: € 180.000-200.000. © Millon Belgique.

€ 40.000

Grote, natuurlijke ronde briljante diamant van 6,16 karaat, IF ('internally flawless'), kleur Y-Z (neigend naar lichtgeel) zonder fluorescentie (G, VG, VG), vergezeld van een rapport van het IGI, nr. 583325964, van 5 juni 2023, afmetingen: 12,16 - 12,28 x 6,86 mm. Richtprijs: € 25.000-35.000. © Millon Belgique.

29 t/m 30-11

Bijzondere 16e-eeuwse kast bij Coronari Auctions

€ 44.000

Rik Wouters (1882-1916), *Tête de la vierge folle*, 1912, bruingepatineerd brons op een marmeren voet. Richtprijs: € 25.000-50.000. © Coronari Auctions.

€ 30.000

Een uitzonderlijke gotische houten kast met twee deuren met brief- en maaswerkpanelen, vroeg 16e eeuw. Richtprijs: € 1.500-2.500. © Coronari Auctions.

De Aziatische, Europese en islamitische kunst- en antiekveiling in november bij Coronari Auctions verraste andermaal in positieve zin. Binnen het Aziatische luik vielen de bijzondere prijzen op voor Chinees porselein met 'millefleurs'-decor: een flesvormige vaas met onsterfelijken en een paar lantaarns behaalden een hamerprijs van respectievelijk € 4.200 en € 4.400. Ook een Japanse Meiji gepatineerd bronzen okimono van een aap, gesigneerd Seiya Chu, kan met een behaalde hamerprijs van € 4.600 niet onvermeld blijven. Traditiegetrouw deden de Europese kunsten

niet onder voor deze resultaten. Onder meer werken van Rik Wouters (1882-1916) en James Ensor (1860-1949) bekoorden talrijke verzamelaars (respectievelijke hamerprijzen: € 44.000 en € 23.500). Een prachtig gotisch meubel en een 16e-eeuws wandtapijt overtroffen mooi de verwachtingen met hamerprijzen van € 30.000 en € 22.000. Deze resultaten doen alvast het allerbeste vermoeden voor 2024, een jaar waarin Coronari Auctions meerdere kasteelinkboedels zal aanbieden.

CARLO BONTE
AUCTIONS

AUCTION
13-14-15 FEB
2024

BRUGGE | KNOKKE-ZOUTE

VANDERKINDERE

A U C T I O N E E R

OPENBARE VEILING

13 & 14 FEBRUARI om 18u30

Olieverf op eiken paneel

"Christus met de doornenkroon en de Maagd van smarten". Anoniem.
Vlaamse school. 16e eeuw. Afmetingen: 30 x 40 cm

Volledig stalen Rolex herenhorloge . Oyster Perpetual Datejust-model
Automatisch uurwerk. Kroon met logo-reliëf. Armband met vouwsluiting met
logo in reliëf op de achterkant. In operationele staat. Jaar 1990

TENTOONSTELLING
9, 10 EN 11 FEBRUARI
VAN 10 TOT 18U

HOTEL DE VENTES VANDERKINDERE S.A.

685-687 ALSEMBERGSESTEENWEG - 1180 BRUSSEL

PRIVÉ PARKING • TEL. 02 344 54 46

info@vanderkindere.com

www.vanderkindere.com

CORONARI

A U C T I O N S

AZIATISCHE, EUROPESE & ISLAMITISCHE KUNST
EN COLLECTIE "ROOD KASTEEL" IN LUBBEK

MAART 6 & 7, 2024

04-12

Ereplaats voor Anto Carte bij Bonhams Cornette de Saint Cyr

€ 330.000

Anto Carte (1886-1954), *Bénédictité*, 1922, olieverf op doek, 150 x 178 cm. Richtprijs: € 100.000-150.000. © Bonhams Cornette.

€ 220.000

Evelyne Axell (1935-1972), *Marine*, 1971, email op plexiglas, unalut en kader van de kunstenaar, 131 x 169 cm. Richtprijs: € 120.000-160.000. © Bonhams Cornette.

Een belangrijk schilderij uit 1922 van Anto Carte (1886-1954), opnieuw opgedoken in een Amerikaanse collectie, haalde bij Bonhams Cornette de Saint Cyr met een veilingprijs van € 419.500 (inclusief kosten) meer dan het viervoud van de laagste richtprijs van € 100.000 tot € 150.000. De Belgische kunstenaar die tot geen enkele school behoort en onverschillig stond tegenover het kubisme en het surrealisme, schilderde met veel gevoel de wereld van boeren en acrobaten en ook religieuze onderwerpen, zoals dit gezinstafereel op het moment van het gebed. Dit resultaat bevestigt het uitzonderlijke karakter van dit van grote spiritualiteit

doordrongen doek. Een zeldzaam geheel van decors, kostuums en meubelen van Marcel-Louis Baugniet (1896-1995), die met zekerheid dateren uit de jaren 20, trok verder de aandacht van de doorgewinterde verzamelaars die het talent van deze veelzijdige kunstenaar erin herkenden. Ook popartvedette Evelyne Axell deed vonken opspatten met haar *Marine*, dat bijna het dubbele haalde van de laagste richtprijs. Tot slot belandden ook drie van de vijf onuitgegeven tekeningen van Stéphane Mandelbaum in de toptien van de veiling. Bij de designstukken kent Ado Chale (*1928) nog altijd veel succes.

04-12

Ensemble van het 'grand service' bij Millon Belgique

€ 17.000

Edgard Tytgat (1879-1957), *Landelijk leven*, 1926, olieverf op doek, 60 x 73 cm. Richtprijs: € 15.000-25.000. © Millon Belgique.

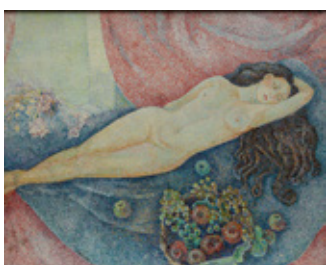

€ 16.500

Zeldzaam en belangrijk onderdeel van een porseleinen servies uit Brussel, met ornithologische decoratie, gemaakt voor Bonaparte en Joséphine, door de manufactuur van Louis Cretté (1758-1813) in Brussel, ca. 1802-1803, geheel van 98 stuks die deel uitmaakten van het grote servies dat 'Premier Consul Bonaparte' werd genoemd. Richtprijs: € 15.000-20.000. © Millon Belgique.

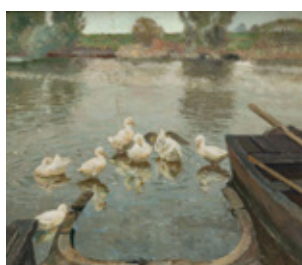
04-12

Kunst en design bij Haynault

€ 4.400

Marie 'Marevna' Vorobieff (1892-1984), *Liggend naakt*, olieverf op doek, 73 x 92 cm. Richtprijs: € 4.000-6.000. © Haynault.

€ 3.400

Maurice Sijs (1880-1972), *Badende eenden*, olieverf op paneel, 53 x 60 cm. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Haynault.

€ 3.200

Pierre Paulin (1927-2009), stel zetels F577 'Tongue' genaamd, model ontworpen voor Artifort in 1963, opnieuw bekleed met een witte bouclettestof, 65 x 82 x 95 cm. Richtprijs: € 2.400-3.400. © Haynault.

€ 3.000

Gabriel Argy Rousseau (1885-1953), *Veilleuse Bouquet de fleurs*, Frankrijk, ca. 1923, in rode en paarse glasplasta, structuur in gepatineerd smeedijzer. Richtprijs: € 600-800. © Haynault.

05 t/m 07-12

Paul Joostens verrast bij Bernaerts

€ 32.000

Albéric Collin (1886-1962), *Twee Nijlgau-antilopes*, brons, zwart patina, gegoten tussen 1928 en 1933 met verlorenwas-techniek, gieterijstempel Valsuani. Richtprijs: € 6.000-8.000. © Bernaerts.

€ 22.000

Paul Joostens (1889-1960), *Zonder titel*, collage met gekleurd papier, karton en punaise. Richtprijs: € 10.000-15.000. © Bernaerts.

€ 13.000

James Ensor (1860-1949), *Les Bains à Ostende*, 1899, ets op simili-Japans, getekend in de plaat, in potlood. Richtprijs: € 8.000-12.000. © Bernaerts.

€ 8.800

René Heyvaert (1929-1984), *Zonder titel*, hout, metaal en touw. Richtprijs: € 4.000-6.000. © Bernaerts.

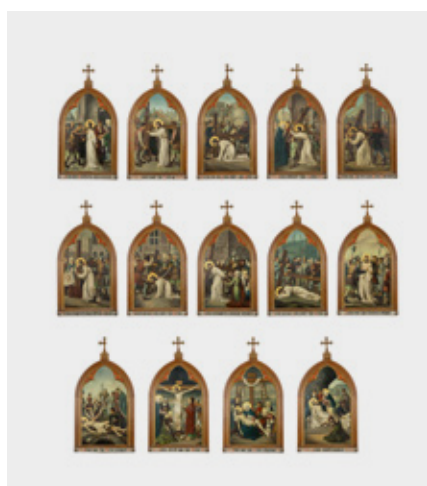
06-12

Een volledige kruisweg bij Flanders Auctions

€ 9.000

Jean Le Gac, *Peintre laçant ses Chaussures*, 1988, mixed media op doek, 330 x 220 cm. Richtprijs: € 8.000-12.000. © Flanders Auctions.

€ 5.500

Een grote kruisweg, bestaande uit 14 panelen, 19e eeuw, olieverf op koper, gesculpteerd hout in neo-gotische stijl, afmetingen per paneel: 71 x 139 cm. Richtprijs: € 1.500-2.500. © Flanders Auctions.

08 t/m 09-12

Kop en munt bij Jean Elsen

€ 82.000

Romeinse Keizerrijk, Postumus, aureus, 261-262. Richtprijs: € 30.000. © Jean Elsen.

€ 70.000

Oostenrijkse Nederlanden, gouden jeton van de Staten van Namen, 1749, Commemoratie van de Vrede van Aken. Richtprijs: € 20.000. © Jean Elsen.

€ 48.000

Spaanse Nederlanden, Karel II, 4 souverein (halve gouden dukaton), 1696, Brugge. Richtprijs: € 30.000. © Jean Elsen.

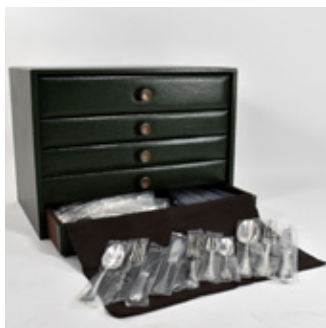

€ 30.000

België, Léopold I, 40 frank, 1841. Richtprijs: € 15.000. © Jean Elsen.

09-12

Bijzondere veiling bij Berg van Barmhartigheid

€ 2.200

Christofle, bestek in verzilverd metaal, getekend, in verzegeld plastic en originele koffer. Richtprijs: € 1.400-1.600. © Berg van Barmhartigheid.

€ 9.800

Cartier Tank quartz, damespolshorloge in 18 karaat geelgoud, gewicht: 73,6 gr (bruto). Richtprijs: € 2.800-3.400. © Berg van Barmhartigheid.

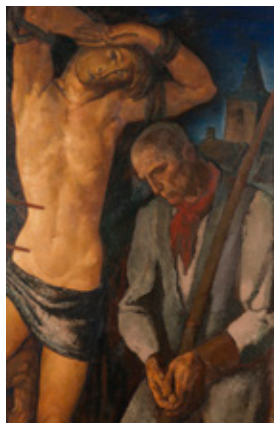
10-12

Grote namen bij Bonhams Cornette de Saint Cyr

€ 80.000

Giovanni Anselmo (1934-2023), *Invisibile*, 1970-1973, lood met inscriptie. Richtprijs: € 100.000-150.000. © Bonhams Cornette.

Op de veiling van Belgische en hedendaagse kunst in Brussel ging een selectie van 185 loten van grote namen uit de kunstgeschiedenis onder de hamer. De veiling opende met Frans Smeers en Anto Carte en sloot af met werken van Zoran Music en Roland Topor. Giovanni Anselmo (1934-2023) organiseerde zijn

€ 50.000

Anto Carte (1886-1954), *Saint Sébastien*, ca. 1930, olieverf op doek, 140 x 90 cm. Richtprijs: € 50.000-70.000. © Bonhams Cornette.

werk rond de noties oneindig, onzichtbaar, ver, universeel en hun tegengestelden, doorheen de relaties ruimte/tijd. Daarbij benadrukte hij ook de noties energie, zwaartekracht, magnetisme en graviteit, gebruikmakende van natuurlijke materialen zoals steen, hout, ijzer of plantaardige materie. *Invisibile* is een werk in lood uit 1970-1973, dat afgehamerd werd op € 80.000. Een werk op papier van Pol Mara uit 1967 haalde de mooie prijs van € 16.000, terwijl de richtprijs € 2.500 tot € 3.500 bedroeg.

11 t/m 12-12

Spiegels van Vautrin bij Horta

€ 31.000

Evelyne Axell (1935-1972, Belgische School), *Portrait de Poumi*, olieverf op plexiglas, label van de tentoonstelling in het PMMK van Oostende in 1999. Richtprijs: € 3.500-5.000. © Horta.

€ 24.000

Line Vautrin (1913-1997, Franse School), spiegel in talosel, hars en gekleurde glasscherven, diameter: 24 cm. Richtprijs: € 3.000-4.000. © Horta.

€ 19.000

Line Vautrin (1913-1997, Franse School), spiegel *Gerbera* in talosel, hars en gekleurde glasscherven, diameter: 20 cm. Richtprijs: € 3.000-4.000. © Horta.

€ 17.000

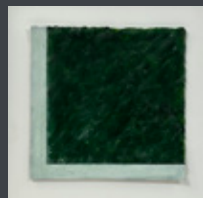
Staannde klok in brons met dubbele patina 'L'Afrique', gesymboliseerd door een vrouwelijke jager (ogen in email) die haar voet op een schildpad zet, en een luipaard, Franse makelij, begin 19e eeuw, geëmailleerde wijzerplaat met Romeinse cijfers, 46 x 37 x 16. Richtprijs: € 8.000-12.000. © Horta.

VEILINGHUIS MAISON JULES

VEILING KUNST, ANTIK & VINTAGE

VEILING ZA 17 & ZO 18 FEBRUARI om 11u

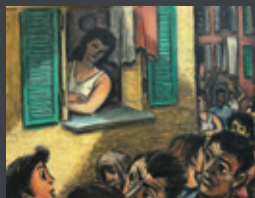
Kijkdagen starten op vrijdag 9 februari

RAOUL DE KEYSER
Acryl op lomp papier, voluit
gesigneerd op de achterzijde.
"Maaigem maart serie 5 1976"
Schatting 4.000-6.000 euro

GEO VERBANCK
houten beeld: 'le désir'
Schatting
4000-5000 euro

FRANS MASEREEL
Olieverf op papier op paneel
Schatting 3.000-5.000 euro

HEILIG-KRUISPLEIN, ST.-AMANDSBERG (GENT)

vlot bereikbaar; nabij R4 (afrit Oostakker)
ruime parking voor de deur

CATALOGUS EN INFO:

www.maisonjules.be

info@maisonjules.be - Tel. 0475/45 86 23 & 0478/84 30 58

OPENBARE VERKOOP van juwelen, schilderijen, ...

 Tentoonstelling van de loten van 8 tot 10 februari.

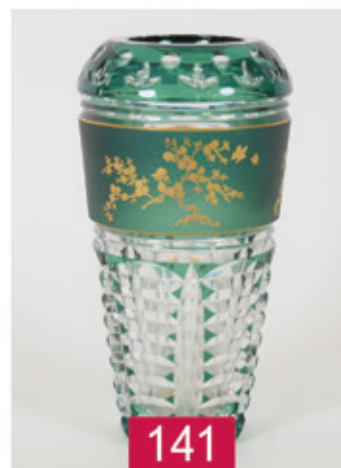
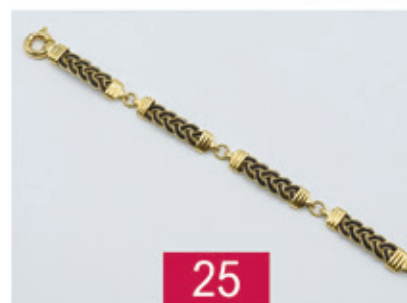
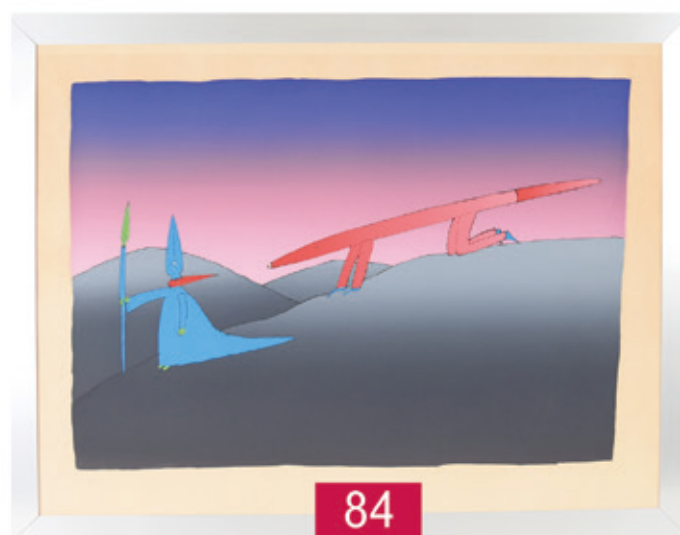
 Verkoop op zaterdag 10 februari om 13u.

 Bieden kan in de veilingzaal, per telefoon,
per aankooporder of live op Drouot.com.

NAAR DE CATALOGUS

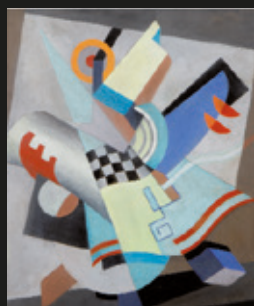
bergvanbarmhartigheid.be

Berg van Barmhartigheid 19 St-Gisleinsstraat, 1000 Brussel

Collectie Chryséléphantin
sculpturen

Bela Kadar

Collectie
marmar en albast

DVC

AUCTIONS

Zandloperstraat 10 (Kerkhofstraat) - GENT - +32 9 224 14 40
dvc@dvc.be - www.dvc.be

Fernand Toussaint

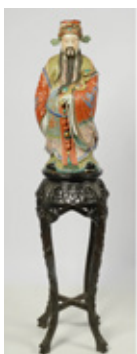
OPENBARE VERKOPING 2 & 3 maart 2024

Art Deco & Art Nouveau
Antiek & Oude Meesters
Design & Moderne Kunst
Decoratieve Kunsten

EXPOSITIE:
23 t.e.m. 27 februari

12 t/m 13-12

Chinese kunst scoort bij Vanderkindere

€ 7.200

Chinese makelij, *Oude wijze met een ruyi in de hand*, einde 19e eeuw, in polychroom en verguld porselein, op een vierpotige kruik in opengewerkt gezwart hout, met onderaan een merk in de vorm van zes gestempelde karakters, hoogte: 84 cm. Richtprijs: € 3.000-4.000. © Vanderkindere.

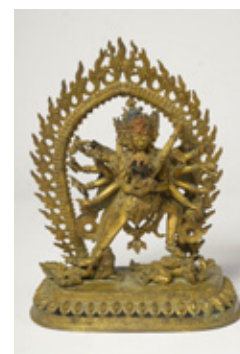
€ 6.600

Chinese werk voor de westerse markt, *Saint Jérôme penitent*, 17e eeuw, bas-reliëf met de bovenste delen uitgesneden in gesculpteerd ivoor, met CITES-certificaat, 11 x 7,4 cm. Richtprijs: € 700-1.000. © Vanderkindere.

€ 6.000

Gehandtekend I.V. Hoeven (Vlaamse School) voor Gilliam Van Den Hoeven (?), *Portret van de tweeling van de familie De Vinck op de leeftijd van 9 jaar*, Antwerpen, 1666, olieverf op doek, gemaroufleerd op doek, 84 x 103 cm. Richtprijs: € 3.000-4.000. © Vanderkindere.

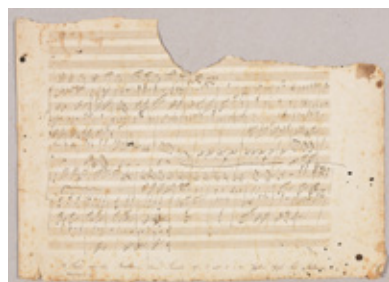

€ 6.000

Chinees-Tibetaans werk, grote 'Chakrasamvara' of 'Korlo Demchog' in brons met verguld patina en gedeeltelijk gepolychromeerd, 19e eeuw, hoogte: 31 cm. Richtprijs: € 700-1.000. © Vanderkindere.

14-12

Een verloren partituur bij Arenberg Auctions

€ 80.000

Ludwig van Beethoven (1770-1827), kladblad met een schets van het 4e deel van de 1e Sonate voor klavecimbel of fortepiano (Opus 2, N.1), 1794-1795, bruine inkt op muziekpapier, 23 x 32 cm, meer dan 80 jaar vermist geweest. Richtprijs: € 50.000-60.000. © Arenberg Auctions.

€ 65.000

Getijdenboek in het Latijn, Romeins gebruik, Gent? Brussel?, ca. 1460/1470, 18 x 12 cm. Richtprijs: € 50.000-60.000. © Arenberg Auctions.

€ 24.000

Renier Chalon (1802-1889), catalogus van een zeer rijke maar beperkte boekencollectie uit de bibliotheek van wijlen graaf J.N.A de Fortsas, Mons, 1840. Richtprijs: € 3.500-5.000. © Arenberg Auctions.

14-12

Een Dürer bij Old Master Print

€ 8.000

Albrecht Dürer (1471-1528), *Christus in de hof van olijven*, ca. 1497-1500, grote houtsnede, 38,7 x 28 cm. Richtprijs: € 3.200-4.500. © Old Master Print.

Goede resultaten op de veiling bij Old Master Print op 14 december. Vooral de grafiek uit de periode 1480 tot 1520 behaalde indrukwekkende resultaten. De hamerprijs van € 8.000 voor *Christus in de hof van olijven* van Albrecht Dürer en andere opmerkelijke verkoopprijzen, onder meer voor vroege belangrijke bladen uit Hartmann Schedels *Liber Chronicarum*, getuigen van de interesse in deze kunstwerken. De financiële toegankelijkheid en betere garantie van authenticiteit ten opzichte van schilderijen maken grafiek aantrekkelijk voor verzamelaars.

Het is interessant om te zien dat het zeldzame blad met St. Anna te Drieën, inclusief een vierstemmig motet van Cornelis Verdonck, € 3.000 opbracht tijdens de veiling (Lot 129). Ook behaalde de Collaert-pret naar Stradanus, die de uitvinding van de boekdrukkunst uit de *Nova Reperta* afbeeldt, een prijs van € 3.800 (Lot 156). Deze resultaten tonen de waardering voor Vlaamse grafiek en de historische thema's die tijdens de veiling werden gepresenteerd.

17-12

Een eindejaar in luxe bij Antenor

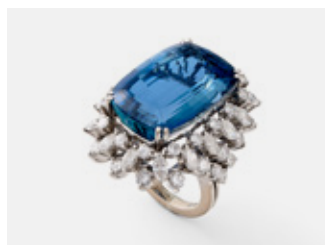
€ 10.000

Belangrijke art-decubroche in platina, ca. 1920, in 'navette'-vorm, bezet met een achthoekige saffier van 13,96 karaat (Sri Lanka), met een bezetting van oudgeslepen diamanten, verfraaid met twee rijen kleine, gekalibreerde saffieren, lengte: 8 cm. Richtprijs: € 4.000-6.000. © Antenor Auctions.

€ 9.000

Hermès, *Handtas Birkin 40*, in oranje-kleurig Togo-leer van Hermès en palladium, nooit gebruikt, 27,5 x 40 x 21 cm. Richtprijs: € 9.000-15.000. © Antenor Auctions.

€ 6.000

18-karaats witgouden ring met aquamarijn, bezet met een rechthoekige, kussen-vormig geslepen aquamarijn van ongeveer 25 karaat, omringd door zestien diamanten in navette-vorm en kleine briljanten, gewicht: 23,12 g. Richtprijs: € 4.000-6.000. © Antenor Auctions.

€ 4.800

Louis Vuitton, reistas *Keepall 45*, in Monogram Graphite-stof, verfraaid met de iconische pompoenen van Yayoi Kusama, 27 x 45 x 20 cm. Richtprijs: € 4.000-5.000. © Antenor Auctions.

18-12

Gelimiteerde edities bij Bonhams Cornette de Saint Cyr

€ 28.000

Keith Haring (1958-1990), *Untitled (Man on Dolphin)*, 1987, litho op Arches-papier, gehandtekend, gedateerd en genummerd 16/170, 90 x 75 cm. Richtprijs: € 25.000-30.000. © Bonhams Cornette.

€ 10.000

Karel Appel (1921-2006), *Blue Boy*, 2003, sculptuur in geschilderd hout, genummerd 5/20, 165,5 x 109 x 50 cm. Richtprijs: € 10.000-12.000. © Bonhams Cornette.

€ 6.500

Christo (1935-2020) en Jeanne-Claude (1935-2009), *Wrapped book Multiple*, met een touwtje in stof ingepakt boek, gehandtekend en genummerd 33/100, 32 x 29 x 4 cm. Richtprijs: € 6.000-8.000. © Bonhams Cornette.

Bonhams Cornette de Saint Cyr organiseerde op 18 december 2023 in Brussel een verkoop van beperkte oplages. De veiling omvatte ruim 200 loten, met niet alleen litho's, zeefdrukken en ander werk op papier, maar ook multipels of objecten van kunstenaars zoals Yves Klein, Claude Lanne en Andy Warhol. De richtprijzen begonnen bij € 100, voor een werk van Ria Pacqué, dat uiteindelijk van de hand ging voor € 450, en liepen op tot € 28.000 voor een lithografie van Keith Haring.

19-12

Morris viert feest bij Huberty & Breyne

€ 71.638 (incl. kosten)

Morris (Maurice De Bevere, 1923-2001), *Lucky Luke - Les rivaux de Painful Gulch*, 1967, kleureninkt op papier, voor de voorpagina van nr. 35 van het Nederlandse tijdschrift *Pep*, 36 x 25,6 cm. Richtprijs: € 10.000-12.000. © Huberty & Breyne.

€ 46.890 (incl. kosten)

Morris (Maurice De Bevere, 1923-2001), *Lucky Luke*, 1968, kleureninkt op papier, voor de voorpagina van nr. 1551 van het tijdschrift *Spirou*, 28 x 25,4 cm. Richtprijs: € 10.000-12.000. © Huberty & Breyne.

04-02

Gezinshuizen centraal bij Antenor

RICHTPRIJS: € 30.000-50.000

Joseph-Denis Odevaere, *La mort de Napoléon à Sainte-Hélène, le samedi 5 mai 1821*, olieverf op paneel, gesigneerd rechtsonder en gesitueerd 'Bruxellis', 61 x 90 cm. © Antenor.

Antenor zet gezinshuizen in de schijnwerpers met hun februari-verkoop, getiteld 'Maisons de Familles' (Gezinshuizen). De veiling omvat een gevarieerde selectie van inboedels, variërend van stedelijke tot landelijke en zelfs internationale stukken. Een opvallend hoogtepunt is de inboedel van het Château du Montagnet, gelegen nabij Toulouse, ooit eigendom van Gérard de Léotoing d'Anjony, een befaamde organisator van weelderige feesten in Frankrijk, vooral in Parijs gedurende de afgelopen drie decennia. De veiling biedt meer dan honderd loten

uit diverse periodes, waaronder schilderijen, meubels en kunstvoorwerpen afkomstig van de familie van De Léotoing d'Anjony. Een opvallend stuk is een neogotische bank-kofferkast die de vorm aanneemt van een kathedraal. In een ander opmerkelijk register uit verschillende collecties wordt een schilderij van historisch belang genoemd: *La mort de Napoléon à Sainte-Hélène* door Joseph-Denis Odevaere (1775-1830), een leerling van David. Dit schilderij bevond zich sinds 1826 in de familie van de eerste koper, Robert Chantrell, en enkele van zijn werken hebben

nu hun thuis in het Groeningemuseum in Brugge. Een prachtige collectie terracotta's uit de 17e tot de 20e eeuw komt ook aan bod, waaronder een indrukwekkende buste van Bacchus die sterk doet denken aan het werk van Lucas Faydherbe. Verder wordt een buste van Louis XIV genoemd, afkomstig uit de collectie van Philippe Delvaux, een gerenommeerde Brusselse antiquair en decorateur. De veiling belooft een eclectische mix van erfgoed en kunst, waarbij gezinshuizen centraal staan in de bonte verzameling van Antenor.

07 t/m 08-02

Evariste Carpentier bij Debaveye

Op de februari-veiling bij Debaveye is er een gevarieerd aanbod: 19e-eeuws Chinees porselein, antieke kaarten, oude (zilveren) munten, medailles, penningen, Napoleon III-meubels, antieke 18e-eeuwse houtsculpturen en handgeknoopte tapijten. In het aanbod schilderijen en litho's zijn namen als Alechinsky, Corneille, De Braekeleer, Permeke, Saverys, Warhol en vele anderen. Ook vier luministische werken over het plattelandleven van Evariste

Carpentier (1845-1922): *Rapen wassen* (richtprijs: € 20.000-30.000), *Guitig meisje met rode jurk* (€ 15.000-20.000), *Verliefd koppel te velde* (€ 14.000-18.000) en *Dame voedert de kippen* (€ 12.000-18.000). Daarnaast zijn er bronzen schouwergarnituren, pendules en sculpturen van onder anderen Aizelin, Berjean, Cipriani, De Brousse en Vermeersch. En ten slotte porseleingroepen van Sax, Meissen, Sèvres, Vieux Bruxelles en Parijs.

RICHTPRIJS:

€ 14.000-18.000

Evariste Carpentier (1845-1922), *Gluitend landschap met verliefd koppel en dorpsgezicht aan de einder*, olieverf op paneel, 45 x 54,7 cm. © Debaveye.

09 t/m 19-02

Circus, magie en poppen bij Bernaerts

RICHTPRIJS: € 800-1.000

S.F.B.J 238-karakterpop, gemerkt SFBJ /238/Paris/ 4, gezichtje met bruine vaste ogen, open mondje met vier tanden, pruik vastgekleefd, composition lichaam in goede staat, kledij door Margaine Lacroix, Paris, oud ondergoed, schoenen gemerkt met staande figuur en 'Déposé nr. 6'. © Bernaerts.

Deze Timed Online-veiling focust naast een omvangrijke partij antieke poppen en een klassiek aanbod van kunst en antiek ook op circus en magie. Als vervolg op de succesvolle veiling van de Roelants' poppencollectie in juni 2023, presenteert Bernaerts van 9 tot 19 februari 2024 het tweede deel van deze omvangrijke verzameling online. Het tweede deel, getiteld A Kind of Magic, bestrijkt poppen van Jumeau tot G.I. Joe,

omvat poppen van uiteenlopende groottes: van 'mignonettes' (mini-atuurpopjes in porselein) tot grote 'jongedames' (maat 16). Deze wederom kwalitatieve selectie bevat vijftien Jumeaux, drie S.F.B.J. 238-karakterpoppen in uitzonderlijke kostuums van het Parijse huis Margain-Lacroix en een grote François Gaultier-mannequinpop. Als afsluiter is er een bescheiden, maar opmerkelijke Barbie-collectie waaronder vroege concurrenten, zoals Tressy en Family Little Chap. Roelants' collectie bevat 1964-1965 exemplaren van Barbie, Ken, Skooter en Ricky met bijhorende kostuums en 'fashion packs' uit de periode 1960-70.

Verder is er een meer dan 120 loten-tellend aanbod aan antieke magiedozen met goochelmateriaal of boeken over illusies, trucs en occultisme van onder anderen de befaamde Professor Hoffmann of Will Goldston, naast zeldzame affiches, programmaboekjes en uniek fotomateriaal van internationale circusgezelschappen, zoals de Ringling Brothers, P.T. Barnum en meer. Na al dit feestgedruis is er ook nog plaats voor zo'n tweehonderd loten kunst en antiek met onder meer schilderijen uit de 19e eeuw, Chinees porselein en antieke meubelen.

10-02

Speciale verkoop bij Berg van Barmhartigheid

RICHTPRIJS:

€ 1.900-2.100

Ring in 18-karaats geelgoud en platina, bezet met smaragden, diamantroosjes en een markiesgeslepen diamant ca. 1,10 karaat, maat: 49. © Berg van Barmhartigheid.

RICHTPRIJS: € 200-240

Jean-Michel Folon (1934-2005), lithografie in kleur nr. 27/90, getekend, 91 x 72 cm. © Berg van Barmhartigheid.

De veiling van 10 februari bij Berg van Barmhartigheid biedt prachtige juwelen, luxe uurwerken (Rolex, Cartier, Chopard, Baume & Mercier, enz.), elegante handtassen van onder meer Louis Vuitton, Delvaux en Dior, schilderijen en vele andere uitzonderlijke loten.

13 t/m 14-02

Prachtig Vlaams tweeluik bij Vanderkindere

In de veelbelovende catalogusverkoop van Veilinghuis Vanderkindere in februari springt een betoverende 16e-eeuwse Vlaamse compositie in het oog. Hier ontvouwt zich een meesterwerk met enerzijds Christus in de boeien en anderzijds de aangrijpende Madonna van Smarten. De twee intrigerende figuren zijn kunstig geplaatst in architecturale nissen, gescheiden door een zuil die de pracht van imitatieporfier draagt. Ze steken levendig af tegen een achtergrond van goudbrokaat op een schilderachtige mix van blauwe en rode tinten. Hoewel de toeschrijving niet eenduidig is, blijft de invloed van de prototy-

pes geschilderd door Albrecht Bouts en zijn werkplaats duidelijk voelbaar. Het kunstwerk straalt onmiskenbaar hoge kwaliteit uit, met een overvloed aan finesse en aandacht voor detail, zoals de ontroerende traan die over de wang van Christus glijdt. Dit is een meesterlijke creatie die getuigt van de rijke artistieke erfenis van de Vlaamse school in de 16e eeuw, en het belooft een onmisbaar pronkstuk te worden voor elke serieuze verzamelaar van kunstschaten uit deze periode.

RICHTPRIJS: € 10.000-15.000

Vlaamse school, 16e eeuw, *Christus in de boeien en Madonna van Smarten*, olieverf op paneel. © Vanderkindere.

13 t/m 15-02

Een Bernard van Orley bij Carlo Bonte Auctions

Carlo Bonte Auctions biedt tijdens de voorjaarsveiling op 13, 14 en 15 februari 2024 een *Aanbidding der Koningen* aan van de hand van Bernard van Orley (1487-1541) uit een Vlaamse privécollectie. Er is slechts een aantal gemonogrammeerde werken van de kunstenaar bekend, en dit is er een van. De weergegeven Italiaanse architec-

RICHTPRIJS: € 60.000-80.000

Bernard Van Orley (1487-1541), *De aanbidding der Koningen*, ca. 1518, olieverf op paneel, gemonogrammeerd, 64 x 57 cm. © Carlo Bonte Auctions.

tuur in samenspraak met de overdreven elegante postuur van de figuren is een duidelijke voorbode voor het latere maniërisme. De veiling omvat daarnaast twee schilderijen van Pieter Aertsen uit dezelfde verzameling. Verder: *De Liefdes-tuin*, een 17e-eeuwse kopie naar het origineel door Rubens. Uit het Interbellum is er de aantrekkelijke chryselephantine bronzen sculptuur *Valkiria-Toward the Unknown* (hoogte: 69 cm), van Claire Jeanne Roberte Colinet. De Vlaamse begin 20e-eeuwse kunst is ruimschoots vertegenwoordigd met werk van

Oscar en Floris Jaspers, Gustave De Smet, Rik Wouters en Léon Spilliaert. Er is een mooi aanbod Japanse kunst en aziatica, zoals een 19e-eeuwse 'Famille Verte'-viskom en een Chinese verguld bronzen vruchtbaarheid-guanyin (Songzi Guanyin) uit de late Ming-periode (hoogte: 22,5 cm). Tot slot een vergulde vaas uit de late Qing-periode met drakendecor op een saffierblauw fond (hoogte: 55 cm, zeldzaam groot formaat), Qianlong gemerkt.

17 t/m 18-02

Focus op hedendaagse werken bij Maison Jules

RICHTPRIJS: € 4.000-6.000
Raoul De Keyser (1930-2012), *Maaltserie maaltserie 5*, 1976, acrylverf op lomp papier, gesigneerd.
© Maison Jules.

RICHTPRIJS: € 3.000-5.000
Frans Masereel (1889-1972), *Vrouw aan het raam*, 1968, olieverf op karton, 50 x 64 cm.
© Maison Jules.

De februariveiling bij Maison Jules brengt een zeer ruim en divers aanbod. De focus ligt op een groot aantal hedendaagse werken van onder anderen Raoul De Keyser, Guy Vandenbranden, Mario De Brabandere, Roger Somville, Jean Brusselmans, Constant Permeke, H.V. Wolvens, Hubert Malfait, Felix De Boeck en Frans Masereel. Daarnaast is er een mooie selectie van klassiekers als Marais-Milton, Edward Portielje, Ferdinand De Braekeleer, David Col, J.L.E. Meissonier, Fernand Allard L'Olivier en Franz Courtens. Uit een adellijke

familie wordt een mooie collectie zilver aangeboden en er is veel aandacht voor een belangrijk lot Chinees porselein. Van Domien Ingels worden er naar goede gewoonte opnieuw meerdere beeldjes afgehamerd en ook van Geo Verbanck en Jan Frans De Boever is er interessant werk. Zoals gewoonlijk brengt Maison Jules heel wat bijzondere verzamelobjecten onder de aandacht. Zo is er een T-rextand, een versteend ei en een bot van een dinosaurus te koop.

19 t/m 20-02

Oude Meesters bij Horta

Kopers kunnen zich verheugen op een uitgebreide selectie items tijdens de maandelijkse catalogusverkoop in bij Horta in Brussel. Uiteraard zullen prachtige juwelen de veiling sieren, waaronder een witgouden ring met een smaragd van ongeveer 14,19 karaat, omringd door briljantgeslepen diamanten met een totaal van ongeveer 1,80 karaat (geschatte waarde tussen 34.000 en 36.000 euro). Onder de Oude Meesters vormen wereldse onderwerpen

de kern, met diverse Vlaamse en Hollandse stillevens en religieuze schilderijen, zoals het aangrijpende tafereel van *Mozes gered uit het water* en de heldhaftige voorstelling van *Sint Joris die de draak verslaat*. Daarnaast zijn er werken van 19e-eeuwse Belgische kunstenaars zoals François Etienne Musin, Paul Mathieu, Jacques François Carabain, Eugène Verboeckhoven, Gabriel Meiring, Walter Sauer, Adrien Joseph Heymans, George Minne,

Pierre Paulus de Châtelet, Gaston Bogaert en Fernand Toussaint. Opvallend is ook een Siciliaanse houten console uit het midden van de 18e eeuw, voorheen behorend tot de collectie van hertogin Mary de Roxburghe. En alsof dat nog niet genoeg is, prijken er een vijftigtal verfijnde zakhorloges in deze veiling.

RICHTPRIJS: € 6.000-8.000
Vlaamse school (v.l.n.r. Jasper Geerards, v.l.n.r. Jan Pauwels Gillemans), 17e eeuw, *Stillevens met kreeften en vruchten*, olieverf op doek (gevoerd), 63 x 83 cm. © Horta.

20 t/m 21-02

Veel variatie bij Ostantix Auctions

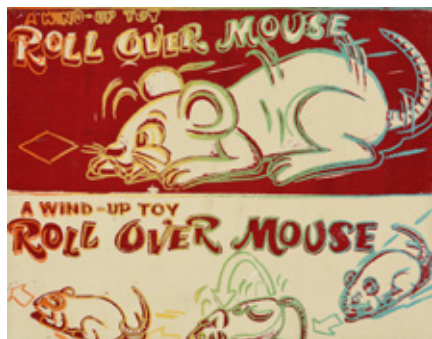
RICHTPRIJS: € 12.000-15.000
Gustave-Frédéric Michel (1851-1924), bronzen chryselephantine-sculptuur *La Pensée*, verguld brons en ivoor, Médaille d'honneur, gieterij Susse frères in Parijs, hoogte: 73,5 cm. © Ostantix Auctions.

RICHTPRIJS: € 6.000-8.000
Luca Madrassi (1848-1919), *Pax Libertas Mundi*, groot witmarmere sculptuur, hoogte: 105 cm. © Ostantix Auctions.

Ontdek een ruime waaier aan kwaliteitsobjecten tijdens de tweedaagse februariveiling bij Ostantix Auctions. Gaande van prachtige bronzen beelden van Moreau, Rodin, Georges Minne, José Vermeersch tot verfijnde marmeren sculpturen. Er is een uitgebreide selectie Europees porselein, waaronder een indrukwekkende verzameling Meissenporselein, Chinese vazen en charmante Delft-miniaturfiguurtjes. Bewonder Franse schouw klokken, een 200-tal Volkstedt porseleinen vogeltjes, Duitse Saksische groepen in porselein, Royal

Dux-figuren, een mooie collectie zilverwerk en diverse decoratieve objecten. Verder ook een aanbod internationale vintage en design, waaronder een prachtige De Coene-eetkamer en keramische Perignem-vazen. Ontdek de elegantie van een paar Carlo Nason Lotus-lampen en nog veel meer.

RICHTPRIJS: € 130.000-180.000

Andy Warhol (1928-1987), *Rollover mouse*, 1983, acrylverf en zeefdrukinkt op doek, 28,2 x 35,6 cm. © De Vuyst.

RICHTPRIJS: € 70.000-100.000

Raoul Dufy (1877-1953), *Paysage aux oliviers*, 1922-1923, olieverf op doek, 46,3 x 55,3 cm. © De Vuyst.

RICHTPRIJS: € 60.000-90.000

Luc Tuymans, *Grafiek*, 1987, olieverf op doek, 29,4 x 41 cm. © De Vuyst.

Op 2 maart presenteert Galerij De Vuyst een piekfijne selectie unieke kunstwerken, van oude meesters tot hedendaags werk. Meer dan 600 schilderijen, sculpturen, grafiek en zo meer gaan onder de hamer, waaronder topwerken van internationale kunstenaars. Een van de blikvangers is het schilderij *Rollover mouse* (1983) uit de reeks 'Toy paintings' van Andy Warhol, een werk dat popart-vibe

schreeuwt. Er is een belangrijk Cobra-werk uit 1950 in olieverf van de Deense Asger Jorn. In het schilderij *Sphinges* (1972) van de Argentijnse Leonor Fini gaan diepe mysteries schuil. Nam June Paik, pionier van de videokunst, tekent voor *Bogey and Ingrid* (1990), een groot werk in acryl en inkt met drie Sony Watchman-tv's. Van Eugène Leroy wordt een *Crucifixion* (ca. 1972) geveild. Wie zijn collectie met heden-

daagse, Belgische kunstenaars wil uitbreiden komt zeker aan zijn trekken deze veiling, bijvoorbeeld met het interessante schilderij van Luc Tuymans getiteld *Grafiek* (1987). Een minimalistisch landschap herleid tot kleur en lijn, dat is het handelsmerk van Raoul De Keyser en de essentie van het schilderij *Zeven voor Jeanne 2* (1980). Er worden onder meer twee grote *Water Lilies* uit de reeks 'Les Jardins' van Arne

Quinze geveild. Een van de omvangrijkste loten in deze catalogus is de narratieve installatie van Rinus Van de Velde, *Where clouds become sculptures and a dog talks philosophy* (2015), het onderwerp van de tentoonstelling bij Tim Van Laere in 2015.

02 t/m 03-03

Een schitterende openbare verkoop bij DVC in Gent begin maart, met onder andere de inboedel van een grote villa te Lievegem. Deze bevat een zeer mooie collectie art nouveau en art deco met verschillende (chryselephantine) sculpturen, onder meer van Demetre Chiparus en Lucien Alliot, met WMF en Louis Majorelle. Verder ook een mooi aanbod schilderijen, sculpturen en meubels van de 16e tot 21e eeuw, collecties Aziatisch en Europees ivoor, zilver en andere decoratieve kunsten.

RICHTPRIJS: € 10.000-20.000

Demetre Haralamb Chiparus (1886-1947), *Friends Forever*, art-decosculptuur in brons en ivoor, gesigneerd en met gieterijmerk van Les Neveaux de J. Lehmann, 42 x 46 cm. © DVC Gent.

Privécollectie bij DVC Gent

RICHTPRIJS: € 6.000-15.000

Modest Huys (1875-1932), *Schitterende Herfst - Autumne radieux - Wakken 1924 n° II*, 1924, olieverf op doek, gesigneerd en gemonogrammeerd, 80 x 100 cm. © DVC Gent.

Auction calendar

Belgium

JANUARY

30-31 **FLANDERS AUCTIONS**
Kunst- antiek- en
designveiling ONLINE

FEBRUARY

2 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

3 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

4 **CNOCK**
Juwelen ROTSELAAR

4 **ANTENOR**
Maisons de Familles
BRUXELLES

5-11 **ROPS**
Art et antiques ONLINE

6 **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Juwelen, sieraden en
numismatiek BRUSSEL

7 **CARLO BONTE AUCTIONS**
Europese kunst BRUGGE

7-8 **DEBAVEYE AUCTIONS**
Kunst en antiek HARELBEKE

8 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

8 **CARLO BONTE AUCTIONS**
Aziatica en ivoor BRUGGE

9 **CARLO BONTE AUCTIONS**
Roger Nellens ONLINE

9 **CARLO BONTE AUCTIONS**
Kunst en antiek ONLINE

9 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

9-19 **BERNAERTS**
A Kind of Magic: Circus,
Magic & the Roelants
Dolls Collection, part II
ONLINE

10 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

10 **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Speciale Verkoop BRUSSEL

13-14 **VANDERKINDERE**
Vente d'art et d'antiquités
BRUXELLES

13-15 **CARLO BONTE AUCTIONS**
Fine Arts & Antiques BRUGGE

15 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

16 **PHOENIX AUCTION**
Antiquités WAVRE

16 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

17 **MOREL DE WESTGAYER**
Livres (sur le thème verrerie),
des partitions illustrées, des
cartes postales. BRUXELLES

17 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

17-18 **MAISON JULES**
Kunst en antiek GENT

18-19 **MONSANTIC**
Art et antiques MONS

19 **VENTES ELYSÉE**
Art et antiques
GRIVEGNÉE-LIÈGE

19 **SALLE DE VENTES UCCLÉ SAINT-JOB**
Art et antiques BRUXELLES

19-20 **GALERIE MODERNE**
Art et antiques BRUXELLES

19-20 **HORTA**
Art et antiques BRUXELLES

20 **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Zilverwerk, edelsmeedwerk
en juwelen BRUSSEL

20 **VENTES ELYSÉE**
Vente aux enchères
hebdomadaires
GRIVEGNÉE-LIÈGE

20-21 **OSTANTIX**
Kunst en antiek OOSTENDE

22 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

22 **AMBERES**
Kunst- en antiekveiling
ANTWERPEN

22-24 **SYLVIE'S WINE AUCTIONS**
Valentine's Auction
ANTWERPEN

23 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

24 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

27 **SALLE DE VENTE DU BEGUINAGE**
Art Afrique et Asie BRUXELLES

29 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

MARCH

1 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

2 **DE VUYST**
Oude, Moderne en
Hedendaagse kunst LOKEREN

2 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

2-3 **DVC GENT**
Kunst en antiek GENT

5 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

5-6 **JORDAENS**
Kunst en antiek MORTSEL

6-7 **CORONARI AUCTIONS**
Voorjaarsveiling: Aziatische,
Europese en Islamitische kunst
NAZARETH

8 **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Vente aux enchères judiciaire
BRUXELLES

8-9 **VAN DE WIELE VEILINGEN**
Kunst, boeken en
handschriften BRUGGE

9 **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken
MECHELEN

12 **AMBERES**
Burgerverveiling ANTWERPEN

The Netherlands

FEBRUARY

5 **VENDUEHUIS DEN HAAG**
Vendue Next Door ONLINE

5-9 **KORST VAN DER HOFF**
Kunst en antiek
'S-HERTOGENBOSCH

5-9 **DERKSEN VEILINGBEDRIJF**
Kunst, Antiek, Design en
Brocante ARNHEM

7-8 **VENDU ROTTERDAM**
Algemene veiling ROTTERDAM

10 **VAN SABDEN AUCTIONS**
Affiches HOORN

10 **DERKSEN VEILINGBEDRIJF**
Kunst en antiek ONLINE

12-13 **VAN ZADELHOFF**
Algemene veiling HILVERSUM

14-17 **HERITAGE AUCTIONS EUROPE**
Art, Collectibles, Jewelry
IJSELSTEIN

18 **VEILINGHUIS PEEDEMAN**
Kunst, antiek, design,
sieraden en zilver UTRECHT

19-26 **VEILINGHUIS KORENDIJK**
Kunst en antiek ONLINE

20-22 **VEILINGHUIS OMNIA**
Kunst en antiek
KOLMHAM/HOOGZAND

26-29 **VAN SPENGEN**
Kunst en antiek ONLINE

27 **VEILINGHUIS DE JAGER**
Kunst en antiek GOES

28-29 **VEILINGHUIS DE JAGER**
Aziatica GOES

MARCH

9-11 **VENDUEHUIS DICKHAUT**
Kunst en antiek MAASTRICHT

11 **VENDU ROTTERDAM**
Juwelen en horloges
ROTTERDAM

12 **VENDU ROTTERDAM**
Post-War & Contemporary art
ROTTERDAM

12 **VENDU ROTTERDAM**
Post-War & Contemporary art
ROTTERDAM

Austria

FEBRUARY

1 **DOROTHEUM**
Schmuck und Uhren ONLINE

2 **DOROTHEUM**
Schmuck ONLINE

5 **DOROTHEUM**
Uhren und Schmuck ONLINE

6 **DOROTHEUM**
Bilder ONLINE

6 **DOROTHEUM**
Schmuck WIEN

7 **DOROTHEUM**
Kunst Antiquitäten und
Schmuck ONLINE

7 **DOROTHEUM**
Fahrzeuge und Technik
ONLINE

7 **DOROTHEUM**
Antiquitäten ONLINE

8 **DOROTHEUM**
Erlesener Schmuck -
Walzertraum ONLINE

8 **DOROTHEUM**
Schmuck und Uhren ONLINE

8 **DOROTHEUM**
Porzellan, Glas und
Sammelgegenstände ONLINE

9 **DOROTHEUM**
Teppiche für Einrichter &
Sammler ONLINE

12 **DOROTHEUM**
Kunst, Antiquitäten, Möbel
und Technik ONLINE

12 **DOROTHEUM**
Druckgrafik und Multiples
ONLINE

12 **DOROTHEUM**
Schmuck, Kunst &
Antiquitäten ONLINE

13 **DOROTHEUM**
Kleinode des Jugendstils &
Angewandte Kunst des 20.
Jahrhunderts ONLINE

13 **DOROTHEUM**
Bilder ONLINE

14 **DOROTHEUM**
Antiquitäten ONLINE

15 **DOROTHEUM**
Möbel und Interieur ONLINE

15 **DOROTHEUM**
Uhren- u. Herrenaccessoires
ONLINE

16 **DOROTHEUM**
Schmuck ONLINE

19 **DOROTHEUM**
Tischlein deck dich! ONLINE

19 **DOROTHEUM**
Schmuck, Kunst &
Antiquitäten ONLINE

20 **DOROTHEUM**
Bilder ONLINE

20 **DOROTHEUM**
Schmuck WIEN

21 **DOROTHEUM**
Ölgemälde und Aquarelle des
19. Jahrhunderts ONLINE

21 **DOROTHEUM**
Antiquitäten ONLINE

22 **DOROTHEUM**
Schmuck und Uhren ONLINE

22 **DOROTHEUM**
Bilder und Grafiken aller
Epochen ONLINE

23 **DOROTHEUM**
Teppiche für Einrichter &
Sammler ONLINE

26 **DOROTHEUM**
Kunst, Antiquitäten, Möbel
und Technik ONLINE

26 **DOROTHEUM**
Briefmarken und
Ansichtskarten ONLINE

26 **DOROTHEUM**
Schmuck, Kunst &
Antiquitäten ONLINE

27 **DOROTHEUM**
Bilder WIEN

27 **DOROTHEUM**
Möbel ONLINE

28 **DOROTHEUM**
Antiquitäten ONLINE

29 **DOROTHEUM**
Schmuck und Uhren ONLINE

29 **DOROTHEUM**
Erlesener Schmuck ONLINE

France

JANUARY

24-5 **TAJAN**
Arts décoratifs de 20E siècle &
design PARIS

25-2 **BONHAMS**
Paris Jewels ONLINE

25-7 **AGUTTES**
Bijoux ONLINE

29-8 **AGUTTES**
Cartes de collection ONLINE

29-9 **BONHAMS**
Art of Luxury Chanel ONLINE

FEBRUARY

1 **ADER**
Art d'après-guerre et
contemporain (Drouot) PARIS

1 **BONHAMS**
Les grandes marques du
monde à paris PARIS

1 **DE BAECQUE**
Livres anciens et modernes
LYON

1 **DROUOT ESTIMATIONS**
Bijoux, montres et objets de
vitrine (Drouot) PARIS

1 **TAJAN**
Italiamania: une collection
d'objets Italiens PARIS

1 **THIERRY DE MAIGRET**
Textiles et dentelles (Drouot)
PARIS

1-12 **BONHAMS**
Prints ONLINE

2 **BEAUSSANT LEFÈVRE & ASSOCIÉS**
Provenant de la Galerie
Beres - Arts de la Chine et du
Japon (Drouot) PARIS

2 **DAGUERRE**
Collection Christian
Fougerousse (Drouot) PARIS

2 **DOUTREBENTE**
Vente à l'ancienne sans liste,
sans livre (Drouot) PARIS

2 **GIQUELLO**
Collection Julien
Bogouslavsky - poètes et
peintres du romantisme au
surréalisme (Drouot) PARIS

2 **L'HUILLIER & ASSOCIÉS**
Vente classique (Drouot)
PARIS

2 **MAISON R.&C.**
COMMISSAIRES-PRISEURS ASSOCIÉS
Design (Drouot) PARIS

3 **OSENAT**
Chefs-d'oeuvre de
l'automobile Française
(Drouot) PARIS

4 **OSENAT**
Les écrans de Fontainebleau
FONTAINEBLEAU

5	DELON - HOEBANX Vins & Spiritueux (Drouot) PARIS	8	LUCIEN PARIS Collection de madame C. et à divers amateurs NOGENT	15	PIASA Paul Sérusier (1864-1927) A Nabi Masterpiece from a private collection PARIS	22-29	TAJAN Livres, manuscrits & estampes PARIS	1	LYNDA TROUVÉ Splendeurs de la cour de Hué - collection d'un Vientnamien à Paris (Drouot) PARIS
6	ADER Archéologie (Drouot) PARIS	8	NOUVELLE ETUDE Dandy pop hors-piste (Drouot) PARIS	15	PIASA Pablo Picasso and his friends, History of a private collection PARIS	22-4	BONHAMS Weekly: Jewelry ONLINE	1	MILLON Devine qui vient dîner ce soir... PARIS
6	ADER Art de l'Islam et de l'Inde (Drouot) PARIS	8	TAJAN Bandes dessinées et illustrations PARIS	16	ADER Tableaux anciens (Drouot) PARIS	23	CANNES ENCHÈRES Art moderne CANNES	1	VILLEMUR.ART Bijoux et mode PARIS
6	ALDE Bibliothèque du Château du C. et à divers PARIS	8	YANN LE MOUËL Vente classique (Drouot) PARIS	16	DE BAEUCQUE Atelier Pierre Dedieu (Drouot) PARIS	23	MILLON Armes de collection & militaria PARIS	3	OSENAT Collection Jean Louis Noisiez FONTAINEBLEAU
6	ARTCURIAL Old Master & 19th Century Art ONLINE	9	COUTAU-BÉGARIE Étoffes-costumes anciens- collection Paul Duperray à divers (Drouot) PARIS	16	DROUOT ESTIMATIONS Moblier, objets d'art, bijoux et orfèvrerie (Drouot) PARIS	23	GROS & DELETTREZ Art moderne & contemporain (Drouot) PARIS	4-11	OSENAT Suite de l'atelier de Jean-Claude Maas ONLINE
6	CANNES ENCHÈRES Bijoux anciens & modernes CANNES	9	CRAIT + MÜLLER Louise Janin (1893-1997) & contemporains (Drouot) PARIS	16	GROS & DELETTREZ Bijoux & montres (Drouot) PARIS	23	GROS & DELETTREZ Arts décoratifs du XXE (Drouot) PARIS	5	ALDE Autographes et manuscrits PARIS
6	COPAGES AUCTION PARIS Bijoux & montre (Drouot) PARIS	9	DROUOT ESTIMATIONS Voyages & marine (Drouot) PARIS	16	HVMC Art Moderne et Contemporain MONTE-CARLO	24	CANNES ENCHÈRES Art contemporain CANNES	5	AGUTTES Instruments de musique & archets NEUILLY
6	DE BAEUCQUE ET ASS Arts du XXE siècle - design (Drouot) PARIS	9	EUVRARD & FABRE Mode-vintage-bagagerie (Drouot) PARIS	17	COUTAU-BÉGARIE Bandes dessinées et illustrations (Drouot) PARIS	25	OSENAT Les intérieurs de Versailles VERSAILLES	6	ARTCURIAL Estampes & Multiples Online ONLINE
6	EUVRARD & FABRE Tableaux - mobilier-objets d'art (Drouot) PARIS	9	GIQUELLO Vente classique (Drouot) PARIS	19	BOISGIRARD ANTONINI Art & Deco X PARIS	27	ALDE Bibliothèque d'un amateur - Editions originales PARIS	6	CHRISTIE'S Arts of Africa and Oceania PARIS
6	LEMON AUCTION Bijoux, montres, mode, orfèvrerie (Drouot) PARIS	10	RICHARD MAISON DE VENTES Bijoux & montres VILLEFRANCHE-SUR-SAÔNE	19	LEUCQ MAISON DE VENTES AUX ENCHÈRES Fonds d'atelier d'Henri Hélias, peintre de salon PARIS	27	ARTCURIAL Design Brésilien PARIS	6	DE BAEUCQUE Moblier et objets d'art, Art d'Asie, bijoux MARSEILLE
6	MAGNIN WEDRY Vente de mode- maroquinerie-bijoux de créateurs (Drouot) PARIS	11	OSENAT Montres de collection VERSAILLES	19-20	COUTAU-BÉGARIE & ASS Vente François Hayem (Drouot) PARIS	27	COUTAU-BÉGARIE & ASS Eventails (Drouot) PARIS	6	PIASA Italian design PARIS
6	PESTEL-DEBORD Vente classique (Drouot) PARIS	11-12	MERCIER & CIE Grande vente cataloguée d'art classique (Drouot) PARIS	20	GROS & DELETTREZ Mode, haute-couture: deux collections (Drouot) PARIS	27	EUVRARD & FABRE Tableaux, mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	6	SOTHEBY'S Important Sneakers and Modern Collectibles PARIS
6	TAJAN Art moderne PARIS	12-21	BONHAMS 19th Century Paintings ONLINE	20	LEUCQ MAISON DE VENTES AUX ENCHÈRES Tableaux, mobilier et objets d'art PARIS	27	GROS & DELETTREZ Art moderne & contemporain (Drouot) PARIS	7	ADER Art d'après guerre et contemporain PARIS
6	TAJAN Art contemporain PARIS	13	ARTCURIAL Urban Project ONLINE	21	OSENAT Mobilier & objets d'art (Drouot) PARIS	28	ADER Lettres et manuscrits, autographes-musique (Drouot) PARIS	7	AGUTTES Peintres d'Asie, oeuvres majeures NEUILLY
7	AUCTION ART RÉMY LE FUR & ASSOCIÉS Vente classique (Drouot) PARIS	13	DE BAEUCQUE Estampes sur le thème de la chasse et de la pêche, et divers ONLINE	22	ADER Art moderne & contemporain du Moyen Orient et d'Asie (Paris)	28	SOTHEBY'S The Collection of Count and Countess Volpi di Misurata - Palazzo Volpi Unveiled PARIS	7	DE BAEUCQUE Intérieurs et décoration VILLEURBANNE
7	FERRI & ASSOCIÉS Vente classique listée (Drouot) PARIS	13	EVE Mobilier, objets d'art, bijoux et orfèvrerie (Drouot) PARIS	22	AGUTTES Tapis NEUILLY	29	ADER Pierre Chapo- Robert Deblander (Drouot) PARIS	7	DE BAEUCQUE Tableaux anciens et modernes, art contemporain - design MARSEILLE
7	PIASA Contemporary ceramics: Gisèle Buthod Garçon, from a private collection PARIS	13-20	SOTHEBY'S Contemporary Discoveries PARIS	22	BOISGIRARD ANTONINI Aviation PARIS	29	AGUTTES Arts décoratifs du XXE & design NEUILLY	7	LUCIEN PARIS Importante bibliothèque d'un amateur. Sciences, jeux olympiques, voyages NOGENT
7	PIASA Contemporary Design PARIS	14	BONHAMS 19th century paintings PARIS	22	CANNES ENCHÈRES Lithographies CANNES	29	DE BAEUCQUE Textiles LYON	7	MILLON Numismatique XX NICE
8	ADER Judaïca (Drouot) PARIS	15	ADER Lalique (Drouot) PARIS	22	DE BAEUCQUE Jouets VILLEURBANNE	29	GROS & DELETTREZ Cartographie (Drouot) PARIS	7-21	MAURICE AUCTION Grande décoration ONLINE
8	ADER Lucien Genin, une collection (Drouot) PARIS	15	BEAUSSANT LEFÈVRE & ASSOCIÉS Tableaux, mobilier et objets d'art - vente listée (Drouot) PARIS	22	DE BAEUCQUE Armes-militaria-décorations MARSEILLE	1	ADER Art Russe (Drouot) PARIS	8	COUTAU-BÉGARIE & ASS Souvenirs historiques et art Russe PARIS
8	DE BAEUCQUE Intérieurs et décoration VILLEURBANNE	15	DE BAEUCQUE Regard sur le XXE siècle #32 : art moderne et contemporain, design LYON	22	EUVRARD & FABRE Mode-vintage-bagagerie (Drouot) PARIS	1	DE BAEUCQUE Haute époque (Drouot) PARIS	9	DE BAEUCQUE Moblier et objets d'art LYON
8	DE BAEUCQUE Armes-militaria-décorations MARSEILLE	15	DELON - HOEBANX Tableaux anciens, mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	22	LUCIEN PARIS Ecrin de Madame M, tableaux, dessins, bijoux en or NOGENT	1	DOUTREBENTE Vente cataloguée (Drouot) PARIS	9	MILLON Art Aborigène, Australie PARIS
8	GIQUELLO La bibliothèque poétique de Jean Paul Barbier-Mueller (Drouot) PARIS	15	GROS & DELETTREZ Mobilier & objets d'art (Drouot) PARIS	22	MILLON Bibliophilie - Collection de M. et Mme F., Reliures & Divers NICE	1	EUVRARD & FABRE Mode-vintage-bagagerie (Drouot) PARIS	9	OSENAT L'esprit du XXE siècle FONTAINEBLEAU
8	HVMC Bijoux ONLINE	15	MAISON R&C, COMMISSAIRES-PRISEURS ASSOCIÉS Ceramique de XXE siècle (Drouot) PARIS	22	OSENAT Bijoux & joaillerie (Drouot) PARIS	1	FARRANDO Moblier & objets d'art (Drouot) PARIS	11	BOISGIRARD ANTONINI Tableaux modernes & contemporains PARIS
8	JEAN-MARC DELVAUX Vente classique (Drouot) PARIS								

Auction calendar

11	DE BAECQUE	STUTTGART
Estampes - dessins- tableaux anciens et modernes LYON		
12	AGUTTES	NEUILLY
Montres de collection		
12	CANNES ENCHÈRES	CANNES
Vente courante		
12	DE BAECQUE	LYON
Bijoux et montres anciens et modernes		
12	SOTHEBY'S	PARIS
Handbags & Accessories		

Germany

FEBRUARY

7	NAGEL AUKTION	STUTTGART
Nachlass Wilhelm Kuhnert „Der Löwen-Kuhnert“		
8	NAGEL AUKTION	STUTTGART
Moderne & Zeitgenössische Kunst, Design Highlights		

8	NAGEL AUKTION	STUTTGART
Sammlung ausgewählter Silberobjekte von Georg Jensen		

16-25	GRISEBACH	ONLINE
The Leslie & Johanna Garfield Collection		

24	AUCTION PARTNERS	KÖNIGSWINTER
Nächste Kunst- und Antiquitäten Auktion Nr. 209		

MARCH

9	DR. FISCHER KUNSTAUKTIONEN	MÜNCHEN
Jubiläumsauktion		

London

JANUARY

26-7	BONHAMS	ONLINE
Weekly Watches		

30-8	BONHAMS	ONLINE
The Crown Auction		

31	CHRISTIE'S	LONDON
The Mark Knopfler Guitar Collection		

FEBRUARY

5-14	BONHAMS	ONLINE
Old Master Paintings		

7	PHILLIPS	LONDON
20th Century & Contemporary Art Evening Sale		

8	CHRISTIE'S	LONDON
Philip Hewat-Jaboor: An Eye for the Magnificent		

8	PHILLIPS	LONDON
20th Century & Contemporary Art Day Sale		

13-14	BONHAMS	LONDON
The Connoisseur's Library Sale		

19-27	BONHAMS	ONLINE
Knightsbridge Jewels		

21	BONHAMS	LONDON
Watches and Wristwatches		

28	BONHAMS	LONDON
Designer Handbags and Fashion		

MARCH

6	BONHAMS	LONDON
Knightsbridge Jewels		

7	CHRISTIE'S	LONDON
20th / 21st Century Art Evening Sale		

7	CHRISTIE'S	LONDON
The Art of the Surreal Evening Sale		

8	CHRISTIE'S	LONDON
Impressionist and Modern Art Day and Works on Paper Sale		

8-20	BONHAMS	ONLINE
British. Cool.		

9	CHRISTIE'S	LONDON
Post-War and Contemporary Art Day Sale		

Switzerland

FEBRUARY

1-2	PIGUET	GENÈVE
Vente St. Valentin		

MARCH

11-14	PIGUET	ONLINE
Vente de mars		

13-14	PIGUET	GENÈVE
Vente de mars		

Fair calendar

february—march 2024

Belgium

FEBRUARY

7-11	Affordable Art Fair	BRUSSELS
------	---------------------	----------

15-18	Fine Art Wavre	WAVRE
-------	----------------	-------

MARCH

7-10	Collectible	BRUSSELS
------	-------------	----------

France

FEBRUARY

2-4	art3f Strasbourg	STRASBOURG
-----	------------------	------------

8-11	ART UP!	LILLE
------	---------	-------

Germany

FEBRUARY

22-25	art KARLSRUHE 2024	KARLSRUHE
-------	--------------------	-----------

Italy

FEBRUARY

16-18	Arte Genova	GENOVA
-------	-------------	--------

2-4	Arte Fiera	BOLOGNA
-----	------------	---------

Morocco

FEBRUARY

8-11	1-54 Art Fair	MARRAKECH
------	---------------	-----------

Spain

MARCH

6-10	ARCOMadrid	MADRID
------	------------	--------

6-10	Art Madrid	MADRID
------	------------	--------

The Netherlands

FEBRUARY

1-4	Art Rotterdam	ROTTERDAM
-----	---------------	-----------

1-4	Haute Photographie	ROTTERDAM
-----	--------------------	-----------

2-4	OBJECT Rotterdam	ROTTERDAM
-----	------------------	-----------

3-4	Art Eindhoven	EINDHOVEN
-----	---------------	-----------

MARCH

7-14	TEFAF Maastricht	MAASTRICHT
------	------------------	------------

United Kingdom

MARCH

1-3	COLLECT	LONDON
-----	---------	--------

COLLECT

— ARTS ANTIQUES AUCTIONS —

€ 49,50
voor 9 nummers
of € 20 digitaal

Een jaar lang leesplezier!

www.collectaaa.be

Aanbevolen adressen

Restauratie

METAALRESTAURATIE

Restauratie van antieke metalen objecten, fototoestellen, projectoren, microscopen, automaten,...

Specialisatie : klokken en horloges. Aanmaak van presentatiesystemen Geert Schumeth, GeertSchumeth@hotmail.com

www.metaalrestauratie.com

RESTAURATIEATELIER TEMPERA

Tempera bvba, Aalst
Aäron Uytterhaegen
Restauratie van schilderijen op doek en paneel en gepolychromeerde beelden. Voor vrijblijvende deskundige beoordeling: tempera@telenet.be of 0494 47 60 32

www.temperarestauratie.be

Inlijstingen

VAN THIENEN CVBA

Aanbeeldstraat 28, 1210 Brussel
T. 02 230 27 16

Artisanale productie van moderne, hedendaagse en oude kaders. Meer dan 600 modellen, gemaakt met de hand. Restauratie van oude en moderne kaders. Bladgoudvergulden. Uniek model op bestelling.

www.van-thienen.be

Art Handling

ART ON THE MOVE

Henri-Joseph Genessestraat 1, 1070 Brussel
Tél. : 02 333 2411
georges.merz@art-onthemove.be & stephane.merz@art-onthemove.be
Gespecialiseerde en inclusieve dienstverlening: voor, gedurende en na het transport. Ophangen/hangen, bescherming & verpakking, beveiligde opslag, verzekering, nationaal & internationaal transport/verzending, douaneformaliteiten, enz...

www.art-onthemove.be

UW ADVERTENTIE HIER

Uw advertentie verschijnt gedurende een volledig jaar (9 nummers) voor € 340.
Eén plaatsing kost € 45. (prijzen excl. btw).
Inlichtingen: 09 216 20 20 of collect@ips.be

Zoekers

Aangeboden

Origineel kunstalbum – Paardenrassen – uitgegeven in 1898 Zutphen NI .41 afbeeldingen van Otto Eerelman (48 x 62 cm). Chromolithographie van J.L.Goffart. Met beschrijving door E.A.L. Quadekker. Info 32 496 055066

Particulier verkoopt drukgrafiek van: C.andriessen/ Kraguluy/ Cuixart / Wittevrongel/ P.Van Gysegem/ Marchoul/ L.Collet/ P.Caille/ Lismonde/ J.P.Point/ L.Van Malderen/ Baeyens/ E.Hoorne/ P.Mara/ e.v.a. Info: 02/4283260

Te koop van particulier: verzameling volkskunst van ca. 1600 lokvogels uit gans Europa in hout, kurk, balsa enz. ludofagus@gmail.com.

Gezocht

De Ecole d'Art in Waterloo zoekt voor de afdeling restauratie oude schilderijen (16e, 17e en 18e eeuw), beschadigd of in slechte staat (gaatjes, verfschilfers of -spaanders, slijtage, scheuren, kreuken in het doek of op het paneel). tel. 0472308106 of 0491932094

Om een catalogue raisonné samen te stellen van kunstschilder Ward Lernout (Tervuren) zijn we op zoek naar al zijn gesigneerde schilderijen en tekeningen. Graag hadden we via deze weg een oproep gedaan aan personen die in het bezit zijn van werken van Ward Lernout. Privacy wordt gegarandeerd. We hebben een afbeelding nodig (met GSM is ok) en bijkomend volgende informatie: titel, jaartal en afmetingen (zonder kader). Deze info kan doorgestuurd worden naar volgend emailadres: tille.lernout@telenet.be.

Ik ben op zoek naar schilderijen en tekeningen van de Belgische kunstenaar Guillaume van Strydonck (1861-1937) voor aankoop, maar ook voor uitwisseling van gegevens over de kunstenaar en zijn schilderijen. Graag contact opnemen met Luc De Wilder, voorzitter heemkundekring Machelen. 0499/46.23.52 of luc.de.wilder1@telenet.be

Flessenverzamelaar zoekt 17e-19e eeuwse glazen wijnflessen, liefst met glaszegel. Willy Van den Bossche, wvdbossche@telenet.be of GSM: +32 473 37 24 94. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100080201273036>

Gezocht: Voor eindejaarsstudie over kapstokken in de geschiedenis zoek ik afbeeldingen van dit object in de schilderkunst en andere artistieke werken, bv. Van Goghs kamer in Arles. Dank bij voorbaat voor alle tips. verlent.nadia@gmail.com

Gezocht: In samenwerking met Richard Overstreet, Leonor Fini's rechtsopvolger en co-auteur van de Catalogue Raisonné van Leonor Fini's olieverfschilderijen, die in 2021 werd gepubliceerd, zijn we actief op zoek naar schilderijen die niet in de eerste versie van dit werk zijn opgenomen om het te actualiseren. We zijn ook op zoek naar originele werken (tekeningen of aquarellen) die tussen 1940 en 1955 werden gemaakt, aangezien verschillende series die in deze periode werden geproduceerd ook zullen verschijnen in het supplement dat momenteel wordt geschreven. Eigenaren van dergelijke werken kunnen contact met ons opnemen via het volgende e-mailadres: cedric.crlf@gmail.com

Koninklijke Belgisch – Luxemburgse kamer van veilingzalen

Veilingmeesters-Taxateurs, Makelaars en Deskundigen V.z.w. Oppericht In 1936

Louizalaan 500, 1000 Brussel
Tel. 0475-62 71 85
Fax 02-741 60 70

www.auctions-in-belgium.be
info@auctions-in-belgium.be

Uittreksel ledenlijst (Volledige lijst gratis verkrijgbaar op secretariaat hierboven)

ANTWERPEN

Amberes b.v.b.a

(Dir. Rik Dupain - Marc Royer)
Terninckstraat 6-8-10, 2000 Antwerpen
T.03/226.99.69 F.03/227.03.89
www.amberes.be.
Gecatalogeerde kunstveilingen, schattingen voor nalatenschappen en verzekering. Geïllustreerde catalogus. Wekelijkse burgerveilingen. Meer dan 35.000 loten toegewezen per jaar.

Bernaerts Kunstveilingen

(Dir. Ch. & P. Bernaerts)
Verlatstraat 16-22, 2000 Antwerpen
T.03/248.19.21
info@bernaerts.be
www.bernaerts.be
Oude, romantische & moderne meesters. Antiek, toegepaste kunsten, design, werk op papier. Live & online Expertises voor verdeling en verzekering.

Campo & Campo

(Dir. Guy Campo)
Grote Steenweg 19-21, 2600 Berchem
T.03/218.47.77
F.03/218.53.63
guy@campocampo.be
www.campocampo.be
Vijf gecatalogeerde kunst- en antiekveilingen, schilderijen, grafiek, beeldhouwwerken, kunst, meubelen, porselein, zilverwerk, tapijten, wijn e.a.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Ellermanstraat 36-38, 2060 Antwerpen
T.03/232.36.64
F.03/234.22.14
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

Jordaens N.V.

(Dir. Rik Martens)
Drabstraat 74, 2640 Mortsel
T.03/449.44.30
info@jordaens.eu
www.jordaens.eu
Openbare verkopen van kunst, antiek, juwelen, wijn, collecties en inboedels. Taxatie voor verdeling en verzekering.

BRUSSEL

Arenberg Auctions

(Dir. Henri Godts)
Wolstraat 19 bus 2 - 1000 Brussel
T. 02-5441055
info@arenbergauctions.com
www.arenbergauctions.com
Veilingen van zeldzame atlanten, boeken, prenten en tekeningen. Ook gehele bibliotheken, archieven en zeldzame manuscripten.

Haynault Kunstveilingen

(Dir. Rodolphe de Maleingreau d'Hembise)
Stallestraat 9, 1180 Ukkel
T.02/842.42.43
info@haynault.be
www.haynault.be
Negen gespecialiseerde veilingen per jaar: juwelen, goud en zilverwerk (3x); munten penningen, verzamelingen en historische souvenirs (2x); schilderijen, kunstwerken uit Europa en Azië (4x).

Lempertz 1798

(Dir. Emilie Jolly)
Grote Hertstraat 6, 1000 Brussel
T.02/514.05.86
brussel@lempertz.com
www.lempertz.com
Schattingen en expertises van maandag tot vrijdag van 9:00 - 13:00 uur en van 14:00 uur - 17:00 uur.

Hôtel de Ventes Horta

(Dir. Dominique de Villegas)
Rodebeeklaan 70/74, 1030 Schaarbeek
T.02/741.60.60
F.02/741.60.70
info@horta.be
www.horta.be
Maandelijks gecatalogiseerde verkoop van antiek, kunst, juwelen en wijn.

BA Auctions

(Dir. Ph Serck)
Ernest Allardstraat 7-9
Zijstraat Zavel, 1000 Brussel
T.02/511.53.24
F. 02/503.62.10
info@ba-auctions.com
www.ba-auctions.com
Verkoop van kunst en antiek. Specialist in klassieke en moderne Belgische kunst.

Galerie Moderne

(Dir. David & Jérôme Devadder)
Parnassusstraat 3, 1050 Elsene
T.02/511.54.15
F.02/511.99.40
info@galeriemoderne.be
www.galeriemoderne.be

Elf maandelijks gecatalogiseerde verkopen.

HENEGOUWEN

Monsantic

(Dir. Daniel Otten)
Rue Grande 193b, 7020 Mons
T.065/73.94.00
F.065/73.94.09
otten@monsantic.com
www.monsantic.com
Openbare gecatalogiseerde verkoop. Taxaties op woensdag, zaterdag of op afspraak. Gratis vervoer bij u thuis.

LUIK

Hôtel des Ventes Elysée

(Dir. José & Ch. Fairon)
Boulevard Cuivre et Zinc 28, 4000 Luik
T.04/221.09.09
F. 04/221.15.05
info@ventes-elysee.be
www.ventes-elysee.be
Maandelijks openbare verkoop van antiek en kunstvoorwerpen, vintage, lederwaren, juwelen. Taxaties en ontvangst van maandag tot vrijdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur. Gesloten op woensdag.

Légia Auction

Rue de Cras-Avernas 12, 4280 Hannut
T. 019/63.55.59
0495/87.99.01 (Bruno de Wasseige) - 0475/27.73.87 (Vincent de Lange)
contact@legia-auction.com
www.legia-auction.com
Openbare verkoop van kunst en antiek, tapijten, meubels, juwelen, schilderijen, Aziatische kunst. Gratis taxaties op afspraak.

Librairie LHomme

(Dir. David Lhomme)
Rue des Carmes 9, 4000 Luik
T.04/221.39.79
F.04/222.24.19
librairie@michel-lhomme.com
www.michel-lhomme.com
Kwaliteits antieke en moderne boeken, prenten, schilderijen, curiosas.

Hôtel des Ventes Legros

(Dir. Benoît Legros)
Rue Peltzer de Clermont 41, 4800 Verviers
T. 087/33.01.00
F.087.30.19.00
benoit.legros@euronet.be
www.venteslegros.com
Regelmatige verkoop van antiek en kunstwerken.

Hôtel des Ventes Mosan

(Dir. Maxence Nagant de Deuxchaisnes)
Rue du Nord belge 9, 4020 Luik
T.04/344.91.70 - F.04/341.39.19
www.hvm.be
Gratis taxaties elke vrijdag van 9u tot 12u30 en van 14u tot 18u.

NAMEN

Salle de Ventes Rops

(Dir. B. de Sauvage)
Avenue d'Ecology 2, 5020 Namen
T.081/74.99.88
F.081/74.99.86
www.rops.be
www.rops-online.be
Maandelijks openbare verkoop van antiek en burgerveiling. Gratis taxaties aan huis op afspraak of in het veilinghuis elke dag van 9 tot 12 uur, behalve op maandag en donderdag.

OOST-VLAANDEREN

Coronari

(Dir. Tim De Doncker)
Steenweg 144/A, 9810 Nazareth
T. 09/3123240
info@coronariauctions.com
www.coronariauctions.com
Coronari Auctions organiseert vier internationale kunst- en antiekveilingen per jaar. Gespecialiseerd in Europese, Aziatische en Islamitische kunst, met bijzondere aandacht voor Chinees porselein, oude meesters en schilderijen uit de 19e en 20e eeuw. Grote internationale uitsluiting. Wetenschappelijke expertise. Schattingen, onderzoek, advies.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Zandlopersstraat 10, 9030 Mariakerke
Ook in Antwerpen
T.09/224.14.40
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen. Schattingen en expertises voor nalatenschappen en verzekeringen.

Galerie en Veilingzaal Pictura b.v.b.a.

Brusselsesteenweg 656, 9050 Gentbrugge
T.0475/74.49.25
henk.vervondel@telenet.be
www.pictura.be

Loeckx auctioneers

(Dir. Cécile La Pipe, Peter en Natan Loeckx)
Ingelandgat 4, 9000 Gent
T.09/223.37.93
F.09/233.76.71
info@loeckx.be
www.loeckx.be
International art & antiques auctions. Expertises.

De Vuyst

(Dir. Guy De Vuyst & Pascale Philips)
Kerkstraat 22-54, 9160 Lokeren
T.09/348.54.40
F.09/348.92.18
www.de-vuyst.com
info@de-vuyst.com
Internationale veilingen en tentoonstellingen van 17e eeuw tot hedendaagse kunst. Schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

WAALS-BRABANT

Salle de Ventes du Beguinage s.p.r.l.

(Olivier Bolens - David Libotte)
Avenue Vésale 11, 1300 Wavre
T.02/218.17.42
T. 01/0454944
F.02/218.86.50
info@svbeuginage.com
www.salledeventesdubeginage.be
Online via Drouot digital.

WEST-VLAANDEREN

Carlo Bonte Auctions

Kardinaal Mercierstraat 20, 8000 Brugge
info@carlobonte.be
www.carlobonte.be
T.050 33 23 55
Internationale online. Kunst- en antiekveilingen, Asian art, western art, antiques, design. Advies bij verkoop, expertise, schattingen.

Van de Wiele Auctions

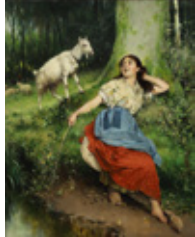
Groeninge 34, 8000 Brugge
T.050 49 07 69
auctions.vandewiele@proximus.be
www.vdw-auctions.com
Zeldzame drukken en handschriften, oude kaarten, atlasen, grafiek en schilderijen. Schattingen voor verzekeringen en nalatenschappen.

DEBAVEYE AUCTIONS

Bavikhoofsestraat 74, 8530 Harelbeke
056/711 580 | info@debaveye.be

Paar Sevres vazen 19e

CARPENTIER EVARISTE

Paar Chinese
Celadonvazen 19e

ONTDEK ONZE CATALOGUS

www.debaveye.be

Kunst en antiekveiling:
7 & 8 februari om 13.30u

Tentoonstelling: zaterdag 3, zondag 4
& maandag 5 februari van 14.00u tot 18.00u

VAN SPENGEN

KUNST & ANTIK VEILINGEN

ONLINE KUNST & ANTIK VEILING

FEBRUARI 2024

Kijkdagen:
22 t/m 25 februari
Afloop online veilingen:
vanaf 26 februari

Koninginneweg 25 | 1217 KR Hilversum
www.vanspengen.com

A KIND OF MAGIC

Circus, Magic & the Roelants Dolls
collection, part II

timed
online
veiling
9 - 19 februari

LIVE.BERNAERTS.EU
ook beschikbaar als app

'Nituq 'Sar', affiche, kleurenlitho, est.: € 300 - 400

BERNAERTS AUCTIONEERS
Verlatstraat 18 - 2000 Antwerpen
www.bernaerts.be - info@bernaerts.be

LÉON SPILLIAERT

WANDERING THROUGH SILENCE

Photo: Vincent Everaerts

Léon Spilliaert, *The Open Door, Waiting*, c. 1945

February 16 to April 13, 2024

Thursday – Saturday from 12 PM to 6 PM

The exhibition showcases twenty-one works of Léon Spilliaert (1881-1946) that span the entirety of his career. It is accompanied by the publication of a catalogue in English, French, and Dutch, which includes contributions written by Anne Adriaens-Pannier, Édouard Derom and Jeffery Howe, and an interview with the artist's grandson, Johan van Rossum.

PATRICK DEROM GALLERY

1 rue aux Laines, 1000 Brussels — www.patrickderomgallery.com

24.02
-
02.06
2024

**Ridders van het gulden
vlies: een schitterende
mythe ontrafeld**

